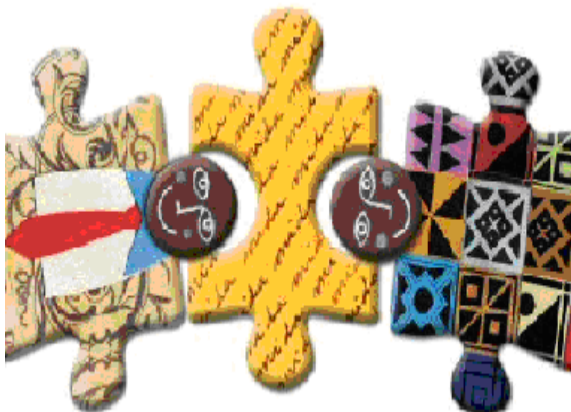
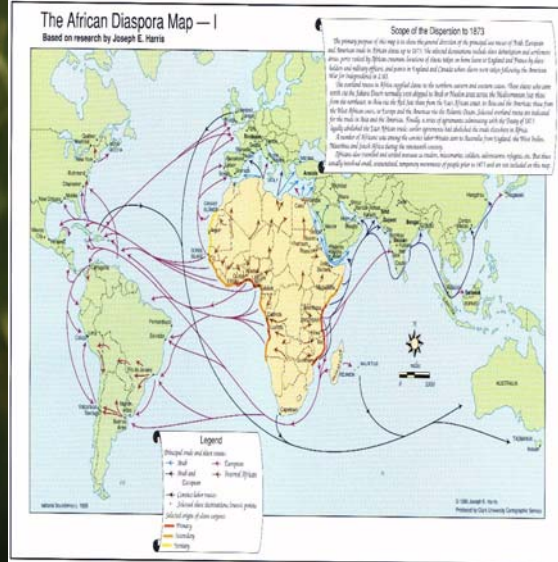

De rol van migrantenorganisaties in ontwikkelingssamenwerking: percepties en toekomstperspectieven.

Masterthesis Julius Reincke (s0349577)
Sociale Geografie; specialisatie 'Globalisation, Migration and Development'
Supervisor: Lothar Smith
Tweede lezer: Ton van Naerssen

Voorwoord

Voor u ligt het resultaat van een onderzoek dat veel tijd in beslag genomen heeft, maar ik heb het mezelf dan ook niet makkelijk gemaakt. Kwalitatief onderzoek is nu eenmaal complex, en vergt veel aandacht en energie. Bovendien is het veld met betrekking tot de rol van MO's in OS nog relatief onontgonnen. Tijdens mijn stage bij het African Diaspora Policy Centre in Amsterdam werd ik echter geraakt door de tomeloze inzet die sommige MO's tentoon spreiden, en kreeg ik het gevoel dat het werk van deze organisaties onderbelicht en wellicht ook ondergewaardeerd wordt. Wanneer ik aan een willekeurig iemand uit mijn dagelijkse omgeving vertelde wat het onderwerp van mijn scriptie was, merkte ik dat veel mensen niet van het bestaan van MO's afweten, laat staan dat men ervan op de hoogte is dat ze zich actief met OS bezig houden. Na enige uitleg van mijn kant, bijvoorbeeld over het volume en de effecten van remittances, vonden de geïnteresseerden het eigenlijk ook wel weer logisch dat migranten betrokken zijn bij de ontwikkeling van hun land van herkomst. Zelfs binnen de Nederlandse OS-sector is men er tot nu toe echter niet in geslaagd om volledig vertrouwd te raken met het fenomeen MO's. Gedurende mijn periode bij het ADPC merkte ik in de contacten met vertegenwoordigers van MO's namelijk regelmatig frustratie over de in hun ogen gebrekkige erkenning voor hun werk vanuit het 'establishment'. Aan de andere kant was de rol die sommigen MO's zichzelf toedichtten mijns inziens echter ook niet altijd even realistisch. Zoals in het verloop van deze thesis duidelijk zal worden pleit ik voor een meer pragmatische blik met betrekking tot de rol van MO's in OS, en het uitgangspunt van dit onderzoek was daarom de vraag in hoeverre en op welke manieren MO's en de gevestigde actoren in het OS-veld in toenemende mate bij elkaar gebracht kunnen worden. Het tot stand brengen van samenwerkingsverbanden waarin beide partijen elkaar versterken vormde hierbij het uiteindelijke streven, en met deze scriptie hoop ik hier (op wat voor manier dan ook) aan bij te dragen. De gesprekken die in het kader van dit onderzoek hebben plaatsgevonden waren wat mij betreft prettig en interessant, en ik wil de geïnterviewden dan ook bij deze bedanken voor de manier waarop ze mij ontvangen hebben en hun percepties en ervaringen met mij hebben gedeeld. Daarnaast wil ik mijn thesis supervisor Lothar Smith bedanken voor zijn opbouwende en ondersteunende kritiek op alle tussentijds ingeleverde stukken, en ben ik het ADPC dank verschuldigd voor de kans die ze mij hebben gegeven om kennis te maken met de wereld van migranten in OS, alsmede voor de wijze waarop ze mij hebben begeleid.

N.B. Tijdens het onderzoek dat ten grondslag heeft gelegen aan deze thesis is er in Nederland een kabinet gevallen en een nieuw kabinet geïnstalleerd. Het beleid van het vorige kabinet heeft echter het vertrekpunt voor deze scriptie gevormd, aangezien bijna al het werk heeft plaatsgevonden op het moment dat dit kabinet nog in functie was. Op sommige plaatsen in dit onderzoeksrapport is overigens wel alsnog ingespeeld op de nieuwe situatie.

Inhoudsopgave

Voorwoord	P. 1
Hoofdstuk 1: Inleiding	P. 4 - 11
- 1.1 Aanleiding	P. 4
- 1.2 Probleemstelling	P. 7
- 1.3 Relevantie	P. 11
Hoofdstuk 2: Methodologische verantwoording	P. 12 - 18
- 2.1 Benadering	P. 12
- 2.2 Datavergaring en analyse	P. 14
- 2.3 Actoren	P. 17
- 2.4 Reflectie	P. 17
Hoofdstuk 3: Theoretische kader	P. 19 - 31
- 3.1 Social Capital	P. 19
- 3.2 Transnationalisme versus integratie	P. 22
- 3.3 Resource dependency	P. 25
- 3.4 Voorwaarden voor het ontstaan van institutionaliseringsprocessen	P. 28
- 3.5 Conclusie	P. 30
Hoofdstuk 4: Potentiële bijdrage van MO's aan OS en meerwaarde	P. 32 - 41
- 4.1 Inleiding	P. 32
- 4.2 Meerwaarde	P. 33
- 4.3 Twijfels en bezwaren	P. 38
- 4.4 Discussie	P. 41
Hoofdstuk 5: Social capital en institutionaliseringsprocessen	P. 42 - 51
- 5.1 Inleiding	P. 42
- 5.2 Erkenning van MO's	P. 43
- 5.3 MO's actief betrekken: bonding en bridging capital	P. 45
- 5.4 Discussie	P. 48
- 5.4.1 Social Capital	P. 48
- 5.4.2 Voorwaarden voor institutionalisering	P. 50
Hoofdstuk 6: Transnationalisme versus integratie	P. 52 - 59
- 6.1 Inleiding	P. 52
- 6.2 Draagvlak in herkomstlanden	P. 53
- 6.3 Transnationalisme vs integratie in individuele gevallen	P. 55
- 6.4 Overheidsbeleid	P. 57
- 6.5 Discussie	P. 59

Hoofdstuk 7: Rol van MO's in verhouding tot andere actoren	P. 60 - 68
- 7.1 Inleiding	P. 60
- 7.2 Rol van MO's	P. 61
- 7.3 Opstelling t.o.v. andere actoren	P. 64
- 7.4 Alternatieve mogelijkheden voor financiering	P. 67
- 7.5 Discussie	P. 68
Hoofdstuk 8: Conclusie en aanbevelingen	P. 69 - 78
- 8.1 Inleiding	P. 69
- 8.2 Kernthema's en verkregen inzichten	P. 69
- 8.3 Voorlopige indicaties voor de mate van draagvlak	P. 72
- 8.4 Theoretische implicaties	P. 73
- 8.5 Conclusie: draagvlak voor institutionalisering?	P. 76
- 8.6 Aanbevelingen	P. 77
Referenties	P. 79 - 81
Bijlage 1: Vragenlijst voor interviews	P. 82 - 83
Bijlage 2: Lijst van geïnterviewden	P. 84

Hoofdstuk 1: Inleiding

1.1 Aanleiding

Over de effecten van migratie zal vermoedelijk altijd discussie blijven bestaan. Vanuit het oogpunt van het streven naar armoedebestrijding in derdewereldlanden krijgt vooral de veronderstelde relatie tussen migratie en ontwikkeling de laatste jaren steeds meer aandacht. In 2006 organiseerde de Algemene Vergadering van de Verenigde Naties de 'High Level Dialogue on International Migration and Development', waarbij vertegenwoordigers van 140 lidstaten de implicaties van migratie en de interactie tussen migratie en ontwikkeling bespraken. Hierbij werd gesuggereerd dat er een nauwe relatie bestaat tussen ontwikkelings- en migratiebeleid, in die zin dat migratiemanagement kan bijdragen aan ontwikkeling en dat ontwikkelingsbeleid bovendien invloed heeft op migratie. Er werd besloten om de dialoog voort te zetten, en in 2007 nam België het initiatief om het eerste Global Forum on Migration and Development (GFMD) te organiseren. In 2008 vond het GFMD plaats op de Filippijnen en in 2009 in Griekenland. Inmiddels lijkt er consensus te bestaan over het feit dat er een relatie is tussen migratie en ontwikkeling, het blijft echter de vraag hoe regeringen en maatschappelijke organisaties hier het beste op in kunnen spelen, laat staan migranten.

In Nederland werd de relatie tussen migratie en ontwikkeling al in 2004 onderkend, toen minister van Ardenne van Ontwikkelingssamenwerking (OS) en minister Verdonk van Vreemdelingszaken en Integratie gezamenlijk de notie Ontwikkeling en Migratie uitbrachten. Uitgangspunt hierbij was volgens een persbericht dat "de belangen van een migrant, het land van herkomst en het bestemmingsland (Nederland) het meest gediend zijn met de terugkeer van de migrant naar het land van herkomst."¹ Het kabinet stelde echter ook voor om migranten die zich voor langere tijd in Nederland bevonden meer te betrekken bij het ontwikkelingsbeleid door geldovermakingen te stimuleren, samenwerking tussen migrantenorganisaties (vanaf nu 'MO's') te bevorderen en beleidsvoornemens te bespreken met het Landelijk Overleg Minderheden. In 2008 borduurde de Beleidsnotitie Internationale Migratie en Ontwikkeling, opgesteld door minister Koenders van OS en staatssecretaris Albayrak van Justitie hierop voort. Er waren lessen getrokken uit de opgedane ervaringen sinds 2004, en dit leidde tot 6 prioriteiten die nu nog steeds gelden als beleid. (06-01-2011: inmiddels niet meer na installatie van het nieuwe kabinet, red.) Deze prioriteiten zijn:

- 1) meer aandacht voor migratie in ontwikkelingsbeleid en andersom
- 2) institutionele ontwikkeling op het gebied van migratiemanagement,
- 3) stimuleren van circulaire migratie / brain gain,
- 4) versterken van de betrokkenheid van migrantenorganisaties,
- 5) versterken van de relatie tussen geldovermakingen en ontwikkeling, en
- 6) bevorderen van duurzame terugkeer en herintegratie.²

Inmiddels hebben ook de wetenschappelijke gemeenschap en de gevestigde actoren die actief zijn in het veld van internationale samenwerking zich met veel overgave gestort op het thema migratie en ontwikkeling. De negatieve benadering ten opzichte van migranten is omgeslagen in een positieve, in die zin dat steeds meer mensen inzien dat diaspora's, MO's en zelfs

---

¹Geraadpleegd via [http://www.regering.nl/Actueel/Pers en nieuwsberichten/2004/July/09/Meer samenhang in beleid migratie en ontwikkeling](http://www.regering.nl/Actueel/Pers%20en%20nieuwsberichten/2004/July/09/Meer%20samenhang%20in%20beleid%20migratie%20en%20ontwikkeling)

²Geraadpleegd via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/notas/2008/10/01/internationale-migratie-en-ontwikkeling.html>

individuele migranten een belangrijke bijdrage kunnen leveren aan een verbetering van de situatie in hun thuisland. Een groeiend aantal boeken en artikelen legt hieronder een theoretisch fundament. De Engelse geograaf Ronald Skeldon analyseerde al in 1997³ de relatie tussen migratie en ontwikkeling op wereldniveau, en sindsdien zijn velen hem gevolgd. Eén van de meest invloedrijke onderzoekers is wellicht Manuel Orozco, die zich volledig heeft toegelegd op het beschrijven van de effecten van ‘remittances’⁴, geldzendingen van migranten naar hun land van herkomst. Inmiddels zijn er over de hele wereld onderzoekscentra opgericht die zich bezig houden met migratie en ontwikkeling, zo heeft ook de Radboud Universiteit Nijmegen haar eigen ‘Migration and Development Group’. Het aantal publicaties heeft dan ook een grote vlucht genomen.

Ook de praktijk heeft zeker niet stilgestaan. Migranten richten steeds vaker organisaties op, die zich meestal niet alleen tot doel stellen om de integratie in de Nederlandse samenleving te bevorderen, maar ook om de situatie in hun land van herkomst te verbeteren. Veel organisaties missen echter de financiële middelen en de capaciteit om zelf projecten op te zetten in Afrika. Samenwerking met andere actoren ligt dus voor de hand. Inmiddels ex-minister Koenders heeft besloten dat in het nieuwe medefinancieringsstelsel nog slechts ruimte is voor subsidiering van 30 organisaties of samenwerkingsverbanden. In zijn “Beleidsnotitie Maatschappelijke Organisaties: Samenwerken, Maatwerk, Meerwaarde” (2009)⁵ gaf de minister aan dat initiatieven met nieuwe partners en in het bijzonder MO’s worden gestimuleerd. Dit beleid zal in ieder geval voorlopig blijven gelden. Onduidelijk blijft echter wat de rol van MO’s nu precies zou moeten zijn. Dit kwam onder andere naar voren in een expert meeting die op 25 Juni 2009 werd georganiseerd door Cordaid, Oikos en SMS. In het debat tijdens deze ontmoeting tussen vertegenwoordigers van MO’s, NGO’s, het bedrijfsleven en de overheid werd ook aangegeven dat de nadruk op de gevestigde orde blijft liggen.⁶ Bij een conferentie die hierop volgde (18-12-2009) over de veranderende rol van migranten in OS, opnieuw georganiseerd door Cordaid, Oikos en SMS werd duidelijk dat MO’s tot dan toe bijna niet opgenomen waren in formele samenwerkingsverbanden die subsidieaanvragen indienden.

Na de uiteindelijke beoordeling van de aanvragen voor het nieuwe subsidiekader MFS (medefinancieringsstelsel) II bleek dat slechts één MO deel uit maakt van een coalitie die subsidie heeft gekregen. Kortom, MO’s zijn sterk in opkomst, maar ze zijn duidelijk nog zoekende naar een prominente plaats in het Nederlandse veld van OS. Het aantal MO’s dat samenwerkingsverbanden heeft met NGO’s of medefinancieringsorganisaties (MFO’s) is klein. Waar dit aan ligt is moeilijk te zeggen, en verschilt waarschijnlijk bovendien per organisatie. In het algemeen kan gezegd worden dat veel MO’s worden gerund door een klein aantal vrijwilligers, wat ertoe leidt dat ze weinig professioneel georganiseerd zijn. Hun relaties met de gevestigde orde blijven hierdoor asymmetrisch, en bestaan meestal uit eenzijdige financiering van projectvoorstellen die door MO’s worden ingediend bij MFO’s. MO’s moeten voldoen aan criteria die gesteld worden door de overheid of door MFO’s, en voelen zich buitengesloten in de fase van beleidsvorming.⁷ Ze zouden liever rechtstreeks

---

³ Skeldon, R. 2007: “Migration and Development; a Global Perspective”. Addison Wesley Publishing Company

⁴ Zie bijvoorbeeld Orozco, M., 2005: “Remittances: Global Opportunities for International Person-to-person Money transfers”. London: Lafferty Group.

⁵ Geraadpleegd via <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2010/02/10/notitie.html>

⁶ Verslag is te vinden op <http://www.sms-vluchtelingen.nl/Verslag.25juni.website.pdf>

⁷ Zie bijvoorbeeld Van Naerssen, Kusters en Schapendonk, 2006: “Afrikaanse migrantenorganisaties in Nederland; ontwikkelingsactiviteiten en opinies over OS”, Migration and Development Research Group (Department of Human Geography)Radboud University, Nijmegen, the Netherlands

samenwerken met het ministerie van Buitenlandse zaken. NGO's geven op hun beurt aan dat ze liever met lokale partners werken.⁸ Ze nemen daarom weinig initiatieven om de diaspora te betrekken bij hun strategievorming en de implementatie van projecten.

MO's zijn van mening dat ze door hun specifieke kennis van de lokale context, hun netwerken en hun voorbeeldfunctie een bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van hun land van herkomst. Er zijn echter ook bezwaren tegen betrokkenheid van de diaspora. Zo voelen migranten zich vaak meer verbonden met een etnische groep of regio dan met het land als geheel. Dit leidt bijvoorbeeld in het conflictgevoelige Somalië tot een situatie waarin de oorlog voor een belangrijk deel gefinancierd wordt door de diaspora. Een ander bekend bezwaar is dat migranten vaak al lange tijd niet meer in hun land van herkomst geweest zijn, waardoor ze onvoldoende op de hoogte zouden zijn van wat er speelt in hun land. Vooral voor politieke vluchtelingen is het vaak onmogelijk om terug te gaan omdat ze dan direct opgepakt zouden worden. In een recente publicatie voeren onderzoekers aan de Radboud Universiteit Nijmegen Lothar Smith en van Ton Naerssen naast de bovenstaande argumenten aan dat migranten vaak de benodigde professionele en technische kennis en vaardigheden missen.⁹ Dit laatste lijkt overigens een uitgesproken argument om samenwerking met NGO's, die deze eigenschappen vaak wel bezitten, voor te staan. In het voordeel van migranten spreekt volgens Smith en Van Naerssen hun directe betrokkenheid, hun motivatie en lange termijn-focus. Een ander terugkerend issue is representativiteit. Het blijft vaak onduidelijk wie MO's nu eigenlijk vertegenwoordigen, en hier zal in dit onderzoek dan ook aandacht aan worden besteed. Er is kortom steeds meer belangstelling en aandacht voor de diaspora maar hun bijdrage is nog altijd niet onomstreden.

Zoals eerder aangegeven, en mede door hierboven aangehaalde tegenstrijdigheden, bestaat er nog steeds een ongemakkelijke verhouding tussen diaspora organisaties en de gevestigde orde in het Nederlandse veld van OS, en wordt samenwerking vaak ervaren als opgedrongen. Een interessant aspect is of (en zo ja welke) er aan deze moeizame relatie onderliggende mechanismen aan ten grondslag liggen, en ik zal dan ook een poging doen om dit te ontrafelen. In de notitie Migratie en Ontwikkeling wordt het versterken van de betrokkenheid als een van de speerpunten genoemd, maar tot nu toe heeft dit nog niet echt gestalte gekregen. Tijdens mijn stage bij het African Diaspora Policy Centre, waarbij ik een aantal MO's heb leren kennen, viel het me op dat er bij hen vaak frustratie bestaat over het feit dat ze slechts zelden betrokken worden bij beleidsprocessen. Een vraag die hierbij gesteld zou kunnen worden is of dit misschien ook niet gedeeltelijk aan hen zelf ligt. Mogelijk kunnen ze hun rol uitbreiden door zelf meer initiatief te nemen of enkele organisationele veranderingen door te voeren. Een terugkerend issue op dit gebied is representativiteit. Het blijft vaak onduidelijk wie diaspora organisaties nu precies vertegenwoordigen, omdat veel organisaties worden gerund door slechts enkele personen.

Het lijkt erop dat MO's zich op een keerpunt bevinden: of hun activiteiten worden geïnstitutionaliseerd, of ze blijven afhankelijk van vrijblijvende donaties en initiatieven tot samenwerking vanuit NGO's en overheidsinstanties. Een belangrijke vraag is echter of en in hoeverre MO's zelf bereid zijn om hun werk te institutionaliseren. Er kunnen voor hen

---

Of: Mohamoud, A.A. 2003: "African Diaspora and African Development", (Background paper for Afroneth), Sahan wetenschappelijk onderzoek- en adviesbureau, Amsterdam.

⁸ Zie Groot, M.C. & Gibbons, P., 2007: "Diasporas as 'agents of development': transforming brain drain into brain gain? The Dutch Example. In: Development in Practice, 17:3, p. 445-250

⁹ Smith, L. & Van Naerssen, T., 2010: "Migrants: Suitable Brokers of Development?" DevIssues. Geraadpleegd via: <http://www.iss.nl/DevISSues/Articles/Migrants-Suitable-brokers-of-development>

namelijk ook nadelen aan kleven, bijvoorbeeld als ze hierdoor gedwongen worden om samen te werken met de overheid van hun thuisland. Misschien zien zij andere mogelijkheden om hun invloed uit te breiden, bijvoorbeeld door hun kennis volledig ter beschikking te stellen van anderen. Een andere optie is het kanaliseren van remittances via NGO's, die in toenemende mate geïnteresseerd in deze geldstromen, zeker nu hun eigen budget in zwaar weer verkeert door de economische crisis. Dit onderzoek is erop gericht om te achterhalen of de verschillende actoren en deskundigen op het gebied van OS ruimte zien voor aanpassingen die kunnen leiden tot uitbreiding en (uiteindelijk) institutionalisering van de betrokkenheid van de diaspora. Uiteraard is het ook van belang om te kijken hoe dit in de praktijk vorm zou kunnen krijgen.

1.2 Probleemstelling

Uit het bovenstaande kan een doelstelling voor dit onderzoek worden afgeleid, die luidt als volgt:

Het draagvlak voor institutionalisering van de ontwikkelingsactiviteiten van MO's binnen de mainstream kaders van het OS-veld in kaart brengen, en aanbevelingen doen over de meest wenselijke uitwerking hiervan in de praktijk.

Aangezien de Nederlandse OS-sector behoorlijk versnipperd is en de meeste organisaties afhankelijk van subsidie zijn, moeten de meeste MO's concurreren met elkaar en met MFO's. Een autonome rol lijkt vrijwel uitgesloten omdat ze te weinig capaciteit en potentiële donoren hebben, al zijn er uitzonderingen zoals migrantenkerken die onafhankelijk van anderen opereren. MO's die een meer structurele bijdrage willen leveren aan hun land van herkomst als geheel zullen echter in toenemende mate moeten integreren in het Nederlandse veld van OS. Alle betrokkenen zullen hier dan wel achter moeten staan en de belangrijkste bezwaren zullen moeten worden weggenomen, anders zal het in de praktijk niet werken. In dit onderzoek worden vooral *percepties* over diaspora betrokkenheid belicht. Deze keuze is cruciaal voor het verdere verloop van dit onderzoek, en verdient daarom explicatie. De belangrijkste reden waarom percepties centraal worden gesteld is dat het hier gaat om relaties tussen de verschillende actoren. Om in aanmerking te komen voor institutionalisering is het nodig dat deze relaties steunen op een basis van vertrouwen en wederzijdse appreciatie, die het duidelijkst naar voren komt in percepties. Hierin schuilt echter ook een gevaar, want betrokkenen kunnen hun mening geven in een interview, maar het is de vraag of ze hier ook echt naar zullen handelen. Dit probleem is zoveel mogelijk ondervangen door de bereidheid tot actie in kaart te brengen met behulp van zogenaamde 'probing questions'. Geïnterviewden zullen worden gevraagd te putten uit ervaring en kennis. Tevens zijn met hen enkele toekomstscenario's besproken, zodat naar voren komt wat zij de meest waarschijnlijke ontwikkeling achten. Uit de analyse van het geheel van hun beargumenteerde standpunten zal vervolgens moeten blijken of het benodigde draagvlak aanwezig is. De hoofdvraag, die zal leiden tot een analyse van de institutionele potentie van diaspora organisaties, luidt als volgt:

In hoeverre geven de percepties van de verschillende geraadpleegde actoren aanleiding om te veronderstellen dat er draagvlak aanwezig is voor institutionalisering van de ontwikkelingsactiviteiten van MO's binnen de mainstream kaders van het OS-veld?

De rapportage over dit onderzoek zal worden opgedeeld in een aantal thema's, die gezamenlijk de mate van draagvlak bepalen. Deze thema's zijn 'potenties van MO's en meerwaarde', 'social capital en institutionaliseringvoorwaarden', 'transnationalisme versus integratie', en

'rol van MO's in OS in relatie tot andere actoren'. Het eerste thema heeft betrekking op de vraag hoe de verschillende actoren eigenlijk überhaupt denken over de betrokkenheid van MO's bij OS. Dit is van belang omdat de discussie over de potentie die MO's hebben om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van hun thuisland, logischerwijs invloed heeft op de mate waarin andere actoren bereid zijn om met hen samen te werken. Hierbij zullen de resultaten van een aantal andere studies, alsmede de percepties van de geïnterviewden in dit onderzoek worden geanalyseerd. Een vaak gehoord bezwaar tegen diaspora betrokkenheid bij OS is de veronderstelling dat veel migranten te weinig in hun land van herkomst komen om te weten wat er speelt, en mede daardoor teveel gefocust zijn op hun eigen familie, clan of regio. Voorstanders van ontwikkeling door de diaspora draaien deze redenering echter om en zijn van mening dat migranten juist door de vernieuwende inzichten die ze opdoen in het vestigingsland te combineren met ervaringen uit hun land van herkomst een belangrijke bijdrage kunnen leveren. Volgens Awil Mohamoud, oprichter en director van het African Diaspora Policy Centre, bevinden diaspora's zich bovendien in een strategisch unieke positie om sociale, economische en politieke bruggen te bouwen door middel van transnationale netwerken¹⁰, echter aan de andere kant kan het feit dat veel migranten al lange tijd niet meer in hun land van herkomst zijn geweest ook tot discourses leiden die niet op de huidige werkelijkheid gebaseerd zijn. Deze voorbeelden dienen slechts ter illustratie, in hoofdstuk 5 zal duidelijk worden hoe de percepties van de geïnterviewden over dit onderwerp geduid kunnen worden. Hierbij worden de positieve en negatieve aspecten geanalyseerd, waaruit vervolgens een balans zal worden opgemaakt. Als de nadelen belangrijker worden geacht dan de voordelen, heeft dit uiteraard consequenties voor de mate waarin er draagvlak aanwezig is voor institutionalisering van de OS-activiteiten van MO's. Belangrijke vraag is ook of migranten voordelen hebben boven anderen als het gaat om hun betrokkenheid bij OS, met anderen woorden in hoeverre zij een daadwerkelijke meerwaarde vertegenwoordigen.

De interactie tussen MFO's en de diaspora verloopt niet altijd vlekkeloos. Verklarende factoren voor de moeizame relatie tussen MFO's en de diaspora laten zich lastig analyseren, maar zullen in dit onderzoek zoveel mogelijk worden geïdentificeerd. Percepties van MFO's over de meerwaarde van partnerschappen met MO's, alsmede evaluaties van projecten waarbij de diaspora reeds betrokken is geweest zullen hierbij onder andere aan de orde komen. Er moet bij MFO's een zekere toenadering te bespeuren zijn om over te kunnen gaan tot institutionalisering van diaspora betrokkenheid. Hierbij zal worden aangesloten bij de theoretische structuur van social capital, die door Putnam in 2000 werd geformuleerd.¹¹ Dit omdat deze de machtsverhoudingen en andere sociale aspecten in de relaties tussen de verschillende actoren uitstekend blootlegt. In een artikel van Groot en Gibbons komt naar voren dat MFO's meestal de voorkeur geven aan het werken met lokale partners, en daarom niet veel moeite doen om diaspora's te betrekken bij hun activiteiten. Wel geven ze steeds vaker financiële steun aan MO's.¹² Een interessante vraag is of er sinds 2007 iets veranderd is, onder invloed van nieuwe inzichten of veranderd beleid zoals het nieuwe medefinancierings-stelsel. Bovendien zal er in dit onderzoek dieper worden ingegaan op de onderliggende mechanismen die deze houding bij MFO's veroorzaken. Van belang hierbij is onder andere de verhouding tussen bonding en bridging capital, zoals in hoofdstuk 3 duidelijk zal worden. Tevens zullen een aantal theoretische voorwaarden voor het ontstaan van institutionaliserings-processen die betrekking hebben op de vormgeving van de relaties, zoals deze zijn beschreven door diverse auteurs, worden toegepast op de rol van MO's in OS.

---

¹⁰ Zie Mohamoud, A.A., 2003: "African Diaspora and African Development". Background paper for AfroNeth

¹¹ Zie hiervoor Putnam's boek "Bowling Alone; The Collapse and Revival of American Community". Simon & Schuster Paperbacks. New York, 2000.

¹² Zie ook het al eerder genoemde artikel van Groot & Gibbons (2007)

Gezamenlijk vormen de aspecten van social capital en de mate van aanwezigheid van theoretische voorwaarden voor institutionalisering een beschrijving van een aantal belangrijke factoren in de samenwerkings-relaties (of het gebrek hieraan) tussen de verschillende actoren.

Het derde thema heeft betrekking op de verhouding tussen transnationalisme en integratie, en heeft zowel een theoretische als een praktische component. Het aspect van draagvlak wordt hierbij in bredere zin behandeld. De verhouding tussen transnationalisme en integratie kan zowel in het vestigingsland als het herkomstland van belang zijn. In het herkomstland is het de vraag of ontwikkelingsprojecten die door diaspora organisaties worden uitgevoerd op steun van de rechtstreeks betrokken lokale bevolking kunnen rekenen. Bijvoorbeeld het behoren tot een andere clan of de westerse invloeden die door migranten gebruikt worden kunnen tot wantrouwen leiden. Tevens bevinden migranten zich in het vestigingsland vaak in een moeilijke situatie. Aan de ene kant worden ze geacht om volledig te integreren in de Nederlandse samenleving, maar aan de andere kant wil de regering zoveel mogelijk gebruik maken van hun remittances en expertise voor haar eigen ontwikkelingsbeleid. In sommige gevallen wordt er dan ook nog door de regering van hun land van herkomst aan migranten getrokken en dit brengt hen in een lastige positie. Hierbij wordt gerefereerd aan een artikel van professor in het onderzoeksveld ‘globalisering en ontwikkeling’ Valentina Mazzucato uit 2005, waarin wordt ingegaan op de ‘dual commitment’ van migranten en de gevolgen hiervan.¹³ Tevens zullen er enkele theoretische bijdragen worden behandeld die zijn verschenen over het verschijnsel dat ‘transnationalisme’ genoemd wordt.

De laatste jaren is het klimaat jegens vreemdelingen in Nederland aan het verharderen. Integratie is een belangrijk thema, en sommigen zullen van mening zijn dat migranten alleen goed kunnen integreren als ze de banden met hun land van herkomst verbreken of lossen maken. Het ontplooiën van ontwikkelingsactiviteiten past hier niet bij. Mazzucato is in dit verband van mening dat het migratie- en ontwikkelingsbeleid juist beter in elkaar geïntegreerd zouden moeten worden. Op dit moment worden migranten aan de ene kant gezien als potentiële partners voor bilaterale hulpinitiatieven, maar aan de andere kant als een potentiële bedreiging voor de Nederlandse economie. Mazzucato vindt dat migratie- en integratiebeleid gebaseerd moet zijn op de realiteit dat migranten een dubbele loyaliteit hebben. Als het leven in Nederland hen makkelijker wordt gemaakt, zal dit tot een win-win situatie leiden doordat ze dan beter in staat zijn om te investeren in hun land van herkomst en tevens actiever kunnen participeren in de Nederlandse samenleving. Op die manier kan de Nederlandse economie gebruik maken van het menselijke kapitaal dat in het land aanwezig is, en worden er minder middelen verspild in de informele economie.¹⁴ Een ander belangrijk aandachtspunt is de vraag of de bevolking van het land van herkomst de ontwikkelingsactiviteiten van diaspora organisaties steunt. Om ontwikkelingsprojecten succesvol te maken is vaak steun en participatie van de lokale bevolking nodig, en betrokkenheid van diaspora organisaties kan op weerstand stuiten doordat zij bijvoorbeeld behoren tot een andere groep of klasse en niet als neutraal beschouwd worden. Bovendien kunnen migranten beschouwd worden als verraders omdat ze uit het land vertrokken zijn, of gewantrouwd worden omdat ze in aanraking zijn gekomen met Westerse idealen, wat dus raakt aan de verhouding tussen transnationalisme en integratie.

---

¹³ Mazzucato, V., 2005: “Ghanaian Migrants’ double engagement: a transnational view of development and integration policies” *Global Migration Perspectives*, no.48

¹⁴ Zie Mazzucato, V., 2005: “Ghanaian Migrants’ double engagement: a transnational view of development and integration policies” *Global Migration Perspectives*, no.48

Het laatste maar misschien wel belangrijkste thema heeft betrekking op wat MO' nu eigenlijk te bieden hebben, en in hoeverre en op welke wijze hun betrokkenheid een aanvulling kan vormen op het werk van de gevestigde actoren en hun lokale partners. Vanwege het feit dat NGOs normaliter meer organisatiecapaciteit en ervaring met ontwikkelingswerk hebben, lijkt een situatie van complementariteit met MO's goed mogelijk, maar het is de vraag of de gevestigde actoren hier ook zo over denken. Vanuit een 'resource-dependency' benadering, zoals deze reeds in 1978 werd beschreven door de organisatietheoretici Pfeffer en Salancik, kan gesteld worden dat MO's voor het verkrijgen van hulpbronnen afhankelijk zijn van de overheid en van MFO's. Pfeffer en Salancik bieden een handleiding voor organisaties om om te gaan met deze van buitenaf opgelegde beperkingen, en leggen de nadruk op agency.¹⁵ MO's stellen zich echter vaak afhankelijk op en maken niet altijd duidelijk wat ze te bieden hebben. In deze studie zal worden onderzocht of en in hoeverre de resource-dependency benadering toegepast kan worden op MO's, wat hierbij de verhouding tussen structure en agency is, en welke rol diaspora organisaties kunnen spelen binnen een geïnstitutionaliseerd kader. Het doel is om een pragmatisch beeld te schetsen van de rol die MO's kunnen spelen bij de ontwikkeling van hun thuisland, waarbij tevens zal worden nagegaan wat hierbij de wenselijke verhouding is tussen de verschillende actoren.

Uit het bovenstaande kunnen enkele subvragen worden afgeleid, die belangrijke informatie kunnen opleveren voor de beantwoording van de hoofdvraag. Deze subvragen zijn hieronder weergegeven.

- Welke positieve en negatieve aspecten van ontwikkeling door de diaspora kunnen worden onderscheiden en in hoeverre hebben migranten voordelen boven andere actoren als het gaat om het leveren van een bijdrage aan de ontwikkeling van hun land van herkomst?
- In hoeverre is er sprake van bridging capital (of een bereidheid om dit te ontwikkelen) tussen de gevestigde actoren in het OS-veld en MO's, en in welke mate zijn enkele belangrijke voorwaarden voor institutionalisering van de samenwerking aanwezig?
- In hoeverre zijn transnationalisme en integratie wederzijds uitsluitend en in welke mate is er in de herkomstlanden draagvlak aanwezig voor de activiteiten van MO's?
- Welke rol kunnen MO's vervullen in relatie tot andere actoren in het OS-veld en op welke wijze kunnen MO's de mate waarin zij afhankelijk zijn van andere actoren zoveel mogelijk beperken?

In hoofdstuk 2 wordt besproken welke onderzoeksmethoden er zijn gebruikt voor deze studie, en tevens worden alle gemaakte methodologische keuzes verantwoord. Hierbij komen onder andere de tegenstelling tussen kwalitatief en kwantitatief onderzoek, en de verschillende geraadpleegde actoren aan de orde. Verder wordt de wetenschapsfilosofische achtergrond van dit onderzoek geschetst. In hoofdstuk 3 worden een enkele belangrijke theoretische bijdragen behandeld, die de basis hebben gevormd voor deze onderzoeksopzet. Het gaat hier om vier concepten, namelijk social capital, transnationalisme versus integratie, organisationele afhankelijkheid, en voorwaarden voor het ontstaan van institutionaliseringsprocessen. Na dit theoretische kader volgt de analyse, die zoals eerder vermeld is opgedeeld in vier thema's, waarbij empirie en theorie worden gecombineerd. De volgorde van de subvragen wordt hierbij aangehouden, wat betekent dat hoofdstuk 4 gaat over potenties van MO's in OS, en hoofdstuk 5 over social capital en voorwaarden voor institutionalisering. In hoofdstuk 6 wordt de relatie tussen transnationalisme en integratie uitgediept, en in hoofdstuk 7 wordt ingegaan

---

¹⁵ Zie Pfeffer, J. & Salancik, G.R., 1978: "The external control of organizations; a resource dependence perspective." Harper and Row publishers, New York.

op de concrete rol die MO's zouden kunnen spelen in OS, en wat daarbij de meest wenselijke verhouding tot andere actoren is. Tevens komt hierbij de resource dependency benadering aan bod. In hoofdstuk 8 komen tenslotte aspecten uit alle voorgaande hoofdstukken terug, en wordt het verband tussen de verschillende thema's geanalyseerd. Tevens wordt er een balans opgemaakt, die uiteindelijk leidt tot de beantwoording van de hoofdvraag, alsmede de formulering van de conclusie en aanbevelingen.

1.3 Relevantie

Dit onderzoek heeft zowel theoretische als praktische pretenties. De bijdrage aan de theorievorming zal vooral bestaan uit de combinatie van Putnam's social capital framework met organisatietheorie, en ideeën over transnationalisme en integratie. Tot nu toe werden deze aspecten vaak slechts als op zichzelf staand bestudeerd en geanalyseerd. Bij het relatief nieuwe fenomeen van ontwikkeling door diaspora organisaties komen ze echter bij elkaar, en door de samenhang er tussen te bestuderen kan deze studie op verschillende gebieden een waardevolle bijdrage leveren. Zo kunnen enkele theoretische implicaties die tot nu toe als vanzelfsprekend werden beschouwd hierdoor ter discussie komen te staan. Ook de toepassing van de kritisch realistische aanpak van professor in de sociologie Andrew Sayer, die hij beschreef in zijn boek 'Method in social science; a realist approach' uit 1992, voegt een belangrijke dimensie toe aan dit onderzoek. Hiermee wordt het namelijk mogelijk om enkele causale mechanismen bloot te leggen die de moeizame verhouding tussen diaspora organisaties en de gevestigde orde in het Nederlandse veld van OS kunnen verklaren. Studies die tot nu toe zijn uitgevoerd focusten zich grotendeels op migranten¹⁶ of NGO's¹⁷. Een onderzoek waarin de percepties van alle direct betrokkenen en deskundigen worden gecombineerd en geanalyseerd kan naar mijn mening dan ook iets toevoegen aan het debat over de rol van MO's in OS. Tevens kunnen de resultaten van deze studie in potentie de samenwerking en het wederzijdse begrip bevorderen, aangezien de onderzoeker zichzelf tot doel heeft gesteld om op grond van de analyse van het geheel van percepties enkele aanbevelingen te formuleren die kunnen leiden tot een duidelijkere positionering van diaspora organisaties binnen de kaders van de Nederlandse sector van OS.

---

¹⁶ Zie bijvoorbeeld Naerssen, T. van, Kusters, J. & Schapendonk, J., 2006: "Afrikaanse migrantenorganisaties in Nederland. Ontwikkelingsactiviteiten en opinies over OS". *Working Papers Migration and Development Series*. Migration and Development Research Group, Universiteit Nijmegen, Nederland.

¹⁷ Zie bijvoorbeeld Groot, M.C. & Gibbons, P., 2007: "Diasporas as 'agents of development': transforming brain drain into brain gain? The Dutch Example. In: *Development in Practice*, 17:3, p. 445-250

Hoofdstuk 2: Methodologische verantwoording

In dit hoofdstuk wordt ingegaan op de redenen waarom er gekozen is voor de gebruikte onderzoeksmethoden. Als eerste wordt hierbij geschetst tegen welke wetenschappelijke achtergrond dit onderzoek geplaatst kan worden, en uit welke benadering de onderzoeksvragen zijn voortgekomen. Vervolgens worden de specifieke methoden van datavergaring en analyse uitgebreid behandeld. In de derde paragraaf komen de verschillende (groepen van) actoren aan bod, en in paragraaf 2.4 volgt tenslotte een reflectie op het doen van onderzoek in al haar fasen.

2.1 Benadering

Om dit masteronderzoek in het juiste perspectief te plaatsen, zal ik hieronder een filosofische beschouwing geven van waar wetenschappelijk onderzoek in mijn ogen over zou moeten gaan. Ik geloof namelijk dat academici zich altijd ten doel moeten stellen om een bepaalde verandering teweeg te brengen in de wereld, in plaats van studies uit te voeren die slechts relevant zijn voor de wetenschappelijke gemeenschap. Volgens Ernste past deze houding bij een sociaal geograaf, al zijn ze hier niet altijd expliciet over.¹⁸ Helaas verliezen ook geografen zich te vaak in theoretische uiteenzettingen die door bijna niemand begrepen worden. Andrew Sayer, een belangrijke exponent van het kritisch-realisme, geeft aan dat de mens een onderdeel van de wereld is en haar dus kan beïnvloeden. Aan de meeste verschijnselen liggen causale mechanismen ten grondslag, maar vaak zien we deze niet. Het is de taak van de wetenschap om de werking van deze mechanismen zichtbaar te maken. Sayer benadrukt dat het voor kritische sociale wetenschappers niet genoeg is om de wereld te beschrijven. Ze zouden niet bang moeten zijn om hun mening naar voren te brengen. Het feit dat er geen universele notie van wat goed of slecht is bestaat, wil niet zeggen dat we er niet naar moeten zoeken. Volgens Sayer noemen veel geografen zichzelf kritisch als ze bijvoorbeeld geografisch ongelijke ontwikkeling beschrijven, maar ze zijn allesbehalve kritisch want ze vergeten de onderliggende oorzaken te analyseren. De zogenaamde ‘kritische geografie’ heeft een soort kerk gecreëerd waarin bepaalde zienswijzen worden geaccepteerd en andere afgewezen. Onderzoekers zouden hun vooronderstellingen moeten laten vallen en een andere mentaliteit gaan ontwikkelen. In plaats van te zoeken naar feiten en argumenten die hun hypothesen ondersteunen, moeten ze proberen om a-priori waarheden te weerleggen. Universele theorieën kunnen worden aangepast voor de context, door uit te leggen waarom een bepaalde theorie op de ene plaats wel op gaat en op de andere niet. Sayer geeft aan dat het mogelijk is om universele criteria te bepalen voor wat hij noemt ‘human flourishing’.¹⁹ Zeker als het gaat om levensstandaarden is het niet nodig om deze aan te passen voor de context. Iedereen heeft behoefte aan toegang tot sanitaire voorzieningen, schoon drinkwater en onderdak. Op dit moment moeten 2,5 miljard mensen rond zien te komen van minder dan 2 dollar per dag. Dit is bijna de helft van de wereldbevolking. Het grootste deel van de welvaart is geconcentreerd bij een zeer kleine elitegroep, en dit tijdperk van globalisering wordt de ongelijkheid alleen maar versterkt.

Nobelprijswinnaar in de economie Joseph Stiglitz is van mening dat de grote westerse multinationals mensen uit derdewereldlanden uitbuiten. Internationale instituties als de Wereldbank en het Internationale Monetaire Fonds die in het leven zijn geroepen om

---

¹⁸ Ernste, H. 2008 : “Critical geography in post-modern times.” In: *Tales of Development; People, Power and Space*. Hebink, Slootweg & Smith (eds.), 2008. Van Gorcum, Assen.

¹⁹ Genoemde argumenten zijn gedestilleerd uit enkele lezingen die Andrew Sayer in November 2008 verzorgde aan de Radboud Universiteit Nijmegen

stabiliteit te brengen en de concurrentiepositie van derdewereldlanden te verbeteren hebben alleen maar bijgedragen aan de wereldwijde toename van de armoede door deze landen veel meer geld uit te lenen dan ze ooit konden terugbetalen, waardoor veel landen failliet zijn gegaan en nog steeds lijden onder een enorme schuldenlast.²⁰ Daarnaast werden veel ontwikkelingslanden gedwongen om neoliberale structurele aanpassingsprogramma's door te voeren, die hun economieën alleen maar meer schade hebben toegebracht. Veel mensen lijken echter blind te zijn voor de huidige schrijnende situatie. Wetenschappers, die vanuit een neutrale houding worden blootgesteld aan verschillende theorieën en verschijnselen, hebben naar mijn mening de taak om aan bredere groepen duidelijk te maken hoe de wereld in elkaar zit. Als uitgangspunt hierbij kan het werk van de Amerikaanse filosoof John Rawls dienen. Hij gaf aan dat elke keuze gemaakt moet worden alsof men zich achter een sluier van onwetendheid bevindt. Niemand kiest ervoor om geëxploiteerd te worden en te leven in extreme armoede zonder een kans om eruit te komen. De academische wereld is gerespecteerd en zou haar invloed meer moeten gebruiken om een verandering teweeg te brengen, en daarmee de leiding op zich nemen met als einddoel het creëren van een betere wereld. Academisch onderzoek moet dan gericht zijn op het afleiden en vaststellen van intersubjectieve noties en patronen die als richtlijnen kunnen dienen bij het organiseren van onze samenlevingen.

Van de ideeën van Rawls is het slechts een kleine stap naar het onderwerp migratie. Zo haalde de Canadese professor Joseph Carens het werk van Rawls aan in een pleidooi voor het afschaffen van alle landsgrenzen. Als men van achter een sluier van onwetendheid zou moeten kiezen of er wel of geen restricties op migratie moeten bestaan, zou iedereen kiezen voor het laatste. Niemand kan namelijk zelf bepalen waar hij geboren wordt, maar dit heeft wel grote invloed op de kansen die er voor je bestaan in het leven. Men zou daarom het recht moeten hebben om te migreren naar een plaats waar de situatie beter is.²¹ Geredeneerd vanuit de theorie van Rawls vallen restricties op migratie volgens Carens dus niet te rechtvaardigen. De praktijk is echter anders; slechts een zeer klein deel van de aspirant migranten wordt daadwerkelijk toegelaten in een Westers land. Het feit dat sinds enkele jaren de positieve relatie tussen migratie en ontwikkeling wordt onderkend zou hier in potentie verandering in kunnen brengen, want migratie kan hierdoor gezien worden als gunstig voor de welvaart in de wereld als geheel. Migrantten moeten dan echter wel de kans krijgen (of nemen) om hun steentje bij te dragen, en in Nederland gebeurt dit nog steeds relatief weinig.

In dit onderzoek staan percepties centraal. Het is dan ook mijn overtuiging dat de manier waarop wij tegen verschijnselen aankijken voor een groot deel ons handelen bepaalt. Zoals professor in de sociologie Amitai Etzioni aangeeft is draagvlak een belangrijke voorwaarde voor institutionalisering²², en het is dan ook belangrijk om de percepties van zoveel mogelijk verschillende actoren mee te nemen in de analyse. Downs en Meyers geven in dit verband aan dat er niet één juiste manier is om naar de wereld te kijken, het gaat om de combinatie van verschillende opvattingen en percepties.²³ In de woorden van Sayer zijn onze ideeën over de wereld altijd opgebouwd uit percepties, concepten en discours. We kunnen hier niet buiten treden om de wereld direct te zien zoals deze is, omdat we ze nodig hebben om te kunnen zien

---

²⁰ Zie Stiglitz, J., 2006: "Eerlijke Globalisering", Uitgeverij het Spectrum, Utrecht

²¹ Zie Carens, Joseph H. 1987: "Aliens and Citizens: The Case for Open Borders." *The Review of Politics* 49.2: 251-73

²² Zie Etzioni, A., 1968: "The Active Society: A Theory of Societal and Political Processes". Collier-MacMillan, Londen en New York.

²³ Downs, Roger M., 1978: *Geography and the Mind: "An Exploration of Perceptual Geography"*, *American Behavioral Scientist*, 22:1 (1978:Sept./Oct.) p.59

en denken. De wereld bestaat dus grotendeels los van onze kennis ervan, maar de manier waarop we haar beschrijven niet omdat die afhangt van de beschikbare kennis.²⁴ Door mensen uit een aantal verschillende ‘categorieën’ van actoren (MO’s, MFO’s, overheid, onderzoekers en buitenstaanders) te interviewen hoop ik een samenvatting te kunnen presenteren van de manier waarop direct betrokkenen en deskundigen in Nederland tegen de potentie van diaspora’s voor ontwikkeling aankijken. Ik zal de geïnterviewden daarbij vragen om kritisch te zijn en deze houding zelf ook toepassen.

2.2 Datavergaring en analyse

*“In kwalitatief onderzoek richt de vraagstelling zich op onderwerpen die te maken hebben met de wijze waarop mensen betekenis geven aan hun sociale omgeving en hoe ze zich op basis daarvan gedragen. Er worden onderzoeksmethoden gebruikt die het mogelijk maken om het onderwerp vanuit het perspectief van de onderzochte mensen te leren kennen met het doel om het te beschrijven en waar mogelijk te verklaren”*²⁵

In dit onderzoek is gekozen voor kwalitatief in plaats van kwantitatief onderzoek omdat het gaat om percepties die lastig in cijfers of categorieën te vangen zijn. Van belang zijn onder andere motieven tot handelen, ervaringen en toekomstperspectieven; aspecten die zich slecht lenen voor kwantitatieve onderzoeksmethoden. In de praktijk van het kwalitatieve onderzoek bestaan twee varianten, namelijk de structurele en de interpretatieve variant. In de structurele variant gaat de interesse uit naar de kenmerken van taal en communicatieprocessen en in de interpretatieve naar het begrijpen van betekenissen van teksten of gedrag.²⁶ Dit onderzoek is een voorbeeld van de interpretatieve variant omdat het gaat om de percepties van de geïnterviewden. Dit wordt hieronder in het kort toegelicht. Uitgangspunt is het specifieke karakter van de sociale werkelijkheid. Mensen geven betekenis aan verschijnselen, en doordat ze deze betekenissen uitwisselen in hun interacties construeren ze gezamenlijk een werkelijkheid. Er is niet zoiets als een externe werkelijkheid, mensen kunnen een bepaald verschijnsel op verschillende manieren interpreteren. Deze denkwijze heeft gevolgen voor de praktijk van empirisch onderzoek. Het is belangrijk dat de onderzoeker te weten komt hoe de mensen die hij ondervraagt de sociale situatie interpreteren. Daartoe moet hij met hen in contact komen en deel uitmaken van hun alledaagse leefwereld, bij voorkeur met behulp van methoden als participerende observatie of halfgestructureerde interviews. In de eindrapportage streeft men naar het beschrijven van regelmatigheden of patronen in de lokale context. In dit onderzoek wordt geprobeerd om de percepties van de geïnterviewden over de rol van MO’s in OS te achterhalen. In de hoofdstukken die gericht zijn op de analyse zal op zoek worden gegaan naar patronen in de antwoorden van de geïnterviewden, en aan de hand hiervan zullen vervolgens enkele aanbevelingen worden geformuleerd.

Binnen de interpretatieve variant van het kwalitatieve onderzoek bestaan in de aanpak drie hoofdvormen. Het type dat in dit onderzoek wordt gebruikt is de case study. Hierbij bestudeert de onderzoeker een verschijnsel in de natuurlijke context. Dit verschijnsel kan bij een of meer concrete dragers ervan worden onderzocht. In dit onderzoek is er sprake van meerdere dragers, aangezien verschillende (groepen van) geïnterviewden worden gevraagd naar hun percepties over de rol van MO’s in OS. Het onderwerp van een case study is meestal

---

²⁴ Sayer, A., 2006: Realism as a basis for knowing the world. In: Valentine, G. and Aitken, S., (eds.) Philosophies, people and practices

²⁵ Boeije, H.R. (2005) *Analyseren in kwalitatief onderzoek: denken en doen* (p. 27). Amsterdam, Boom.

²⁶ Boeije, H.R. (2005) *Analyseren in kwalitatief onderzoek: denken en doen* (p. 19). Amsterdam, Boom.

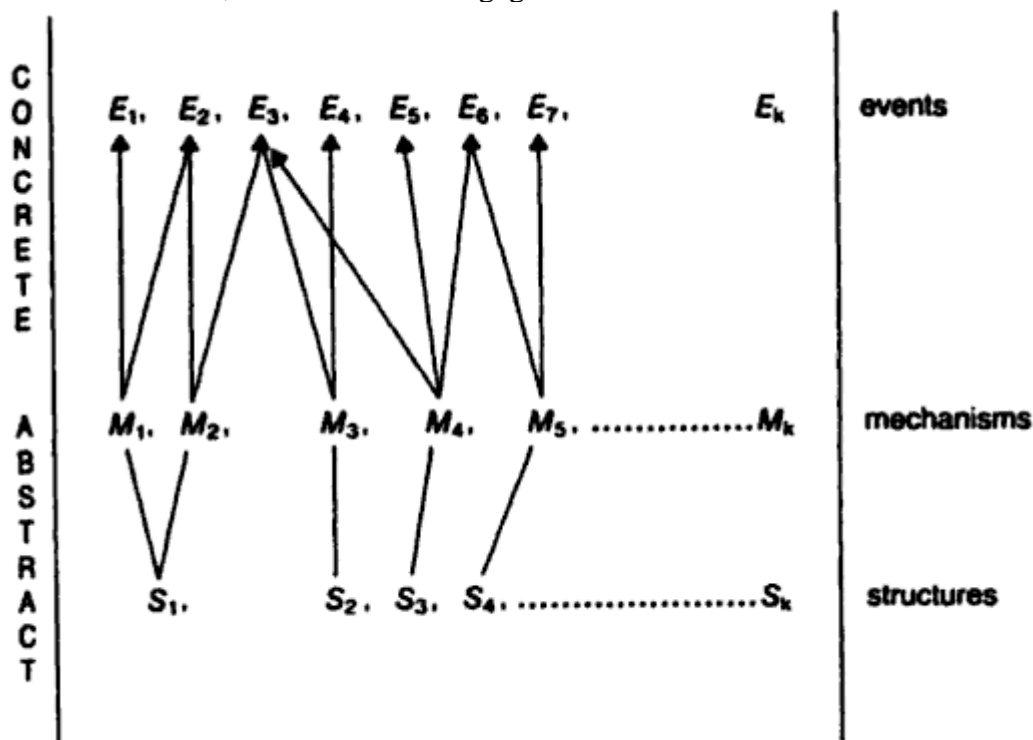
de diagnose en evaluatie van een praktijkprobleem, en in dit onderzoek is dat de onduidelijkheid over de rol van MO's in OS, alsmede hun ongemakkelijke relatie met de gevestigde orde. De case wordt zoveel mogelijk in zijn geheel onderzocht. Dit houdt in dat gegevens worden verzameld en geanalyseerd op verschillende plekken in het veld, dat er zoveel mogelijk methoden van dataverzameling worden gebruikt en dat het verschijnsel niet geïsoleerd van de relevante omgeving bestudeerd wordt. In deze studie is geprobeerd om hier zoveel mogelijk rekening mee gehouden. Zo hebben de geïnterviewden een zeer diverse achtergrond, waardoor de werkelijkheid vanuit verschillende perspectieven kan worden geschetst. De onderzoekseenheid ligt hierbij op het niveau van organisaties (behalve in het geval van twee van de drie onderzoekers), en de observatie-eenheid ligt op het niveau van individuen, namelijk vertegenwoordigers van deze organisaties. Om te voorkomen dat het verschijnsel geïsoleerd van de omgeving bestudeerd wordt, zijn er tevens twee buitenstaanders geïnterviewd in het kader van dit onderzoek. Deze personen zijn niet direct betrokken bij de relaties tussen MO's, MFO's en overheid, en mogen dus als onbevooroordeeld worden gezien. Verder mogen ook de geïnterviewde onderzoekers worden beschouwd als neutraal als het gaat om samenwerking tussen MO's, MFO's en de overheid, gezien hun wetenschappelijke verantwoordingsplicht (zie voor een volledige behandeling van de geraadpleegde actoren sectie 2.3). De validiteit van dit onderzoek wordt hierdoor vergroot, aangezien een keuze voor bijvoorbeeld alleen MO's of MFO's waarschijnlijk een zeer eenzijdig beeld had opgeleverd (gezien het verloop van de discussie gedurende de afgelopen jaren). Er is in dit onderzoek slechts één methode van dataverzameling gebruikt. Dit omdat gesprekken tussen de verschillende actoren niet openbaar zijn, en aanwezigheid van derden over het algemeen niet op prijs gesteld wordt. Conferenties vonden er in de periode dat het onderzoek is verricht bovendien niet plaats. Dat er alleen interviews gebruikt zijn levert wel een voordeel op voor de analyse, namelijk dat alle data vergelijkbaar is. Aan elke geïnterviewden zijn namelijk dezelfde vragen gesteld, wat op deze punten een behoorlijk volledig beeld van de werkelijkheid oplevert. Triangulatie is dan ook vooral bereikt door de keuze voor verschillende groepen van geïnterviewden.

Het feit dat de onderzoeker naar eigen inzicht kan doorvragen geeft aan dat er sprake is van diepte interviews. Belangrijkste kenmerk van zo'n interview is de mate van structurering. Dit wordt bepaald door de inhoud, formulering, volgorde en antwoordkeuze van de vragen. Wanneer er grondige voorbereidingen hebben plaatsgevonden die hebben geleid tot een lijst van onderwerpen en/of vragen die aan bod moeten komen is er sprake van het semi- of halfgestructureerde interview. Voor dit onderzoek is een semi- gestructureerde vragenlijst opgesteld (zie bijlage 1), teneinde de gesprekken in de goede richting te kunnen sturen. Zoals gezegd zullen er in dit onderzoek tevens enkele toekomstscenario's worden besproken, waarbij bovendien de intentie tot handelen in kaart wordt gebracht. Het voordeel van interactieve interviews ten opzichte van kwantitatieve datavergaring is volgens Sayer (1992) dat de onderzoeker beter in staat is om te leren van de respondenten over de omstandigheden waarin zij opereren. Respondenten worden niet gedwongen in een eenzijdige vorm van communicatie waarbij ze slechts kunnen antwoorden in termen van concepten zoals deze door de onderzoeker worden aangereikt. Bovendien kan de onderzoeker tijdens de interviews gebruik maken van tot dan toe opgedane kennis, en hoeft hij niet geforceerd vast te houden aan uniformiteit en gecontroleerde condities, omdat op die manier 'observer induced bias' zogenaamd vermeden zou kunnen worden. In plaats daarvan worden vragen en antwoorden voortdurend ter discussie gesteld, en moet de onderzoeker zich steeds afvragen wat hij uit elke

situatie kan leren over de respondent en over zijn eigen vooronderstellingen.²⁷ Op deze manier zijn de uiteindelijke resultaten het minst gekleurd.

De gesprekken zijn in hun geheel opgenomen en uitgewerkt. Alle interviewverslagen zijn vervolgens gecodeerd. De gebruikte codes zijn ondergebracht in categorieën, waarbij aansluiting is gezocht bij de thema's die zijn beschreven in hoofdstuk 1. Hierdoor wordt de analyse vergemakkelijkt en kunnen de antwoorden van de verschillende groepen van actoren beter met elkaar worden vergeleken. Er is getracht om patronen te ontdekken in de interviewverslagen, en interessant hierbij is of deze patronen vooral aanwezig zijn binnen een bepaalde groep van geïnterviewden, of ook meer algemeen. De percepties van de geïnterviewden zullen tevens worden vergeleken met de theoretische bijdragen zoals deze zullen worden behandeld in hoofdstuk 3. Zoals Sayer aangeeft is het bij de analyse van belang om te beseffen dat de verzamelde data niet concept-neutraal is. Sociale wetenschappers die data als gegeven beschouwen, denken *met* in plaats van *over* de verborgen conceptualiseringen.²⁸ In dit onderzoek zal een poging gedaan worden om de verborgen veronderstellingen over MO's en OS te ontrafelen. Vervolgens zal op zoek gegaan worden naar causale mechanismen die hieraan ten grondslag liggen, zodat de verschillen in percepties beter verklaard kunnen worden. Om dit te bereiken is tijdens de interviews uitvoerig ingegaan op de vraag *waarom* de geïnterviewden op hun manier denken over ontwikkeling door de diaspora, en op de argumentaties hierbij. Volgens Sayer vereist de zoektocht naar relevante causale krachten en afhankelijkheden dat de gebruikte abstracties nader worden verklaard, zodat processen beter op een kwalitatieve manier begrepen kunnen worden, en condities en mechanismen kunnen worden geïdentificeerd. Causale analyse is dus nauw gerelateerd aan abstractie en structurele analyse, en zodoende aan verklaring en beschrijving.²⁹ Sayer vat deze manier van denken samen in een model, dat hieronder weergegeven is:

30

²⁷ Sayer, A., 1992: "Method in social science; a realist approach (second edition)." Routledge, London. p. 245-46

²⁸ Sayer, A., 1992: "Method in social science; a realist approach (second edition)." Routledge, London. p. 52

²⁹ Sayer, A., 1992: "Method in social science; a realist approach (second edition)." Routledge, London. p. 114

³⁰ Sayer, A., 1992: "Method in social science; a realist approach (second edition)." Routledge, London. p. 117

Bij de analyse met betrekking tot de hoofdvraag zal dit model als leidraad dienen, zodat er op zoek kan worden gegaan naar causale verklaringen voor de percepties van de geïnterviewden over het huidige en toekomstige draagvlak voor institutionalisering van ontwikkelingsactiviteiten van MO's.

2.3 Actoren

In dit onderzoek worden vier verschillende actoren onderscheiden. Als eerste zijn er de MO's. Ik heb me hierbij gericht op organisaties die zich niet alleen met integratie in de Nederlandse samenleving bezig houden maar zich ook ten doel stellen om de ontwikkeling van hun land van herkomst (of een groep van landen) te versterken. Alleen organisaties die een duidelijke lijn voor staan die blijkt uit statuten of beleidsdocumenten, en zich daarbij niet laten leiden door etnische, regionale of politieke voorkeuren zijn in dit onderzoek betrokken, dit teneinde een gekleurd beeld te voorkomen. Tevens ligt institutionalisering van activiteiten voor deze organisaties het meest voor de hand, aangezien MFO's en overheidsorganen elke schijn van partijdigheid zullen willen vermijden. Bij de geselecteerde MO's (een individuele organisatie gericht op een specifiek land, een platform voor MO's die zich bezig houden met OS, en een koepelorganisatie voor hindoe-MO's) is gesproken met vertegenwoordigers. Met hen is ook de representativiteit van MO's besproken, en hoe deze groter en inzichtelijker zou kunnen worden. De tweede actor zijn de MFO's. Het gaat hierbij om organisaties die projecten hebben in hun land van herkomst of deze financieren. Hierbij is gesproken met medewerkers van de afdelingen die zich bezig houden met samenwerking of contacten met MO's. Eén van de drie geïnterviewden uit deze groep is overigens slechts gedeeltelijk werkzaam voor de betreffende MFO, aangezien deze persoon ook actief is voor een andere organisatie, die dan wel weer deel uitmaakt van de MFS-alliantie van de MFO waar het om gaat. Deze geïnterviewde kon hierdoor van enige afstand naar het beleid van de MFO kijken, wat een waardevolle toevoeging heeft opgeleverd. De derde actor wordt gevormd door de overheidsbetrokkenen. Het ministerie van Buitenlandse Zaken heeft een aantal ambtenaren in dienst die zich specifiek bezig houden met migratie en ontwikkeling, en één hiervan is geïnterviewd. Daarnaast is er gesproken met een woordvoerder OS in de Tweede Kamer, en met twee vertegenwoordigers van een (semi-) overheidsinstelling gezamenlijk. Tenslotte zijn er de wetenschappers en deskundigen. Zoals eerder gememoreerd hebben enkele universiteiten een studiegroep die onderzoek doet naar de relatie tussen migratie en ontwikkeling, en hieruit zijn twee personen voortgekomen voor de interviews. De persoon die ten tijde van mijn stage bij ADPC onderzoekskoördinator was is hier één van, omdat hij inmiddels een functie als onderzoeker heeft bij een Universiteit. Daarnaast is gesproken met een onderzoeker die werkzaam is voor de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid. Tenslotte hebben er ook enkele gesprekken plaatsgevonden met mensen die niet direct met MO's te maken hebben (en daardoor niet bevooroordeeld zijn) maar wel zicht hebben op het veld. Zij kunnen vanaf de zijlijn mogelijk een verfrissend licht werpen op de situatie.

2.4 Reflectie

De rol van MO's in OS is complex en heeft verschillende lagen. Ook is de bijdrage van MO's aan OS controversieel vanwege de schijn van partijdigheid die steeds weer de kop opsteekt. Hier komt nog bij dat de verhoudingen tussen MO's en de gevestigde actoren in het OS-veld er de laatste jaren niet beter op geworden zijn. Om te voorkomen dat er een gekleurd of eenzijdig beeld zou ontstaan heb ik ervoor gekozen om zoveel mogelijk diversiteit in de keuze voor de geraadpleegde informanten te bewerkstelligen. Sommige organisaties waren in het geheel niet bereid om mee te werken en anderen hielden me weken aan het lijntje, maar

uiteindelijk is het mijns inziens toch gelukt om een diverse verzameling van informanten samen te stellen. Zoals hierboven al gememoreerd zijn er binnen elke groep van actoren variaties in functies en rollen. Alle actoren tezamen vormen een vrij complete afspiegeling van de Nederlandse OS-sector, dus de representativiteit van dit onderzoek is niet in gevaar. Wel kreeg ik tijdens de gesprekken af en toe de indruk dat mensen niet het achterste van hun tong wilden laten zien als de kans bestond dat ze geciteerd zouden worden, en daarom heb ik ervoor gekozen om de anonimiteit van de geïnterviewden te waarborgen in dit onderzoeksrapport. In bijlage 1 is overigens wel een lijst te vinden van de geraadpleegde personen, en bovendien wordt bij elke genoemde mening vermeld uit welke groep van geïnterviewden deze perceptie afkomstig is. De keuze voor anonimiteit heeft uiteraard als nadeel dat de beschreven percepties niet direct verifieerbaar zijn, maar dit weegt mijns inziens niet op tegen de vrijheid die het mij verschaft om de percepties van de geïnterviewden weer te geven zoals ze door mij geïnterpreteerd zijn. Daarbij heb ik wel de volledig uitgewerkte transcripten van de interviews in hun waarde gelaten, en ben ik zo dicht mogelijk bij de gebruikte formuleringen gebleven.

Hoofdstuk 3: Theoretisch kader

In dit hoofdstuk wordt de lezer meegenomen langs het werk van beroemde auteurs als Robert Putnam, Steven Vertovec, Pfeffer en Salancik, en Zollschan en Perucci. Met behulp van deze op het oog wat gemêleerde verzameling van theoretische bijdragen kan de betrokkenheid van MO's bij OS vanuit verschillende perspectieven worden benaderd. Zo heeft het werk van Putnam (2000) vooral betrekking op de onderlinge relaties tussen de verschillende actoren. Daarbij kan gesteld worden dat de aanwezigheid van social capital een vereiste is voor een vruchtbare samenwerking, zoals in sectie 3.1 duidelijk zal worden. In sectie 3.2 wordt vanuit een meer individualistische benadering ingegaan op de mate waarin transnationalisme en integratie wederzijds uitsluitend zijn of elkaar juist versterken. Als individuele migranten er niet in slagen om een balans te vinden tussen beide loyaliteiten, kan hun bijdrage aan zowel het gastland als het land van herkomst namelijk onder druk komen te staan. Sectie 3.3 draait om de mate waarin MO's in hun handelen beperkt worden door afhankelijkheid van andere actoren. Belangrijke vraag hierbij is in hoeverre er binnen de Nederlandse OS-sector kansen voor hen liggen om als zelfstandige actor te opereren. De resource-dependency benadering van Pfeffer en Salancik (1978), afkomstig uit de organisatietheorie, kan hierbij praktische handvaten bieden en zal daarom worden toegepast op de situatie van MO's in Nederland. In sectie 3.4 wordt tenslotte ingegaan op theoretische voorwaarden voor institutionalisering. Verschillende auteurs komen hierbij aan bod, en hun bijdragen zullen worden samengevoegd tot een kader dat de gewenste verhoudingen tussen de verschillende actoren weergeeft. Voor de hoofdvraag van dit onderzoek is het cruciaal om inzicht te verkrijgen in de werking van institutionaliseringsprocessen, aangezien het ontstaan van zo'n proces de consequentie zou kunnen zijn van een herwaardering van de rol van MO's in OS. Uit het totaal van alle bijdragen die in dit hoofdstuk worden behandeld zal uiteindelijk een beeld naar voren komen waarin de verschillende theoretische concepten met elkaar in verband worden gebracht. Dit zal gebeuren aan de hand van een model, dat na de conclusie zal worden gepresenteerd.

3.1 Social capital

Volgens Robert Putnam verwijst social capital naar kenmerken van sociale organisatie zoals netwerken, normen, en vertrouwen die coördinatie en samenwerking faciliteren en daardoor leiden tot hogere wederzijdse opbrengsten.³¹ In dit onderzoek zal worden nagegaan in hoeverre deze kenmerken aanwezig zijn in de relaties tussen MO's, MFO's en overheidsorganen. Hieronder zullen de onderdelen van de theorie die op deze relaties van toepassing zijn worden geanalyseerd. Het basisprincipe van de theorie van Putnam is dat sociale netwerken waardevol zijn. Net als een schroevendraaier of een beroepsopleiding de individuele en collectieve productiviteit van de mens vergroot, hebben ook sociale contacten hierop een positieve invloed. Sociaal kapitaal refereert aan verbindingen tussen (groepen van) mensen en de normen van wederkerigheid en vertrouwen die hierbij ontstaan. De productiviteit van een individu is voor een deel afhankelijk van de mate van onderlinge verbondenheid in de samenleving als geheel. Zogenaamde 'spillover' effecten kunnen de productiviteit van een individu vergroten als er in de samenleving sprake is van een sterke onderlinge verbondenheid. Sociale contacten kunnen ook een rol spelen in het bestendigen van omgangsregels en wederzijdse verplichtingen.³² Een beroemde uitspraak van Putnam in dit verband is: 'if you don't go to somebody's funeral, they won't come to yours.' Dit wordt

---

³¹ Putnam, R., 2000: "Bowling Alone; The Collapse and Revival of American Community" (p. 18-19). Simon & Schuster Paperbacks. New York.

³² Putnam, R., 2000: "Bowling Alone; The Collapse and Revival of American Community" (p. 18-19). Simon & Schuster Paperbacks. New York.

ook wel specifieke reciprociteit genoemd. Deze vorm is volgens de theorie echter minder waardevol dan gegeneraliseerde reciprociteit, wat inhoudt dat als je iets voor iemand doet, dit niet altijd gebaseerd hoeft te zijn op iets wat die ander voor jou heeft gedaan. Als sprake is van gegeneraliseerde reciprociteit wordt het namelijk vanzelfsprekend om elkaar bij te staan in gevallen waar dat nodig is, en dit versterkt de relaties tussen de verschillende actoren. Samenwerking is dan niet meer ad hoc, maar ingebed in de manier van werken.

Social capital kan ook negatieve gevolgen hebben, denk bijvoorbeeld aan het ontstaan van terreurnetwerken zoals Al Qaeda, of aan de opkomst van de Nazi-Duitsland. Hoewel beide processen ook culturele aspecten met zich mee dragen, verdient een sociale benadering hierbij de voorkeur omdat het streven naar consensus en het creëren van een gezamenlijke vijand belangrijker lijkt te zijn dan het beschermen van gemeenschappelijke culturele kenmerken. De kunst in een samenleving is volgens Putnam om de negatieve gevolgen van social capital te minimaliseren en de positieve gevolgen (wederzijdse steun, samenwerking, vertrouwen, institutionele effectiviteit) te maximaliseren. De auteur maakt onderscheid tussen twee vormen van sociaal kapitaal, namelijk 'bonding' en 'bridging' capital. Bij bonding capital gaat het vooral om het versterken van de identiteit en onderlinge samenhang van een bepaalde homogene groep, men kijkt dus vooral naar binnen en minder naar buiten. Dit genereert specifieke reciprociteit en bevordert de solidariteit binnen de betreffende groep. Bonding capital kan verschillende positieve effecten hebben, bijvoorbeeld in etnische enclaves waar vaak dichte netwerken ontstaan waarin de minder bedeelde ondersteund worden op sociaal en psychologisch gebied. Ook op economisch gebied kan het voordelen hebben doordat het onderlinge vertrouwen groot is. In gemeenschappen waar bonding kapitaal in grote mate aanwezig is leeft men echter wel tamelijk geïsoleerd van de buitenwereld, en dit kan leiden tot fricties. Bridging capital is nodig om links te leggen met andere groepen en minder eenzijdige informatie te verkrijgen. Het refereert aan het vermogen om bruggen te bouwen en je blik te vergroten, waardoor een samenleving vooruit kan gaan. Bovendien kan met behulp van bridging capital de identiteit en wederkerigheid in een samenleving worden versterkt.³³ Bij bonding capital is men loyaal aan de eigen groep, maar veel minder aan andere groepen. Soms wordt er binnen een samenleving zelfs een zondebok gecreëerd, zoals in Nazi Duitsland gebeurde. Niettemin kunnen volgens Putnam zowel bonding als bridging capital onder bepaalde omstandigheden sterke positieve sociale effecten hebben. In veel samenlevingen zijn beide vormen van sociaal kapitaal aanwezig, en is het vooral belangrijk om te analyseren hoe de verhouding tussen bonding en bridging kapitaal is. Bij de hierboven genoemde voorbeelden was de voorraad bonding capital vele malen groter dan die van bridging capital, en waren de gevolgen desastreus. Hier moet dus voor gewaakt worden.

In dit onderzoek zal geprobeerd worden om te achterhalen hoe de verhoudingen tussen bonding en bridging capital liggen bij MFO's, overheidsorganen en MO's. Volgens Mohamoud is de Afrikaanse diaspora in dit tijdperk van globalisering strategisch uitstekend gepositioneerd om sociale, economische en politieke bruggen te bouwen met behulp van hun transnationale netwerken.³⁴ Hierdoor kunnen de relaties tussen het Zuiden en het Noorden worden versterkt, en neemt het draagvlak voor OS toe. Of dit bridging capital daadwerkelijk aanwezig is bij MO's in Nederland zal blijken uit de analyse van de gesprekken die in het kader van dit onderzoek plaats hebben plaatsgevonden. Tevens zal er worden ingegaan op de mate waarin de overheid en MFO's in staat en bereid zijn om bruggen te bouwen naar de

---

³³ Putnam, R., 2000: "Bowling Alone; The Collapse and Revival of American Community" (p. 22). Simon & Schuster Paperbacks. New York.

³⁴ Mohamoud, A.A. 2003: "African Diaspora and African Development" (p. 22), (Background paper for Afroneth), Sahan wetenschappelijk onderzoek- en adviesbureau, Amsterdam

diaspora. MO's geven soms aan dat hun stem niet altijd gehoord wordt en dat er bij de gevestigde orde een voorkeur aanwezig is voor samenwerking met elkaar in plaats van met MO's. Dit zou duiden op een sterke mate van bonding capital en een mindere mate van bridging capital. Ook het al eerder genoemde artikel van Groot en Gibbons (2007) wijst hierop, al kan gesteld worden dat samenwerking met lokale partners ook een vorm van bridging capital is. Geredeneerd vanuit het werk van Putnam (2000) is dit echter niet voldoende, aangezien ook samenwerking met MO's kan leiden tot blikverbreding en vooruitgang. Wanneer dit niet gebeurt is de sector dus te behoudend ingesteld. Aan de hand van de percepties van de geïnterviewden wordt in hoofdstuk 5 een beeld geschetst waaruit naar voren zal komen in hoeverre dit in Nederland daadwerkelijk het geval is. Tevens zal worden geanalyseerd hoe samenwerkingsverbanden en interacties die in het verleden hebben plaatsgevonden zijn ervaren, en zal er worden ingegaan op de mate waarin er sprake is van wederzijds vertrouwen. Dit vertrouwen zou bijvoorbeeld aangetast kunnen zijn door de uitkomst van MFS II. Een ander voor de hand liggend probleem zou kunnen zijn dat er een gebrek is aan wederkerigheid in de relaties, omdat deze meestal asymmetrisch zijn: een MO krijgt geld of andersoortige ondersteuning van een MFO of de overheid, nooit andersom. In hoeverre dit consequenties heeft voor de voorraad sociaal kapitaal zal in hoofdstuk 5 worden besproken. Alles valt of staat uiteraard met percepties over het potentieel van diaspora organisaties. Als MFO's en de overheid weinig positief denken over de bijdrage die MO's kunnen leveren aan OS, dan zal het bridging capital ten opzichte van MO's waarschijnlijk klein zijn. Ook culturele verschillen kunnen mee spelen bij het al dan niet aangaan van banden met elkaar. Putnam geeft in dit verband aan dat we onze sociale, politieke en professionele identiteit moeten overstijgen om contacten te leggen met mensen die anders zijn dan wij.³⁵ Of en in hoeverre MFO's en de overheid hiertoe bereid zijn moet blijken uit de analyse van de interviews.

MO's zijn talrijk aanwezig in Nederland. Dit zegt volgens Putnam echter weinig over de mate van aanwezigheid van sociaal kapitaal. Het gaat er ook om dat de leden kunnen participeren en dat er links zijn met andere organisaties. Deze aspecten zorgen er namelijk voor dat de organisatie op een hoger niveau kan opereren, omdat mensen zowel binnen als buiten de organisatie kunnen leren van elkaar. Het feit dat bijna alle MO's in Nederland gerund worden door vrijwilligers zou in dit verband nadelig kunnen werken. Het vermogen om bruggen te bouwen kan bijvoorbeeld beperkt worden door een gebrek aan tijd en middelen om duurzame relaties te onderhouden met actoren die een cruciale rol kunnen vervullen bij de implementatie van projecten. In dit onderzoek wordt dan ook vooral het werk van de grotere MO's bestudeerd. Dit zijn de organisaties die voor MFO's en de overheid de mogelijkheid bieden om de schijn van partijdigheid te vermijden en hun voorraad sociaal kapitaal te vergroten. Putnam legt ook een verband met de samenleving in bredere zin, en geeft aan dat we meer open zouden moeten staan voor anderen. Institutionele hervormingen zijn volgens Putnam alleen mogelijk als individuele burgers weer contacten met elkaar aangaan, en dit begint bij vrienden en burens.³⁶

Putnam waarschuwt ook voor het feit dat sociale ongelijkheden ingebed kunnen zijn in sociaal kapitaal. Normen en netwerken die bepaalde groepen dienen, kunnen voor andere groepen juist obstakels vormen. Er moet dus altijd gekeken worden wie onderdeel zijn van het netwerk en ervan profiteren, en wie zich buiten het netwerk bevinden en hier negatieve gevolgen van

---

³⁵ Putnam, R., 2000: "Bowling Alone; The Collapse and Revival of American Community" (p. 411). Simon & Schuster Paperbacks. New York.

³⁶ Putnam, R., 2000: "Bowling Alone; The Collapse and Revival of American Community" (p. 414). Simon & Schuster Paperbacks. New York.

ondervinden. Dit zou een les kunnen zijn voor de Nederlandse OS-sector, die door sommigen als een gesloten circuit wordt gekenschetst.³⁷ Putnam geeft tenslotte nog aan dat voor de grootste uitdagingen waar de wereld voor staat juist het bridging kapitaal nodig is dat het moeilijkst te creëren is. OS die leidt tot armoedebestrijding is zonder twijfel één van de belangrijkste uitdagingen waar de mens voor staat, en de Nederlandse OS-sector zal dus continu bruggen moeten bouwen die de effectiviteit en efficiëntie van de hulp ten goede komen.

3.2 Transnationalisme versus integratie

Migranten bevinden zich in Nederland vaak in een lastige positie. Aan de ene kant wordt van hen verwacht dat ze zoveel mogelijk wortelen in de Nederlandse samenleving om de integratie te bevorderen, maar aan de andere kant wordt er zowel vanuit hun land van herkomst als vanuit het Ministerie van Buitenlandse Zaken en MFO's aan hen getrokken om hun kennis en remittances in te zetten voor de ontwikkeling van hun thuisland. Hieronder zullen enkele artikelen worden besproken waarin wetenschappers ingaan op de verhouding tussen transnationalisme en integratie bij migranten.

In een recent artikel stelt Valentina Mazzucato dat OS en integratie niet gezien moeten worden als aparte beleidsterreinen.³⁸ In veel discussies over beleid komt dit onderscheid echter nog wel naar voren. OS en integratie vallen in Nederland onder verschillende ministeries, en dit komt de samenhang in beleid niet ten goede. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken houdt zich bezig met OS in de landen waar veel migranten vandaan komen, terwijl het Ministerie van Justitie probeert het aantal immigranten zoveel mogelijk te beperken en degenen die er al zijn zo goed mogelijk te laten integreren. Beide Ministeries kijken dus vanuit verschillende perspectieven naar migranten. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken kan migranten vanuit een ontwikkelingsperspectief beschouwen als potentiële partners voor armoedebestrijding in het Zuiden, terwijl het Ministerie van Justitie, dat zich vooral richt op de Nederlandse belangen, de toestroom van migranten zou kunnen zien als bedreiging voor de economie.³⁹ In Nederland is migratie en integratie een steeds gevoeliger onderwerp geworden, waar politici stevige uitspraken over doen. De nadruk lijkt hierbij meer op integratie te liggen, en minder op het potentieel van migranten voor OS.

Mazzucato (2005) geeft aan dat het feit dat migranten zich tegelijkertijd inzetten in zowel hun land van herkomst als in het vestigingsland, betekent dat ontwikkeling en integratie nauw met elkaar in verband staan. Migranten zijn daarbij volgens Mazzucato in staat om tegelijkertijd een bijdrage te leveren aan de economie van zowel het gastland als het herkomstland. Het feit dat migranten activiteiten ontplooiën in hun land van herkomst hoeft er dus niet op te wijzen dat ze weinig investeren in het gastland.⁴⁰ Beleidsinitiatieven die migranten beletten om op legale wijze te participeren in de Nederlandse samenleving vormen een belemmering voor hun integratie, en hinderen tegelijkertijd hun potentieel met betrekking tot het bevorderen van de economische groei in hun land van herkomst. Tevens kan het gevolg zijn dat migranten

---

³⁷ Zie bijvoorbeeld het artikel van Nico Roozen in het Financieel Dagblad van 05-02-2010, geraadpleegd via www.dutchsustainabletrade.com/site/getfile.php?id=64

³⁸ Mazzucato, V., 2005: "Ghanaian Migrants' double engagement: a transnational view of development and integration policies" *Global Migration Perspectives*, no.48

³⁹ Mazzucato, V., 2005: "Ghanaian Migrants' double engagement: a transnational view of development and integration policies" (p. 2) *Global Migration Perspectives*, no.48

⁴⁰ Mazzucato, V., 2005: "Ghanaian Migrants' double engagement: a transnational view of development and integration policies" (p. 11) *Global Migration Perspectives*, no.48

hun toevlucht nemen tot de informele economie. In de ogen van Mazzucato zou het migratie- en integratiebeleid gebaseerd moeten zijn op de realiteit dat migranten een dubbele loyaliteit hebben, en net zo geïnteresseerd zijn in de situatie van familieleden en anderen in hun land van herkomst als in het creëren van een goed leven voor zichzelf in Nederland. Beleidsinitiatieven die het leven in Nederland makkelijker maken voor hen, kunnen een positieve uitwerking hebben voor zowel Nederland als het land van herkomst. Ze zijn hierdoor namelijk beter in staat om te investeren in de economie van hun land van herkomst, en om actiever te participeren in het vestigingsland. Op deze manier kan de Nederlandse regering beter gebruik maken van het menselijke kapitaal dat in het land aanwezig is. Concrete maatregelen kunnen zijn dat bij het opstellen van regels voor visa procedures en erkenning van in het buitenland behaalde diploma's, rekening gehouden wordt met de bureaucratische realiteit in het land van herkomst. Dit houdt in dat er geen onredelijke eisen gesteld mogen worden aan migranten als het gaat om officiële documenten die ze hierbij moeten overleggen. Als we migranten toestaan om een dubbele loyaliteit te hebben, kan dat er volgens Mazzucato toe leiden dat hun leven in Nederland meer bevredigend wordt, wat hun betrokkenheid bij de Nederlandse samenleving juist versterkt.⁴¹

Steven Vertovec, socioloog en directeur van het Max Planck Instituut, sluit in zijn boek 'Transnationalism' uit 2009 aan bij Mazzucato, door te stellen dat transnationalisme en integratie onderling verbonden en vervlochten zijn en dus ook tegelijk plaats kunnen vinden. Volgens Vertovec bestaat er lang niet altijd een lineaire relatie tussen transnationalisme en integratie, en is er dus geen sprake van een 'zero-sum game'.⁴² Het is bijvoorbeeld niet zo dat hoe transnationaler iemand is ingesteld, hoe minder geïntegreerd hij is, en ook niet andersom. Integratie is een proces dat van vele factoren afhankelijk is, maar elk pad dat door migranten gevolgd wordt kan samen gaan met verschillende vormen van transnationalisme. Migranten zijn in staat om componenten uit beide processen te combineren naar eigen inzicht. Een studie onder 199 nieuwe immigranten in het Verenigd Koninkrijk heeft aangetoond dat geïnterviewden die het meest transnationaal georiënteerd waren, ook de grootste kans hadden op een baan, financiële stabiliteit, deelname aan verkiezingen en omgang met mensen met een andere etniciteit of religie. Vertovec (2009) geeft aan dat het vooral een kwestie van vertrouwen is. Als migranten veel contacten hebben, of dat nou in het land van herkomst of het vestigingsland is, zijn ze eerder geneigd om nieuwe mensen en plaatsen te ontdekken. Als ze echter worden buitengesloten in één van beide landen, kan dat juist een hindernis vormen om ergens bij betrokken te raken. Op dit moment worden in Nederland volgens sommigen de tegenstellingen tussen nieuwkomers en autochtonen teveel belicht en uitvergroot⁴³, en dit kan ertoe leiden dat migranten zich verder terugtrekken. Volgens Vertovec staat het echter vast dat migranten zich aanpassen, of het nou op het gebied van transnationalisme of van integratie is. Zeker in dit tijdperk van globalisering en technologische vooruitgang kunnen de uitwisselingen met hun land van herkomst migranten de rust verschaffen om door te gaan met het ontwikkelen van een nieuw leven, sociale banden en politieke interesses in het vestigingsland. Aan de andere kant zijn ze ook in staat om de banden met hun land van herkomst juist te verzwakken als de situatie daarom vraagt en hun integratie in het gastland erdoor bevorderd wordt.⁴⁴

---

⁴¹ Mazzucato, V., 2005: "Ghanaian Migrants' double engagement: a transnational view of development and integration policies" (p. 14) *Global Migration Perspectives*, no.48

⁴² Vertovec, S., 2009: "Transnationalism" (p. 78), Routledge Taylor and Francis Group, London and New York

⁴³ Zie bijvoorbeeld Hedda Post in het tijdschrift Basis, geraadpleegd via <http://www.basis-online.nl/index.cfm/1,114,374,0.html/Het-schemergebied-van-identiteit>

⁴⁴ Vertovec, S., 2009: "Transnationalism" (p. 82), Routledge Taylor and Francis Group, London and New York

Ook de Nederlandse onderzoekers Snel, Engbersen en Leerkes komen, in een publicatie in 2004, tot de conclusie dat transnationale activiteiten niet hinderend hoeven te werken voor integratie. Sterker nog, volgens hen is er überhaupt geen duidelijk verband tussen beide processen. In Nederland zijn bijvoorbeeld voormalige Joegoslaven en Amerikanen het sterkst transnationaal betrokken, terwijl zij zeker niet het minst geïntegreerd zijn. Marokkanen en Antillianen, de groepen die over het algemeen het minst geïntegreerd zijn, zijn niet transnationaler ingesteld dan andere groepen en identificeren zich ook niet sterker met hun land van herkomst. Ook op individueel niveau is er geen correlatie tussen de mate waarin migranten transnationaal betrokken zijn en hun sociale positie in de samenleving. Hoger opgeleide migranten met een goede baan houden zich net zo veel bezig met transnationale activiteiten als lager opgeleide en/of werkloze migranten. Transnationale betrokkenheid zegt ook niets over de mate van contacten of identificatie met autochtone Nederlanders.⁴⁵ Een eenzijdige focus op integratie, ten opzichte van transnationalisme, kan op basis van deze resultaten dus niet gerechtvaardigd worden. Dit sluit aan bij de redenering van Mazzucato (2005), al geeft het onderzoek van Snel et al. ook geen aanleiding om te veronderstellen dat beide loyaliteiten elkaar versterken. In hoeverre dit zo is zal dus duidelijk moeten worden uit de analyse van de interviews die in het kader van dit onderzoek zijn gehouden. Snel et al. geven tenslotte nog aan dat het voor groepen die in culturele zin anders zijn dan de meerderheid in een samenleving, moeilijker is om transnationale betrokkenheid te combineren met culturele integratie. Dit is vooral zichtbaar bij Marokkanen en Antillianen. Bij hen gaat een sterke identificatie met het land van herkomst samen met een matige structurele en culturele integratie, vooral uitgedrukt in een lage participatie op de arbeidsmarkt. De hypothese van Snel, Engbersen en Leerkes is daarom dat migranten die slecht gepositioneerd zijn op de arbeidsmarkt zich eerder terugtrekken van de Nederlandse samenleving en zich meer verbonden voelen met hun land van herkomst.⁴⁶ Deze redenering kan echter niet omgedraaid worden, en er is dan ook geen reden om aan te nemen dat transnationale betrokkenheid hinderend werkt voor integratie. Het feit dat Marokkanen en Antillianen slecht geïntegreerd zijn kan bovendien ook te maken hebben met een proces van ‘othering’,⁴⁷ waarbij groepen buitengesloten worden op basis van culturele kenmerken of andere redenen (zoals negatieve beeldvorming in de media).

De Belgische wetenschappers Vancluysen, Van Craen en Ackaert hebben meer recent (2009), onderzoek gedaan naar de relatie tussen transnationale activiteiten en de mate van sociaal-culturele integratie. Hun conclusie is dat deze relatie afhankelijk is van het type activiteit. De meeste transnationale activiteiten hebben geen enkele invloed op de mate van integratie. Bij migranten die regelmatig contact hebben met familie in hun land van herkomst, er op bezoek gaan of geld sturen, is geen sprake van een slechtere taalbeheersing, minder contacten met autochtone bureaus of een zwakkere identificatie met België. Wel is het zo dat migranten die regelmatig kijken naar tv-zenders uit het land van herkomst, de Belgische taal soms minder goed beheersen.⁴⁸ In hoeverre de OS-activiteiten van MO's hinderend werken voor de integratie van individuele migranten valt uit het artikel van Vancluysen et al. echter niet op te maken, aangezien daarbij over het algemeen sprake is van verbondenheid die verder dan de

---

⁴⁵ Snel, E., Engbersen, G. & Leerkes, A., 2004: “Voorbij landsgrenzen; Transnationale betrokkenheid als belemmering voor integratie?” (p. 98). In: *Sociologische gids, jaargang 51, 2004/2*.

⁴⁶ Snel, E., Engbersen, G. & Leerkes, A., 2004: “Voorbij landsgrenzen; Transnationale betrokkenheid als belemmering voor integratie?” (p. 98). In: *Sociologische gids, jaargang 51, 2004/2*.

⁴⁷ Zie bijvoorbeeld Van Houtum, H. & Van Naerssen, T., 2001: “Bordering, ordering and othering”. Nijmegen Centre for Border Research, Nijmegen School of Management

⁴⁸ Vancluysen, K., Van Craen, M., & Ackaert, J., 2009: “Transnational activities and social-cultural integration of Moroccan and Turkish descendants in Flemish Belgium”. Hasselt University, Belgium

eigen familie strekt. Het aspect dat de relatie tussen transnationalisme en integratie afhankelijk zou kunnen zijn van het type activiteit, is in dit onderzoek ondervangen door tijdens de interviews de specifieke relatie tussen OS-activiteiten en integratie te bespreken.

Op basis van een artikel van Smith en Schapendonk (2008), onderzoekers die gelieerd zijn aan de Radboud Universiteit Nijmegen, kan aan bovenstaande discussie nog een dimensie worden toegevoegd, namelijk dat als er bij de overheid sprake is van een negatieve benadering ten opzichte van migratie, de interacties tussen transnationalisme en integratie bij individuele migranten hierdoor beïnvloed kunnen worden. De pogingen van het Noorden om migratie te controleren, hebben volgens Smith en Schapendonk geleid tot conflicten binnen nationale regeringen. Beleidsmakers bij OS-departementen zien migratie vaak als een kans om de armoede in het Zuiden te verminderen, terwijl vanuit binnenlands oogpunt migratie vaak gezien wordt als bedreiging voor de nationale economie en veiligheid. De binnenlandse agenda heeft in de laatste jaren van economische neergang en toenemende gevoelens van onveiligheid steeds meer de overhand gekregen, wat een nadelig effect heeft op de impact van migranten en hun remittances op de landen van herkomst. Om de nationale veiligheid te verbeteren willen steeds meer regeringen dat er sprake is van een gelimiteerde en goed gecontroleerde immigratie.⁴⁹ Nederland is hier een voorbeeld van, gezien het standpunt van het nieuwe kabinet dat de ‘massa-immigratie’ tot halt gebracht moet worden, en dat er strengere eisen gesteld moeten worden aan degenen die wel mogen komen (ingevoegd op 06-01-2011, red.). Bovendien ligt de nadruk steeds meer op de al dan niet mislukte integratie van migranten, en minder op hun potentiële rol bij de ontwikkeling van hun thuisland. Door strenge overheidsmaatregelen op het gebied van integratie, in combinatie met het proces van ‘othering’ (zie boven) kan het vermogen van migranten om een balans te vinden tussen beide loyaliteiten onder druk komen te staan. Smith en Schapendonk zijn van mening dat migratie geïntegreerd moet worden in het proces van globalisering als geheel. Alleen dan kunnen migranten een rol van betekenis spelen, met name omdat een gelijkwaardige en open arbeidsmarkt, verlengend op andere processen van participatie in globalisering, hun bijdrage een structurele vorm kan geven. De Wereldbank, de ILO, de WTO en de IOM moeten hierbij volgens Smith en Schapendonk het voortouw nemen. Nyberg-Sorensen et al. sluiten in een publicatie van het IOM uit 2002 op onafhankelijke wijze aan bij de redenering van Smith en Schapendonk, door te stellen dat bij de overheid van het vestigingsland de nadruk niet altijd zou moeten liggen op de terugkeer van migranten, maar ook op het ondersteunen van migranten die meer bij kunnen dragen aan de ontwikkeling van hun land van herkomst door juist te blijven. Het is volgens de auteurs bovendien niet zo dat integratie in het vestigingsland en terugkeer naar het land van herkomstland elkaar uitsluiten.⁵⁰

In hoofdstuk 6 zal worden besproken hoe de geïnterviewden denken over de optimale verhouding tussen transnationalisme en integratie, en tevens zal het regeringsbeleid op dit gebied worden behandeld. Vooral de voorwaarden waaronder migranten in staat zijn om een balans te vinden tussen beide loyaliteiten zijn hierbij van belang.

3.3 Resource dependency

Pfeffer en Salancik (1978) beschrijven in hun boek ‘The external control of organizations; a resource dependence perspective’ welke consequenties het voor organisaties heeft als ze

---

⁴⁹ Smith, L., & Schapendonk, S., 2008: “Remittances versus migrants: disjointed flows in a globalizing world”. In: *Tales of development; People, power and space*. Royal van Gorcum, Assen

⁵⁰ Nyberg-Sorensen, N., Van Hear, N., & Engberg-Pedersen, P., 2002: “The Migration-Development Nexus: Evidence and Policy Options”. IOM. Published by Blackwell Publishers Ltd, Oxford, UK.

afhankelijk zijn van anderen. MO's worden vaak gerund door vrijwilligers en hebben geen vast budget. Om projecten te kunnen uitvoeren zijn ze afhankelijk van donaties van leden of anderen. Veel organisaties proberen daarom subsidie te krijgen van MFO's of de overheid. Dit zorgt voor een asymmetrische relatie, waarbij MO's zich moeten voegen naar de wensen van MFO's en de overheid om in aanmerking te komen voor financiering. Pfeffer en Salancik bieden een handleiding voor organisaties waarmee ze beter om kunnen gaan met zulke van buitenaf opgelegde beperkingen, en leggen daarbij de nadruk op agency. In deze studie zal worden onderzocht of en in hoeverre de resource-dependency benadering toegepast kan worden op MO's, en wat hierbij de verhouding tussen structure en agency is. Deze paragraaf is volledig gebaseerd op het werk van Pfeffer en Salancik, aangezien de significantie ervan nog steeds algemeen onderkend wordt in de organisatie-theorie. Bovendien zijn hun aannames gestoeld op een omvangrijke collectie literatuur van andere auteurs. Nu de overheid onder invloed van neoliberalisering in veel landen steeds minder dominant aanwezig is zijn afhankelijkheidsverhoudingen tussen organisaties van eminent belang, en Pfeffer en Salancik bieden een zeer volledig kader waarin alle relevante aspecten op dit gebied zijn meegenomen. De resource-dependency benadering wordt in dit onderzoek daarom gebruikt als benchmark. Het voordeel hiervan voor deze scriptie is bovendien dat het de samenhang in het geheel bevordert, en de terugkoppeling bij de analyse vergemakkelijkt.

Pfeffer en Salancik geven aan dat het voor organisaties belangrijk is om functionele banden te hebben met andere organisaties. Dit heeft volgens hen vier voordelen. Het eerste is dat ze hierdoor informatie verkrijgen over activiteiten van andere organisaties die van invloed kunnen zijn op de eigen organisatie. Hier kunnen ze dan op anticiperen. Het tweede voordeel is dat een verbintenis met een andere organisatie de mogelijkheid biedt om informatie over te brengen, zodat die organisatie beter weet wat de beweegredenen achter bepaalde handelswijzen zijn. Het derde is dat banden met andere organisaties de eerste stap kunnen betekenen in het verkrijgen van steun en hulpbronnen. Belangrijk is dat andere organisaties zich met jouw organisatie kunnen identificeren. Hierdoor wordt de organisatie tevens gelegitimeerd, het laatste voordeel.⁵¹ Het hebben van functionele banden met andere organisaties is dus duidelijk gunstig. Ze helpen om de uitwisselingen tussen een organisatie en haar omgeving te stabiliseren, en om onzekerheid te verminderen. Volgens Pfeffer en Salancik is een norm van reciprociteit van groot belang bij relaties tussen organisaties. Afspraken hierover maken de relaties stabiel, doordat ze de verschillende partijen samenbinden. Dit aspect zou bij de interacties tussen MO's, MFO's en de overheid een probleem kunnen vormen. MO's zijn voor financiering van hun projecten namelijk vooral afhankelijk van MFO's terwijl hier andersom geen sprake van is, waardoor de balans in ieder geval op financieel gebied wordt verstoord. Wel kunnen MFO's met behulp van de lokale kennis en netwerken waar migranten over beschikken mogelijk de effectiviteit en efficiëntie van hun activiteiten vergroten. In dit onderzoek zal nagegaan worden in hoeverre MO's functionele banden met andere organisaties hebben, en in hoeverre daarbij sprake is van reciprociteit.

Pfeffer en Salancik gaan tevens in op het ontstaan van vormen van coördinatie in de relaties tussen organisaties. Dit is volgens hen het meest waarschijnlijk als er slechts een paar organisaties op een speelveld opereren, die van elkaar afhankelijk zijn. Dit is in OS duidelijk niet het geval, gezien de wirwar van organisaties. Ook het grote verloop in MO's werkt hierbij niet in het voordeel. Als er sprake is van een groot aantal actoren, dan zal er volgens Pfeffer en Salancik eerder sprake zijn van geformaliseerde, hiërarchische verhoudingen. Aan de andere kant kan er ook een situatie van anarchie ontstaan als er geen dominante actor is. De

---

⁵¹ Pfeffer, J. & Salancik, G.R., 1978: "The external control of organizations; a resource dependence perspective." (p. 145) Harper and Row publishers, New York.

Nederlandse OS-sector is min of meer hiërarchisch ingericht; het Ministerie van Buitenlandse Zaken bepaalt de beleidsprioriteiten waar de andere actoren rekening mee moeten houden bij het indienen van aanvragen voor subsidie, en voor alle OS-organisaties geldt dat deze subsidies in zeer belangrijke mate hun budget bepalen. Dit leidt ertoe dat hun doelstellingen voor een groot deel gevormd worden naar de prioriteiten van het Ministerie. Het ontstaan van zo'n coördinatiemechanisme is volgens Pfeffer en Salancik echter niet altijd voorspelbaar. Er is zelfs bewijs dat wanneer een bepaalde vorm wordt voorgeschreven, een andere zal ontstaan. Organisaties zijn hierbij bereid om een deel van hun discretionaire ruimte op te geven ten behoeve van voorspelbare en zekere uitwisselingen. In dit onderzoek zullen vertegenwoordigers van MO's, MFO's en overheid, alsmede onderzoekers en buitenstaanders, geraadpleegd worden over wat zij als meest logische vorm van coördinatie zien als het gaat om samenwerkingsverbanden tussen MO's, MFO's en de overheid.

Om te kunnen overleven hebben organisaties hulpbronnen nodig. Dit betekent dat ze in contact moeten staan met andere die deze hulpbronnen bezitten. MO's hebben zelf vaak weinig tot geen financiële middelen, en dit maakt het lastig om deze hulpbronnen wel van anderen te verkrijgen. Zeker omdat de overheid en (in mindere mate) MFO's onafhankelijk zijn van anderen, en omdat er in toenemende mate wordt bezuinigd op OS in deze slechte economische periode. De overheid en MFO's hebben dus een machtspositie ten opzichte van MO's. Het overleven van MO's is dan ook vooral afhankelijk van de mate waarin ze in staat zijn om met deze afhankelijkheid om te gaan. Ze zijn continu bezig met het verkrijgen van financiële middelen, en dit kost veel tijd die ze anders hadden kunnen besteden aan hun projecten. Ook het feit dat de omgeving steeds verandert kan nadelige gevolgen hebben voor MO's, doordat ze zich voortdurend moeten aanpassen aan de eisen die aan hen worden gesteld. Hun vermogen om eigen initiatieven verder uit te werken wordt hierdoor verkleind, waardoor ook hun agency positie ten opzichte van de gevestigde actoren in het OS-veld verslechtert. Dit kan leiden tot een dilemma. Aan de ene kant moet hun organisatie stabiel zijn om een betrouwbare partner te zijn, maar aan de andere kant moeten ze flexibel genoeg zijn om hun handelswijze op elk moment te kunnen veranderen. Op deze manier raken ze steeds meer ingebed in een hiërarchische structuur, waardoor hun beweegruimte en autonomie worden verkleind.

Op basis van hun analyse komen Pfeffer en Salancik uiteindelijk tot een handleiding⁵², met behulp waarvan organisaties beter om kunnen gaan met afhankelijkheid van hun omgeving. De eerste aanbeveling hierbij is dat het voor elke organisatie belangrijk is om te weten hoe de omgeving eruit ziet, deze moet dus regelmatig gescand worden. Hierdoor is de organisatie beter in staat om zich snel aan te passen als er zich een grote verandering voor doet in de omgeving. Voor MO's is zo'n grote verandering bijvoorbeeld een vernieuwing van het medefinancieringsstelsel. De tweede aanbeveling is om zoveel mogelijk discretionaire ruimte te houden, en de afhankelijkheid te spreiden. MO's moeten dus, ondanks hun slechte onderhandelingspositie, toch zoveel mogelijk hun autonomie vast zien te houden. Dit kan bijvoorbeeld door financiële steun vooral te gebruiken voor capaciteitsversterking, en minder voor individuele projecten. Tevens zouden ze moeten proberen om van een aantal verschillende organisaties subsidie te krijgen, zodat ze niet van één partij afhankelijk zijn. Overall waar het voor hen mogelijk is om ondersteuning te krijgen moeten ze hier ook op inzetten, en niet tevreden zijn met slechts één samenwerkingspartner. Dit staat uiteraard in verband met het kennen van de omgeving, want MO's moeten wel weten waar de mogelijkheden liggen voor subsidieaanvragen.

---

⁵² Pfeffer, J. & Salancik, G.R., 1978: "The external control of organizations; a resource dependence perspective." (p. 268-277) Harper and Row publishers, New York.

Het derde aspect dat Pfeffer en Salancik noemen is het omgaan met verschillende belangen. Belangrijk hierbij is de mate waarin de organisatie interessant is voor anderen uit de omgeving. MO's moeten dus goed duidelijk maken wat ze te bieden hebben, en waarom het voor andere organisaties voordelig is om met hen samen te werken. Daarnaast moeten ze proberen om zoveel mogelijk partners tevreden te houden, zodat de afhankelijkheid gespreid wordt en ze niet gelijk aan alle eisen hoeven toe te geven. De negatieve consequenties van een weigering om ergens aan te voldoen worden op deze manier zoveel mogelijk geminimaliseerd. Binnen de organisatie is het belangrijk dat er een structuur ontstaat waarbij niet één en dezelfde persoon bij alles betrokken is, zoals op dit moment bij veel MO's wel het geval is. Wanneer er binnen de organisatie verschillende afdelingen zijn die zich met verschillende taken bezig houden ontstaat er ruimte voor specialisatie, waardoor effectiviteit en efficiëntie toenemen. Bovendien willen samenwerkingspartners er zeker van zijn dat niet alles in elkaar valt als de voorzitter van een MO iets anders gaat doen. Het laatste punt van Pfeffer en Salancik dat voor MO's van belang is, is dat problemen waarmee een organisatie te maken heeft, meestal veroorzaakt worden door andere actoren in de omgeving. Dit betekent dat voor het oplossen van deze problemen de activiteiten van verschillende organisaties op elkaar afgestemd moeten worden. Het is hierbij belangrijk om te proberen de activiteiten van andere organisaties te beïnvloeden in het voordeel van de eigen organisatie. Degenen die hier het beste in slagen zijn het minst afhankelijk van anderen, en dragen dus de minste lasten van afhankelijkheid van hulpbronnen. Organisaties die slecht georganiseerd zijn en geen machtspositie hebben, kunnen op de lange termijn niet overleven. Voor MO's betekent dit allereerst dat capaciteitsversterking en professionalisering noodzakelijk zijn. In hoofdstuk 7 zal worden teruggekomen op de mate waarin MO's afhankelijk zijn van andere actoren, en wat dit betekent voor hun positie in het OS-veld. Daarnaast zal worden nagegaan in hoeverre en op welke gebieden er ruimte is voor agency waarmee ze hun veronderstelde afhankelijkheid kunnen verminderen. Tenslotte wordt er ingegaan op de mate waarin er bij MO's sprake is van een pro actieve houding op dit gebied. Aan de hand van bovenstaande punten van Pfeffer en Salancik en de analyse van de interviews zal vervolgens een balans worden opgemaakt van de mate waarin MO's kunnen opereren als zelfstandige actor, en welke gevolgen dit heeft voor mogelijke institutionalisering van hun OS-activiteiten.

3.4 Voorwaarden voor het ontstaan van institutionaliseringsprocessen

In deze paragraaf worden enkele theoretische voorwaarden onderscheiden waaraan voldaan moet zijn, alvorens een institutionaliseringsproces gestart kan worden. In hoofdstuk 5 zal vervolgens worden geanalyseerd in hoeverre deze theoretische voorwaarden aanwezig zijn als het gaat om de rol van MO's in OS. De sociologen Van Doorn en Lammers⁵³ noemen frequente interactie tussen de personen in kwestie als eerste voorwaarde. Als de contacten tussen de verschillende groepen (in dit geval MO's, MFO's en overheid) slechts incidenteel zijn, dan kan het groeiproces van de sociale structuur volgens Van Doorn en Lammers niet op gang komen. Er kan bijvoorbeeld sprake zijn van een gelijke gerichtheid en een sterke drang tot gemeenschappelijk handelen, maar als de samenwerking die hieruit voort komt slechts eenmalig is ontstaat er geen patroon van institutionalisering. Het is waarschijnlijk dat dit probleem zich ook voordoet bij de samenwerking tussen MO's, MFO's en overheid. Als MO's subsidie ontvangen is dat namelijk meestal voor een korte periode of een eenmalig project, wat het institutionaliseringsproces niet ten goede komt.

---

⁵³ Doorn, J.A.A. van & Lammers, C.J., 1976: *Moderne Sociologie: een systematische inleiding*

De tweede voorwaarde is coördinatie van interactie. Hiervoor is het belangrijk dat er sprake is van gelijke normen, verwachtingen, doeleinden en waarden. Samenwerkingsverbanden die hieruit ontstaan bevorderen het proces van institutionalisering. Wel moeten dit dan duurzame verbanden zijn, wat zoals eerder aangegeven bij samenwerking tussen MO's, MFO's en overheidsorganen niet altijd het geval is. De derde voorwaarde die Van Doorn en Lammers noemen is de aanwezigheid van een urgent probleem, waarbij iedereen inziet dat enkelingen afzonderlijk niet tot een oplossing kunnen komen. Er moet dus sprake zijn van parallelle belangen. Bij zowel MO's, MFO's als overheidsorganen is armoedebestrijding over het algemeen het belangrijkste doel in OS, maar vaak spelen er ook nog andere belangen. De overheid moet bovendien altijd het algemeen belang van het land in de gaten houden. In dit onderzoek zal dan ook voortdurend worden ingegaan op de vraag in hoeverre de belangen van de betrokken actoren overeenkomen of juist tegenstrijdig zijn. De vierde voorwaarde is dat er een gemeenschappelijke cultuur bestaat, waarbij er sprake is van gelijkgezindheid over "gemeenschappelijke uitgangspunten ter beantwoording van de vraag hoe men de onderlinge relaties en de collectieve aanpak van het probleem moet regelen." (p.160) Deze gelijkgezindheid ontstaat volgens Van Doorn en Lammers meestal niet toevallig, maar vloeit doorgaans voort uit een gemeenschappelijke culturele achtergrond. Van zo'n gemeenschappelijke achtergrond is uiteraard geen sprake bij samenwerking tussen MO's, MFO's en overheidsorganen. In dit onderzoek zal geanalyseerd worden in hoeverre zij in staat zijn om culturele verschillen te overkomen. De vijfde en laatste voorwaarde is de beschikbaarheid van leidersfiguren. Deze leiders moeten de gezamenlijke normen, verwachtingen, doeleinden en waarden formuleren, de interacties organiseren en voor elke groep een rol definiëren. Vooral dit laatste is belangrijk voor MO's, aangezien zij hier vaak onzeker over zijn. Het Ministerie van Buitenlandse Zaken lijkt de aangewezen instantie om de leiding op zich te nemen, aangezien zij beschikken over de benodigde financiële middelen. Of het terecht is dat de financierder de leidende positie inneemt kan uiteraard worden bediscussieerd, echter dit is in de praktijk wel vaak het geval. Ik waag me in dit onderzoek dan ook niet aan deze discussie, maar zal wel beoordelen in hoeverre het Ministerie deze rol ook daadwerkelijk op zich neemt.

De Amerikaanse sociologen George Zollschan en Robert Perucci gaven al in 1964 in hun artikel "Social stability and social process: An initial presentation of relevant categories"⁵⁴ aan onder welke voorwaarden een geïnstitutionaliseerde samenwerking kan ontstaan. De belangrijkste aanvulling die zij daarbij geven op het werk van Van Doorn en Lammers is dat er altijd sprake moet zijn van complementariteit, wat betekent dat alle betrokken actoren eigenschappen bezitten die bij anderen niet aanwezig zijn, waardoor ze in staat zijn om elkaar aan te vullen in een samenwerkingsverband. In dit onderzoek zal gekeken worden in hoeverre MO's, MFO's en de overheid in staat zijn om elkaar aan te vullen als het gaat om hun OS-activiteiten. Alle actoren moeten deze complementariteit bovendien erkennen. Het feit dat MO's een relatief nieuwe actor zijn in OS kan hierbij in hun nadeel werken, aangezien de overheid en MFO's er jarenlange ervaring in hebben en zich mogelijk afvragen in hoeverre MO's iets wezenlijks toevoegen aan het werk dat zij al zo lang zonder hen gedaan hebben. Zollschan en Perucci gaan verder nog in op het inpassen van nieuwe patronen in bestaande patronen. Dit gaat volgens hen bijna nooit zonder problemen. Vooral in een sterk geïntegreerd systeem waarbij verschillende actoren van elkaar afhankelijk zijn kan de eensgezindheid hierbij onder druk komen te staan. Slechts in die situaties waarin het nieuwe patroon een zekere mate van autonomie krijgt, kan aan alle heterogene behoeften worden voldaan. Gezien het feit dat de Nederlandse OS-sector vaak als geïntegreerd en gesloten wordt gekenmerkt en

---

⁵⁴ Zollschan, G.K. & Perucci, R., 1964: "Social Stability and Social Process: An Initial Presentation of Relevant Categories". In: "Explorations in social change", edited by Zollschan & Hirsch. Houghton Mifflin Company, USA. pp. 99-124

er een hoge mate van afhankelijkheid bestaat, zal een nieuw patroon van geïnstitutionaliseerde betrokkenheid van MO's aan moeten sluiten bij reeds bestaande patronen. Ook is het belangrijk dat het nieuwe patroon door iedereen geaccepteerd wordt. Dit betekent dat er draagvlak aanwezig moet zijn; het onderwerp van de hoofdvraag in dit onderzoek.

Thurlings et al.⁵⁵, ook afkomstig uit de sociologische school, kijken vooral naar de manier waarop institutionaliseringsprocessen werken als deze eenmaal gestart zijn. Hier is dit relevant omdat er aanbevelingen worden geformuleerd over de wijze waarop een mogelijke institutionalisering van MO's in OS vormgegeven zou kunnen worden. Nelissen onderscheidt in hetzelfde boek drie dimensies van institutionaliseringsprocessen, namelijk structurering, procesbeheersing en formalisering. Het is volgens de auteur echter "een kwestie van graad en niet van absolute aan- of afwezigheid."⁵⁶ Ook is het een cyclisch proces zonder einde. Nelissen geeft tevens aan wat er onder de verschillende dimensies valt. Onder structurering wordt het vastleggen van sociale posities en bijbehorende rollen verstaan. Dit wordt vervolgens gekoppeld aan een bepaalde organisatorische structuur waarin de nadruk komt te liggen op gestroomlijnd handelen. Procesbeheersing houdt in dat het handelen aan regels wordt gebonden. Hiermee wordt bedoeld dat er sprake is van codificering, programmering, tijdschema's en administratieve en personele ondersteuning. Formalisering omhelst dat de ontwikkelde procedures worden vastgelegd door middel van afspraken, spelregels, reglementen of wetten. In dit onderzoek wordt vooral gekeken naar de dimensie van structurering, aangezien dit volgens Nelissen de eerste fase is in het institutionaliseringsproces. Het vastleggen van een sociale positie en een duidelijk gedefinieerde rol voor MO's is de belangrijkste stap in deze fase. Daarbij moet uiteraard overeenstemming bestaan over wat deze rol inhoudt, en in deze studie wordt nagegaan in hoeverre dit binnen de Nederlandse OS-sector het geval is.

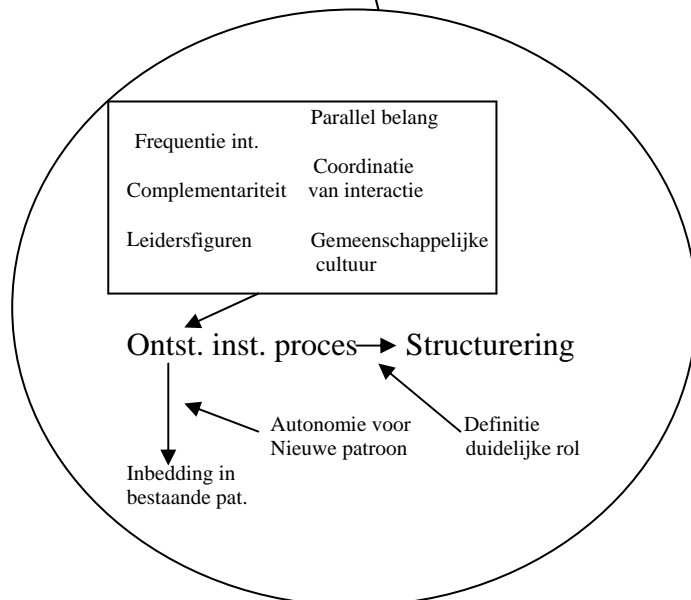
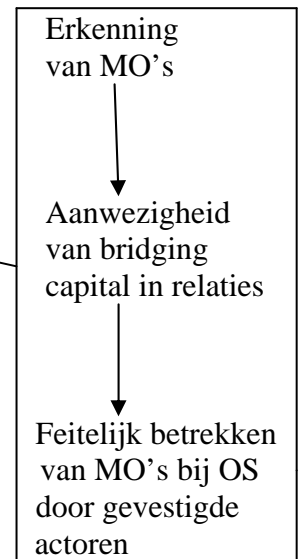
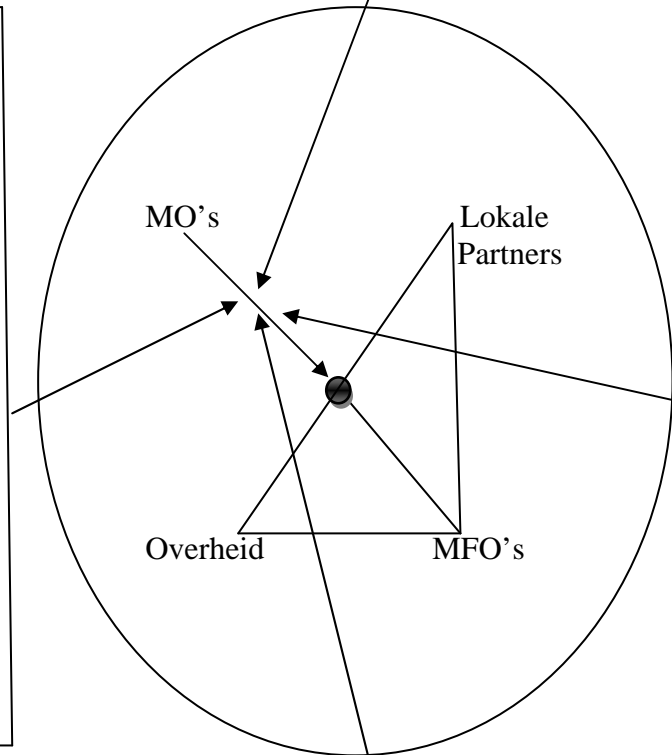
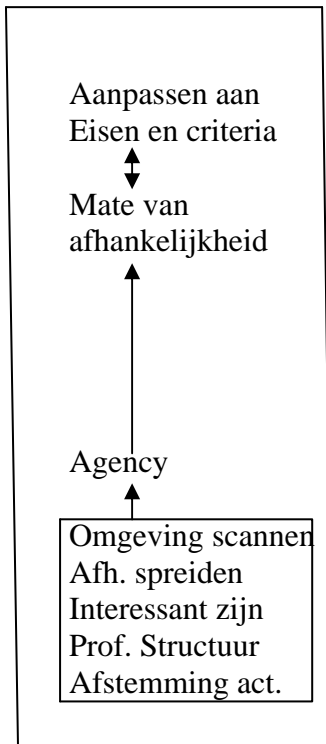
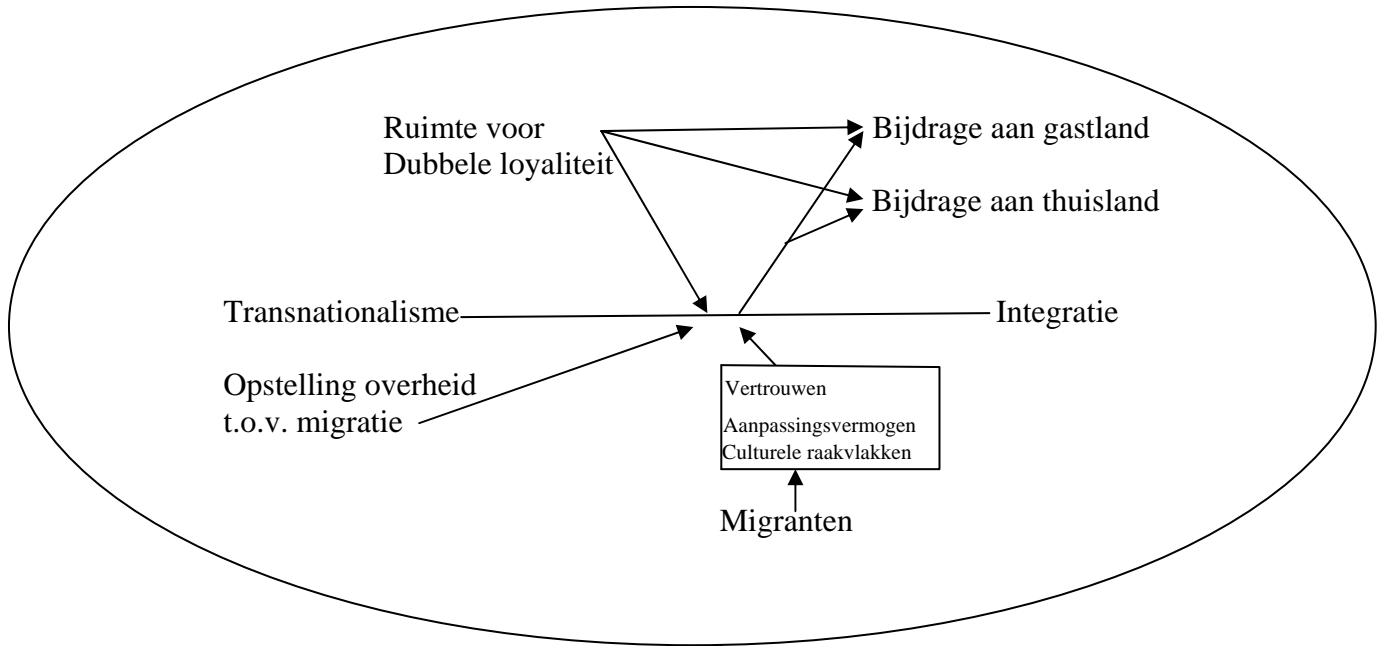
3.5 Conclusie

De theoretische concepten die in dit hoofdstuk besproken zijn, staan elk centraal in één van de deelvragen van dit onderzoek. Zoals in hoofdstuk 1 werd beschreven sluiten deze concepten aan bij de thema's die de vormgeving van het analysekader bepalen, namelijk potenties van MO's en meerwaarde, social capital en institutionaliseringsvoorwaarden, transnationalisme versus integratie, en de rol van MO's in OS in relatie tot andere actoren. De volgende vier hoofdstukken zullen gewijd zijn aan de beantwoording van de deelvragen die hieruit afgeleid zijn. Het totaal van deze analyses moet vervolgens leiden tot een oordeel over de mate waarin er draagvlak aanwezig is voor institutionalisering van MO's in OS. Dit betekent dat de verschillende concepten ook onderling met elkaar in verband staan. Om één en ander te verduidelijken zal hieronder een conceptueel schema worden gepresenteerd. Centraal staat de rol die MO's in relatie tot andere actoren kunnen spelen in het Nederlandse OS-veld, en zoals te zien is in het model hebben de vier bovengenoemde thema's elk invloed op de mate waarin MO's in staat zijn om een prominente plaats te verwerven. Dit model vormt het vertrekpunt voor de empirische analyse, waarin geanalyseerd zal worden of de relaties zoals deze hier zijn weergegeven in werkelijkheid ook aanwezig zijn en op welke manier zij werken.

---

⁵⁵ Thurlings, J.M.G., Schreuder, O., van Hoof, J.A.P., Nelissen, N.J.M. & Janssen, J.A., 1980: "Institutie en beweging". Van Loghum Slaterus, Deventer

⁵⁶ Nelissen, N.J.M., 1980: "Geïnstitutionaliseerde beweging; Verstening van de participatie op het terrain van de ruimtelijke ordening. In: Thurlings et al.: "Institutie en beweging".

Hoofdstuk 4: Potentiële bijdrage van MO's aan OS en meerwaarde

4.1 Inleiding

Migranten en ontwikkelingssamenwerking, toen ik er voor het eerst over hoorde vond ik het gelijk een logische combinatie. Als ik in een land zou wonen waar de situatie uitzichtloos was en de kans zou krijgen om te vertrekken naar een welvarend land als Nederland waar de mogelijkheden relatief onbegrensd zijn, zou ik dat meteen doen. Geredeneerd vanuit de theorie van Rawls, zoals besproken in hoofdstuk 2, zou deze kans overigens aan iedereen geboden moeten worden. Wanneer elk individu namelijk vanachter een sluiër van onwetendheid over waar hij geboren wordt had moeten beslissen over restricties op migratie waren deze er waarschijnlijk niet geweest, en zou iedereen vrij zijn om zich waar dan ook te vestigen. Maar goed, stel dat ik de kans krijg om te emigreren vanuit een derdewereldland naar Nederland. Wanneer het me vervolgens lukt om een nieuw en succesvol bestaan op te bouwen (wat me overigens erg moeilijk lijkt voor een migrant in Nederland), dan zou ik mijn geluk willen delen zodat de situatie van anderen in mijn thuisland ook zou verbeteren. Dit omdat ik me verbonden voel met het land, net als ik me op dit moment verbonden voel met Nederland, maar bovendien (en niet in de laatste plaats) omdat ik zelf ooit zou willen terugkeren naar het land waar ik me thuis voel, en waar mijn familie woont. Dit laatste aspect zorgt overigens vaak voor argwaan als het om de inzet van migranten in OS gaat. De remittances die migranten naar huis sturen zijn bijna allemaal bestemd voor hun familie, dus waarom zouden ze dan ineens projecten willen starten die gericht zijn op het land als geheel? Grote MO's als Dir en Hirda bewijzen echter dat dit heel goed mogelijk is, en hun kennis van het land, de taal en de cultuur werkt hierbij in hun voordeel. Migranten timmeren de laatste jaren dan ook steeds meer aan de weg op dit gebied, al blijft hun inzet onzichtbaar voor de grote massa. Wanneer ik de afgelopen periode aan een willekeurig iemand vertelde wat het onderwerp van mijn onderzoek was, moest ik dit eerst meerdere keren opnieuw uitleggen. Het feit dat de beeldvorming over zowel OS als migranten de laatste tijd niet al te positief is, zorgt er daarbij voor dat een combinatie hiervan al helemaal als discutabel wordt beschouwd. Bij Nederlandse OS-organisaties lijkt men wel in te zien dat migranten een positieve bijdrage kunnen leveren, maar bestaat er vooral twijfel over de meerwaarde van samenwerking met MO's (zie bijvoorbeeld het al eerder genoemde onderzoek van de Groot en Gibbons, 2007). Wanneer je er vanuit gaat dat OS een vak is dat je moet leren door opleiding en ervaring, wordt het bovendien gelijk een stuk minder logisch dat migranten zich met OS bezig houden.

Veel MO's zijn namelijk amateuristisch opgezet, en bestaan vooral uit vrijwilligers die niet gespecialiseerd zijn in OS.

Op basis van het bovenstaande kan gesteld worden dat er tot nu toe nog onduidelijkheid bestaat over de voor- en nadelen en toegevoegde waarde van de betrokkenheid van MO's bij OS. Omdat het bovendien evident is dat deze aspecten van invloed zijn op de mate waarin er draagvlak aanwezig is voor institutionalisering van MO's in OS, heb ik besloten om er een deelvraag aan te wijden in mijn onderzoek. Deze luidt als volgt:

- Welke positieve en negatieve aspecten van ontwikkeling door de diaspora kunnen worden onderscheiden en in hoeverre hebben migranten voordelen boven andere actoren als het gaat om het leveren van een bijdrage aan de ontwikkeling van hun land van herkomst?

De beantwoording van deze eerste deelvraag staat centraal in dit hoofdstuk. Alvorens de perspectieven van de benaderde respondenten worden besproken, zal hieronder eerst worden ingegaan op een aantal artikelen die de afgelopen jaren zijn verschenen over het onderwerp. Dit helpt om een ruimer beeld te krijgen van de verschillende standpunten op dit gebied. Tevens kan hieruit worden afgeleid hoe het denken over de relatie tussen migratie en ontwikkeling zich sinds het jaar 2000 heeft ontwikkeld. De meningen van de respondenten die geïnterviewd zijn in het kader van dit onderzoek, zullen vervolgens worden vergeleken met de wetenschappelijke bijdragen. Dit zal gebeuren aan de hand van een onderverdeling in positieve en negatieve aspecten. In sectie 4.2 wordt eerst ingegaan op positieve aspecten van een rol voor MO's in OS, waarna in sectie 4.3 de twijfels en bezwaren aan bod komen. In sectie 4.4 zullen tenslotte de belangrijkste elementen uit de discussie worden samengevat, waarbij tevens de deelvraag wordt beantwoord.

4.2 Meerwaarde

Remittances

De meest bekende en voor de hand liggende manier waarop migranten bijdragen aan ontwikkeling is door hun remittances. In een paper van AFFORD (African Foundation for Development) wordt ingegaan op de positieve aspecten van deze geldzendingen.⁵⁷ Ondanks het feit dat men onderkent dat er ook nadelen aan kleven, zoals het feit dat de geldstromen soms gebruikt worden om oorlogen te financieren, voor niet duurzame consumptie, of om goederen te kopen die niet lokaal geproduceerd zijn, is AFFORD van mening dat remittances een significant positieve impact hebben op lokaal niveau. Remittances betekenen in Afrika vaak het verschil tussen een leven in armoede, of een leven met net wat meer waardigheid. Tevens worden de geldzendingen vaak gebruikt om te investeren in gezondheidszorg of onderwijs, en bevorderen de geldzendingen bovendien het sociale leven doordat er ceremonies mee gefinancierd kunnen worden die plaats vinden bij huwelijken, geboorten of sterftegevallen. Tenslotte bouwen migranten vaak huizen in hun land van herkomst, wat weer werkgelegenheid genereert.

Wat opvalt bij de analyse van de percepties met betrekking tot dit onderzoek is dat uit elke groep minimaal één geïnterviewde positief is over de effecten van remittances. Zo geeft een vertegenwoordiger van een MO aan dat uit een recent rapport van de Wereldbank blijkt dat de bijdrage die migranten door middel van hun remittances leveren in termen van armoedebestrijding in landen van herkomst groter is dan de bijdrage die Westerse landen leveren door

---

⁵⁷ African Foundation for Development, 2000: Globalisation and Development: A Diaspora Dimension. African Foundation for Development, London, UK.

middel van ontwikkelingshulp. Ook één van de overheidsbetrokkenen benadrukt dit feit. Vanuit Nederland wordt er per jaar 300 miljoen euro overgemaakt, en dit is meer dan de Nederlandse overheid jaarlijks via maatschappelijke organisaties aan OS geeft. Ook een vertegenwoordiger van een MFO is van mening dat de bijdrage aan remittances en hulp van migranten, alsmede de impact en de bijwerkingen hiervan, groter zijn dan de officiële ontwikkelingshulp. Hierbij worden voorbeelden genoemd van projecten in Somalië en Kameroen, waarbij de impact op een vrij grote groep mensen behoorlijk groot was. Een van de buitenstaanders is van mening dat alle migranten ontwikkelingswerkers zijn op individueel en familieniveau door de remittances die ze naar huis sturen. Sommige migranten steken hun geld bovendien in grotere gemeenschapsprojecten, en op die manier leveren ze een bijdrage aan ontwikkeling. Een van de geïnterviewde onderzoekers geeft tenslotte aan dat remittances zorgen voor humanitaire hulp, en een buffer kunnen vormen tegen de schokken die er in een land zijn. Ook zou het interessant zijn om te proberen remittances om te zetten in financiële investeringen. Een andere onderzoeker plaatst hier echter twijfels bij, en denkt dat het heel lastig gaat worden om individuele migranten bereid te krijgen om remittances in te zetten voor de ontwikkeling van hun land van herkomst als geheel. Ook een vertegenwoordiger van een MFO betwijfelt of migranten hun remittances op een effectieve manier in kunnen en willen zetten. Bovendien kunnen remittances volgens een andere medewerker van een MFO zorgen voor afhankelijkheid, waardoor het land niet vooruit komt. Relevant om in dit verband te noemen is ook een artikel van Alan Gamlen (2008), onderzoeker aan het International Migration Institute van de Universiteit van Oxford, die van mening is dat het enthousiasme over het potentieel van remittances getemperd dient te worden aangezien het gaat om privaat in plaats van publiek geld.⁵⁸ Staten die proberen remittances te kanaliseren voor de ontwikkeling van het land als geheel moeten dan ook gewaarschuwd worden dat de geldzendingen geen vervangend middel mogen vormen voor reguliere ontwikkelingshulp. Economische groei kan wel bevorderd worden door overdracht van kennis en technologieën. Regeringen kunnen dit faciliteren door middel van (tijdelijke) terugkeerprojecten, en door advies of partnerschap te verlenen aan onderzoekers die afkomstig zijn uit de diaspora. Tevens kunnen netwerken van onderzoekers uit een bepaald land worden ondersteund, zodat zij gezamenlijk een bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van hun land van herkomst, aldus Gamlen.

Niet alleen remittances

Mohamoud geeft aan dat financiële remittances niet de enige bijdrage vormen die de (in dit geval Afrikaanse) diaspora levert aan het continent.⁵⁹ De diaspora steunt Afrika in meerdere opzichten. Ze zijn betrokken bij een reeks van activiteiten die bijdragen aan ontwikkeling. De Afrikaanse diaspora bezit intellectuele, economische en financiële hulpbronnen die hard nodig zijn in Afrika. Volgens Mohamoud zou er dan ook meer erkenning moeten komen voor de mate waarin de Afrikaanse diaspora een netwerk van vertegenwoordigers vormt waardoor politieke ideeën, intellectuele kennis, kapitaal en technologie terug kunnen vloeien naar Afrika. Mohamoud is kritisch over Nederlandse organisaties als Oxfam Novib en Cordaid, omdat hun discussies en projectvoorstellen vaak louter gebaseerd zijn op financiële remittances, alsof dit de enige activiteit is waar de diaspora zich mee bezig houdt. Ook de Internationale Organisatie voor Migratie (IOM) is van mening dat de bijdrage van migranten aan hun land van herkomst niet alleen uit remittances bestaat. Andere vormen van betrokkenheid van diasporagemeenschappen bij de ontwikkeling van hun thuisland zouden

---

⁵⁸ Gamlen, A., 2008: "Why engage diasporas?" ESRC Centre on Migration, Policy and Society. Working Paper no. 63, University of Oxford.

⁵⁹ Mohamoud, A.A. 2003: "African Diaspora and African Development", (Background paper for Afroneth), Sahan wetenschappelijk onderzoek- en adviesbureau, Amsterdam.

dan ook in toenemende mate gefaciliteerd moeten worden. Dit is een taak voor beleidsmakers die zich bezig houden met migratie en ontwikkeling op alle niveaus en in alle landen. Politieke en bestuurlijke samenwerking tussen vestigings- en herkomstlanden is hierbij belangrijk. Beide groepen van landen kunnen ontwikkelingsactiviteiten van migranten ondersteunen of prikkels bieden voor investeringen of tijdelijke terugkeer.⁶⁰

Specifieke kennis

De in het kader van dit onderzoek geïnterviewde personen noemen de kennis van taal en cultuur van het herkomstland en de netwerken van contacten in het die migranten in deze gebieden bezitten als hun belangrijkste potentiële meerwaarde in OS. Een vertegenwoordiger van een MO geeft aan dat het ontwikkelingswerk gebeurt op de plaatsen waar migranten vandaan komen, wat betekent dat zij in het voordeel zijn omdat ze de lokale kennis bezitten en de realiteit van het dagelijks leven hebben ervaren. Ze weten hierdoor ook beter wat de lokale gemeenschappen nodig hebben, en dit maakt hen goede partners in OS. Deze mening wordt gedeeld door vertegenwoordigers uit alle andere groepen van geïnterviewden. Bijkomende argumenten zijn daarbij dat migranten door hun kennis over de regio ook weten hoe projecten sneller en efficiënter opgezet kunnen worden, en dat ze vooruit lopen op anderen vanwege de netwerken die ze hebben. Via deze netwerken kunnen migranten elkaar ook ondersteunen en gezamenlijk dingen opzetten, waardoor ze hun werkgebied uitbreiden tot buiten de regio waar ze vandaan komen. Tevens zijn migranten in staat om netwerken aan elkaar te verbinden, door links te leggen tussen organisaties in het herkomstland en het vestigingsland. Vaak werken ze namelijk intensief samen met lokale partners in hun land van herkomst, die weer een ander deel van het geheel in beeld hebben. MO's in Nederland kunnen op deze manier dienen als knooppunt binnen internationale diasporanetwerken.

Volgens een aantal geïnterviewden moet de relevantie van de tacit knowledge die migranten hebben wel per geval beoordeeld worden. Een van de buitenstaanders geeft bijvoorbeeld aan dat het argument dat migranten de taal en cultuur beter kennen lang niet altijd op gaat omdat het sterk afhankelijk is van hoe lang iemand weg is uit zijn land. In dit verband erkent één van de overheidsbetrokkenen dat bij tijdelijke terugkeer -projecten naar voren is gekomen dat het feit dat migranten vaak al lange tijd weg zijn er soms toe leidt dat hun meerwaarde niet meer aanwezig is doordat er in de tussentijd veel is veranderd in hun land van herkomst. Ook een vertegenwoordiger van een MO denkt dat een migrant die 20 jaar geleden vertrokken is, zijn land door een andere lens ziet. Ze denken dan alles te weten over hun land, maar er is in die 20 jaar veel gebeurd. Zo kan het gebeuren dat medewerkers van een organisatie als Oxfam Novib die het land meerder keren per jaar bezoeken, kennis en ervaringen hebben opgedaan die migranten niet hebben. Het gevaar is dat migranten deze werkelijkheid uit het oog verliezen. Ook een andere overheidsbetrokkene geeft aan dat migranten vaak al lange tijd weg zijn uit hun land, waardoor ze minder goed op de hoogte zijn van wat er speelt in hun land van herkomst. Smith en Van Naerssen⁶¹, alsmede één van de geïnterviewde onderzoekers, sluiten hierbij aan, en benadrukken dat veel migranten een verouderd beeld van de werkelijkheid in hun land van herkomst hebben omdat ze vaak al lange tijd weg zijn en er niet regelmatig meer komen. De tweede geïnterviewde buitenstaander is overigens van mening dat ook al zouden migranten over kennis beschikken die anderen niet hebben, ze dan nog alle beginnersfouten maken die anderen ook maken. Hierbij worden voorbeelden uit eigen ervaring aangehaald.

---

⁶⁰ Farrant, M., MacDonald, A. & Sriskandarajah, D., 2006: Migration and Development: Opportunities and Challenges for Policy Makers. IOM International Organization for Migration, Geneva, Switzerland.

⁶¹ Smith, L. & Van Naerssen, T., 2010: "Migrants: Suitable Brokers of Development?" DevIssues. Geraadpleegd via: <http://www.iss.nl/DevISSues/Articles/Migrants-Suitable-brokers-of-development>

Intrinsieke motivatie

Een ander belangrijk argument waarom migranten volgens de geïnterviewden een meerwaarde hebben in OS is hun emotionele betrokkenheid. Hun banden met het land van herkomst zijn volgens een vertegenwoordiger van een MO vaak sterker en langduriger, en ze zijn meer gemotiveerd. Een andere MO'er sluit hierbij aan door te benadrukken dat het basiselement van affiniteit en betrokkenheid altijd aanwezig is. Migranten halen er voldoening uit om met OS bezig te zijn. Vaak doen ze het ook vanuit een schuldgevoel omdat ze het hier zo goed hebben. Ze zijn constant bezig met vergelijken, aanpassen en verbeteren. Ook één van de onderzoekers is van mening dat de motivatie van migranten die zich met OS bezig houden vele malen sterker is dan die van anderen. Dit komt door hun intrinsieke betrokkenheid bij de situatie in het thuisland. Deze energie die veel migranten hebben is volgens deze geïnterviewde iets wat gesponsord en vastgehouden moet worden. Een vertegenwoordiger van een MFO tenslotte is dezelfde mening toegedaan, en geeft aan dat de bereidheid bij migranten om iets te doen over het algemeen groot is. Smith en Van Naerssen⁶² geven echter aan dat het gevaar bestaat dat de sterke banden die migranten hebben met een bepaald gebied of een bepaalde groep maken dat ze hun objectiviteit verliezen. Dit kan volgens hen ineffectief blijken voor de economische ontwikkeling van een land als geheel. Op deze (schijn van) partijdigheid bij migranten wordt later nog teruggekomen.

Kennisoverdracht

De IOM geeft in het hierboven genoemde artikel tevens aan dat de ontwikkeling van de herkomstlanden bevorderd kan worden als regeringen met behulp van diaspora netwerken een forum creëren voor de overdracht van kennis en skills. Daarnaast zou het volgens de IOM goed zijn als diasporagemeenschappen gelinkt worden aan civil society organisaties in landen van herkomst, waarbij de laatste de behoeften in kaart brengen en de eersten projecten ondersteunen door ze te sponsoren of technische assistentie te verlenen.⁶³ Mercy Brown (2000) sluit hierbij aan, maar benadrukt vooral het potentieel van hoog opgeleide migranten. Zij kunnen volgens Brown worden gezien als een bron van menselijk kapitaal en kennis, en de uitdaging is om deze bronnen te mobiliseren. Deze benadering is gebaseerd op het idee van netwerken, waarbij hoog opgeleide professionals gelinkt worden aan hun land van herkomst, zodat ze kennis en informatie kunnen uitwisselen. Op deze manier dragen ze hun expertise en vaardigheden over naar hun land van herkomst, zonder er permanent naar terug te hoeven keren. Het land van herkomst kan dan tevens profiteren van de kennis en netwerken die de expats hebben opgedaan in het vestigingsland.⁶⁴

De geïnterviewden zijn het erover eens dat kennisoverdracht, zowel in het vestigingsland als het herkomstland, belangrijk is. Eén van de overheidsbetrokkenen is bijvoorbeeld van mening dat er vooral een meerwaarde ontstaat als migranten hun informatie delen met organisaties die projecten willen uitvoeren in de betreffende landen. Een specifiek deel van de diaspora weet hoe je met OS aan de slag zou moeten en is daarbij in staat om op een hoger niveau te gaan zitten dan individuele, kleinschalige projecten. Ook één van de onderzoekers geeft aan dat het interessant is als MO's inzetten op kennisoverdracht. Dat is dan niet per se kennis over hun thuisland, maar vooral de kennis die ze hier hebben opgedaan door studie en werk. Dit kan een belangrijke bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het land van herkomst. Deze

---

⁶² Smith, L. & Van Naerssen, T., 2010: "Migrants: Suitable Brokers of Development?" DevIssues. Geraadpleegd via: <http://www.iss.nl/DevISSues/Articles/Migrants-Suitable-brokers-of-development>

⁶³ Farrant, M., MacDonald, A. & Sriskandarajah, D., 2006: Migration and Development: Opportunities and Challenges for Policy Makers. IOM International Organization for Migration, Geneva, Switzerland

⁶⁴ Brown, M. (2000). *Using the intellectual diaspora to reverse the brain drain: Some useful examples*. Cape Town: University of Cape Town.

ervaringen kunnen volgens een andere onderzoeker meegenomen worden naar de andere kant, of gebruikt worden om inzicht te verkrijgen in verschillende aspecten van ontwikkeling. Andere organisaties kunnen leren van de ervaringen die MO's hebben met het ondersteunen van hun familie en vrienden, en hun activiteiten op het gebied van scholing en gezondheidszorg. Ook één van de buitenstaanders is van mening dat er meer ingezet moet worden op kennisoverdracht. Als migranten bijvoorbeeld tijdelijk mensen gaan opleiden op een universiteit in het land van herkomst, krijgt het namelijk iets duurzaam. Migrant kunnen daarbij opereren vanuit netwerken, zodat de meest geschikte persoon gevonden kan worden voor elke functie. Bovenstaande argumenten sluiten naadloos aan bij het artikel van de IOM (zie boven). Een bewijs van het belang van kennisoverdracht en informatiedeling wordt door een vertegenwoordiger van een MFO aangedragen. Uit onderzoek in Nederland is namelijk gebleken dat vooral bij gemengde besturen sprake is van positieve aspecten en de resultaten vaak goed zijn.

Beleidsinput en draagvlakversterking

In een rapport van het ESRC Centre on Migration, Policy and Society van de Universiteit van Oxford (GB) stellen Van Hear, Pieke en Vertovec (2004) dat migranten een meer actieve stem moeten krijgen in het debat over OS. NGO's, die vaak betrokken zijn bij zowel 'advocacy' als bij het geven van hulp, en vaak directe communicatielijnen hebben met diasporagroepen, zijn goed gepositioneerd om de rol van de diaspora op dit gebied te versterken.⁶⁵ De auteurs geven tevens aan dat bij de overheid van het vestigingsland de nadruk niet altijd zou moeten liggen op terugkeer van migranten, maar ook op het ondersteunen van migranten die een grotere meerwaarde vertegenwoordigen als ze mogen blijven. Enkele geïnterviewden sluiten hierbij aan. MO's zouden volgens één van hen een waardevolle input kunnen leveren voor het grotere beleid. Volgens één van de overheidsbetrokkenen is de input van MO's bij de vormgeving van het OS-beleid zelfs onmisbaar omdat zij een brugfunctie kunnen vervullen door verschillende werelden dichterbij elkaar te brengen. Migrant beschikken over speciale deskundigheid, capaciteiten en de nodige ervaring om hier beleidsinhoudelijke invulling aan te geven. Een andere overheidsbetrokkene heeft echter ervaren dat MO's zich niet altijd ten doel stellen om betrokken te worden bij het grotere beleid, maar vaak blijven hangen op het niveau van hun dorp of regio. De eerstgenoemde overheidsbetrokkene geeft aan dat als migranten een duidelijke stem krijgen in het Nederlandse debat over IS, dit tevens draagvlakversterkend kan werken. MO's moeten zich dan echter niet alleen richten op migranten, maar ook een breder Nederlands publiek betrekken bij hun activiteiten. Dit kan bijvoorbeeld door debatten te organiseren. Een vertegenwoordiger van een MFO sluit hierbij aan, door aan te geven dat migranten uitermate geschikt zijn om voorlichting te geven in scholen en kerken over migratieproblematiek, racisme en vluchtelingen. Het feit dat zij hier zijn maakt het levendiger, wat draagvlakversterkend kan werken voor OS. MO's zijn echter nog niet altijd even actief in het benaderen van de niet-migrant. Op dit moment is het in de samenleving als geheel bovendien nog te weinig bekend dat migranten een rol spelen in OS. Een vertegenwoordiger van een MO sluit hierbij aan, door aan te geven dat de positieve bijdragen die MO's leveren aan ontwikkeling nog te weinig worden gestimuleerd en uitvergroot. Hier ligt een taak voor zowel de regering als de media. Op dit moment worden vooral de negatieve voorbeelden van migranten belicht, waardoor veel mensen hen slechts zien als bedreiging. Eén van de overheidsbetrokkenen vult aan dat initiatieven zoals de jaarlijkse wedstrijd 'migrant en ontwikkeling' moeten worden gestimuleerd, omdat de positieve bijdrage die migranten leveren hierbij zichtbaar wordt gemaakt. Ook één van de buitenstaanders denkt dat

---

⁶⁵ Van Hear, N., Pieke, F. & Vertovec, S., 2004: "The UK Diaspora Contribution to Development and Poverty Reduction" (p. 25), Scoping study for the DFID, COMPAS March 2004

MO's draagvlak kunnen creëren voor OS. Steeds meer MO's hebben een eigen radio- en tv zenders, en zenden daarop programma's over OS uit. Hierdoor wordt het bewustzijn (vooral onder migranten) vergroot, en voelen meer mensen zich geroepen om zich in te zetten voor hun land van herkomst. Een vertegenwoordiger van een MO stelt dat de regering er tot nu toe helaas niet voor gekozen heeft om migranten als belangrijke doelgroep te beschouwen als het gaat om draagvlakversterking, echter een vertegenwoordiger van een MFO is juist van mening dat migranten tot instrument gemaakt zijn om het steeds verder afnemende draagvlak voor OS weer wat op te krikken. Dit zou volgens deze geïnterviewde niet de reden moeten zijn voor beleidsmakers om migranten naar voren te schuiven als belangrijke nieuwe speler in OS. Ook een van de buitenstaanders denkt dat migranten door Minister Koenders vooral als belangrijke nieuwe actor zijn binnengehaald om aan het draagvlak voor OS te werken, en dit is een verkeerde insteek. Een van de onderzoekers is overigens van mening dat het Nederlandse beleid zich überhaupt niet zou moeten focussen op het zoeken naar draagvlak voor OS. Dit moet geen doel op zich zijn, want mensen zijn heel goed in staat om er zelf over na te denken. Bovendien zijn er voor andere beleidsterreinen ook geen draagvlakcommissies.

4.3 Twijfels en bezwaren

Vanzelfsprekend?

Smith en Van Naerssen (2010) verbazen zich over de vanzelfsprekendheid waarmee aangenomen wordt dat migranten en hun organisaties een positieve rol kunnen spelen in OS. Ze vatten hun bedenkingen samen in een aantal argumenten, waarvan er hierboven al enkele gememoreerd zijn. Eén van de andere kritische noten in hun artikel is dat migrantengroepen vaak als homogeen worden beschouwd, terwijl er binnen deze groepen vaak onderlinge verschillen bestaan langs lijnen van etniciteit, religie, sociale klasse, sekse, leeftijd, geografische locatie en politieke oriëntatie. Het tweede argument is dat de lokale kennis en netwerken die migranten bezitten, niet opwegen tegen het feit dat ze de professionele en technische vaardigheden missen die gevraagd worden bij infrastructurele projecten. Tevens zijn migranten veelal in aanraking gekomen met, en daarbij overtuigd door, de Westerse idealen van democratie, terwijl mensen in hun land van herkomst niet altijd zitten te wachten op democratisering. De auteurs zijn overigens van mening dat MO's wel effectiever *kunnen* zijn dan traditionele NGO's door hun sterke intrinsieke motivatie, het feit dat hun betrokkenheid ook op de lange termijn zal blijven bestaan, en door hun specifieke kennis van lokale omstandigheden.⁶⁶ Eén van de geïnterviewde onderzoekers sluit aan bij de bovengenoemde argumenten, en geeft aan dat de algemene stemming over de potentie van MO's voor OS wel erg positief is, terwijl er nog maar weinig onderzoek is verricht naar hun daadwerkelijke meerwaarde. MO's zouden volgens deze geïnterviewde meer beoordeeld moeten worden op basis van wat ze doen, wat betekent dat er meer evaluatieonderzoek verricht zou moeten worden. Een vertegenwoordiger van een MFO is in dit verband van mening dat er onderscheid gemaakt moet worden tussen bepaalde claims die gelegd worden, en feitelijkheden. Een van deze claims is dat migranten de taal en cultuur kennen, en toegang hebben tot lokale overheden en NGO's. Een andere claim is dat migranten de middelen hebben, in de vorm van hun remittances. In hoeverre deze kennis en middelen daadwerkelijk aanwezig zijn en op een effectieve manier kunnen worden ingezet, is echter nog te weinig onderzocht. Een van de buitenstaanders sluit aan bij bovenstaande argumenten, en benadrukt dat initiatieven van migranten niet per definitie als goed moeten worden gezien.

---

⁶⁶ Smith, L. & van Naerssen, T., (2010): "Migrants: Suitable Brokers of Development?" DevIssues. Geraadpleegd via: <http://www.iss.nl/DevISSues/Articles/Migrants-Suitable-brokers-of-development>

Ook de Britse ontwikkelingsdeskundige Oliver Bakewell (2009) is kritisch over de rol van de Afrikaanse diaspora als ontwikkelingsactor. Hij wijst erop dat er een gevaar bestaat dat diaspora's worden geïncorporeerd binnen de 'hulpindustrie', waardoor hun initiatieven en projecten hetzelfde worden als die van de industrie. Dit betekent dat ze niet onderscheidend meer zijn: het enige verschil is dat projecten worden geleid door de diaspora. Tevens moeten Afrikaanse landen uitkijken dat de prioriteiten en activiteiten van de diaspora niet boven die van degenen die zijn gebleven worden gesteld. Bakewell is van mening dat kritische vragen als 'wie bevinden zich in de diaspora?', 'waar is de diaspora?', 'welke invloed heeft diaspora-betrokkenheid op het afleggen van verantwoording?' en 'welke ideeën over ontwikkeling worden er gebruikt?' vaak onbeantwoord blijven.⁶⁷

Eenzijdige focus

Zoals Smith en Van Naerssen (2010) al aangaven kunnen de sterke banden die migranten hebben met hun familie, dorp, regio of clan ervoor zorgen dat ze hun objectiviteit verliezen. Dit kan ertoe leiden dat de hulp niet op de plaatsen terecht komt waar deze het hardst nodig is. Eén van de overheidsbetrokkenen geeft in dit verband aan dat conflicten die in het land van herkomst speelden vaak worden voortgezet in de diaspora, waardoor veel MO's zich vooral richten op hun eigen familie, dorp, regio of clan. Ook volgens een vertegenwoordiger van een MO zijn migranten niet altijd onpartijdig. Er moet dus goed gekeken worden naar de redenen waarom ze hun land hebben verlaten. Politieke vluchtelingen bijvoorbeeld zien de situatie door een ander licht dan Westerse ontwikkelingswerkers die vooral kijken in termen van waar de behoeften liggen in een land. Opvallend is verder dat alle drie de onderzoekers dit aspect noemen. Een van hen stelt dat veel MO's een etnische of regionale focus hebben, en de tweede geeft aan dat veel MO's gebaseerd zijn op politieke betrokkenheid bij een bepaalde fractie in een land, waardoor de kans bestaat dat er een negatieve dynamiek gefaciliteerd wordt. De derde onderzoeker is van mening dat sommige MO's teveel met hun eigen belangen bezig zijn, waarbij ze partij kiezen voor een bepaalde groep, gefocust zijn op een bepaald gebied en andere gebieden negeren, of zelfs oorlogen financieren. Hun bijdrage aan ontwikkeling is dan niet in balans. De twee geïnterviewde buitenstaanders sluiten aan bij deze argumenten. Een van hen benadrukt daarbij tevens dat het niet de armste laag van de bevolking is die in staat is om te vluchten, waardoor die groep ook vanuit de diaspora niet geholpen wordt. De andere buitenstaander denkt dat MO's eerst sterk moeten groeien om onafhankelijke waardevrije organisaties te kunnen worden. Een vertegenwoordiger van een MFO is overigens van mening dat het in de praktijk wel meevalt met de partijdigheid. Bij de projecten die deze geïnterviewde voor zijn werk heeft bezocht was er meestal geen sprake van belangenverstrengeling. Waar armoede is en mensen worden geactiveerd en gestimuleerd om er iets aan te doen is er geen probleem. Als echter bij elk project dezelfde families betrokken zijn kan dit erop duiden dat er iets mis is, dus het moet wel goed in de gaten gehouden worden.

Onderlinge verdeeldheid

Het feit dat conflicten die in de landen van herkomst speelden worden voortgezet in de diaspora zorgt ervoor dat migrantengroepen over het algemeen niet homogeen zijn. Zoals Smith en Van Naerssen(2010) al benadrukten bestaan er binnen deze groepen onderlinge verschillen langs variërende lijnen. Vooral voor de overheid kan het hierdoor lastig zijn om te bepalen welke organisaties gesteund moeten worden. Eén van de overheidsbetrokkenen geeft

---

⁶⁷ Bakewell, O. (2009). "Which Diaspora for Whose Development? Some Critical Questions about the Roles of African Diaspora Organization as Development Actors" DIIS Brief, Denmark: Danish Institute for Development Studies.

in dit verband aan dat MO's worden gestimuleerd om zoveel mogelijk samen te werken in platforms omdat ze op die manier kennis kunnen bundelen, ervaringen kunnen delen, en daardoor de organisatie beter kunnen maken. Daarnaast is het voor het Ministerie prettig om met één persoon te spreken die een platform vertegenwoordigt, omdat ze daardoor gewoon sneller kunnen handelen en 'pingpongen' dan wanneer zee met 40 organisaties apart moeten praten. Het is dus ook gewoon heel praktisch. Wat men bij het Ministerie echter soms merkt is dat, omdat die organisaties zo verschillend zijn binnen een platform, het soms moeilijk is om ook binnen zo'n platform tot overeenstemming te komen over één visie. Volgens deze geïnterviewde zijn MO's hier nog steeds druk mee bezig, door te kijken hoe ze daar precies mee om moeten gaan. Zoals eerder genoemd is het om deze redenen tot nu toe echter lastig voor de overheid om migranten te betrekken bij het grotere beleid.

Amateurisme en gebrekkige representativiteit

Het meest genoemde bezwaar tegen betrokkenheid van MO's bij OS is het feit dat veel MO's amateuristisch opgezet zijn, en over het algemeen bestaan uit vrijwilligers. Een vertegenwoordiger van een MO geeft bijvoorbeeld aan dat migranten het met hun hart willen doen, en niet schrijven, plannen en evalueren. Veel organisaties zijn niet voorbereid op het schrijven van projectvoorstellen. Vaak missen ze ook de tijd omdat ze het naast een volledige baan doen. De kans dat het mis gaat is dan aanwezig. Migranten moeten volgens deze geïnterviewde in de gaten houden dat OS structuur en kennis vergt en een langdurig iets is. Een andere vertegenwoordiger van een MO sluit hierbij aan, door te stellen dat je OS niet kunt doen vanuit een vrijwilligersperspectief. Ook een vertegenwoordiger van een MFO geeft aan dat het feit dat migranten heel veel energie nodig hebben om hier te overleven en hun organisatie op peil te houden, ten koste kan gaan van de impact die hun projecten hebben. Een van de buitenstaanders sluit hierbij aan, en is van mening dat de aanpak van MO's vaak heel amateuristisch is. Eén van de overheidsbetrokkenen heeft ervaren dat veel MO's er qua organisatie nog niet voldoende op toegerust zijn om een rol te kunnen spelen in OS. Aanvragen voor subsidie die door MO's worden ingediend halen dan ook vaak niet het vereiste niveau. Ook een andere overheidsbetrokkene geeft aan dat veel MO's nog niet over de capaciteit beschikken om een volwaardige partner te worden voor de overheid. Een van de buitenstaanders denkt dat de projecten van MO's weinig verschillen van andere particuliere initiatieven, waarvan is aangetoond dat ze weinig effectief zijn. Om de genoemde redenen is één van de onderzoekers van mening dat alleen de groepen die de middelen, mogelijkheden en capaciteiten hebben om zich met OS bezig te houden, ondersteund moeten worden. Een andere onderzoeker voegt hier nog aan toe dat er bovendien meer gekeken moet worden naar representativiteit, want bij projecten waarbij migranten tot nu toe betrokken zijn geweest komen vaak dezelfde namen terug. Een andere onderzoeker is het hiermee eens en geeft aan dat de naam van een MO soms verwarrend kan zijn, bijvoorbeeld als daaruit valt op te maken dat ze zich op een land als geheel richten, terwijl ze in werkelijkheid slechts in kleine gemeenschappen actief zijn.

Arrogantie

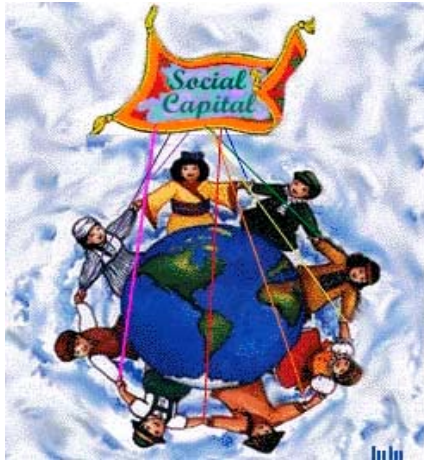
Het laatste punt van kritiek dat door de geïnterviewden wordt genoemd is hun veronderstelde gebrek aan zelfreflectie. Volgens een vertegenwoordiger van een MO hebben migranten tegenover Westerse ontwikkelingswerkers vaak een houding van 'wij weten het beter, jullie kunnen ons niet vertellen wat goed is voor ons land'. Deze houding is echter niet altijd terecht. Ook enkele andere geïnterviewden benadrukken dat migranten niet per definitie geschikt zijn om zich met OS bezig te houden, terwijl ze dat van zichzelf wel vaak vinden. Bij de in het kader van dit onderzoek geïnterviewde vertegenwoordigers van MO's blijkt deze houding echter niet, zoals hier boven al gebleken zijn zij prima in staat tot zelfkritiek.

4.4 Discussie

Geen van de geïnterviewden is onverdeeld positief of negatief over de inzet van MO's voor OS. Argumenten die in positieve zin het meest worden genoemd zijn dat migranten beschikken over specifieke kennis van lokale omstandigheden, taal en cultuur, het feit dat ze vaak nog netwerken van contacten hebben in hun land van herkomst, hun sterke emotionele betrokkenheid en intrinsieke motivatie, en tenslotte de bijdrage die ze sowieso al leveren door hun remittances en economische investeringen. Andere positieve aspecten zijn dat migranten een brugfunctie kunnen vervullen tussen de Westerse wereld en ontwikkelingslanden, en dat ze door hun kennis over te dragen een belangrijke rol kunnen spelen bij de ontwikkeling van hun thuisland. Tenslotte kan de diaspora tevens een waardevolle input leveren voor het beleid, al gebeurt dit tot nu toe nog weinig. Belangrijk om te vermelden is echter wel dat er door sommigen vraagtekens worden geplaatst bij het argument dat migranten specifieke kennis hebben waar andere actoren in OS niet over beschikken. Dit wordt vaak als vanzelfsprekend beschouwd, terwijl er nauwelijks wetenschappelijk bewijs voor is. Daarbij is er überhaupt nog maar weinig evaluerend onderzoek verricht naar de activiteiten van MO's, dus de 'hallelujah-stemming' over de potenties van MO's voor OS, zoals een van de geïnterviewden het omschrijft, is tot nu toe niet gerechtvaardigd. Een negatief aspect dat veel wordt genoemd is dat er bij MO's regelmatig sprake is van een eenzijdige focus op hun eigen familie, dorp, regio, clan of politieke fractie. In deze gevallen kan dus gesproken worden van partijdigheid, waardoor de hulp niet terecht komt op de plekken waar de behoeften het grootst zijn. Een ander terugkerend probleem is dat MO's veelal amateuristisch georganiseerd zijn, en de professionele expertise missen om projecten tot een succes te maken. Tenslotte zijn er vraagtekens over de representativiteit van MO's.

Wat het onderwerp remittances betreft wordt er door de meeste geïnterviewden geen eenduidige link met ontwikkeling gelegd. Onder de voorwaarde dat de geldzendingen in toenemende mate worden omgezet in investeringen, kan echter wel een positief verband ontstaan. Er bestaan echter twijfels over het morele beroep dat hierbij op migranten wordt gedaan, terwijl het om privaat geld gaat. De voor- en nadelen van betrokkenheid van MO's bij OS die in de literatuur worden onderscheiden komen verder redelijk overeen met de antwoorden van de geïnterviewden, al leggen de geïnterviewden een duidelijke nadruk op de specifieke kennis en intrinsieke motivatie van migranten, die in de literatuur minder aanwezig is. In een poging de perspectieven van MO's, MFO's, overheidsbetrokkenen, onderzoekers en buitenstaanders te combineren kan gezegd worden MO's het voordeel van de twijfel verdienen, maar dat bij hun ontwikkelingsactiviteiten steeds gekeken zou moeten worden op welke manier de betrokken MO georganiseerd is, in welke mate er kennis van taal en cultuur aanwezig is, wat de redenen van vertrek zijn geweest, of er een bevooroordeelde relatie bestaat tot de begunstigden in het project, en in hoeverre er sprake is van kennisoverdracht in het project. De kritische vragen van Bakewell (2009) moeten met andere woorden vaker worden gesteld. Als de antwoorden hierop positief zijn en het besluit wordt genomen om een MO te ondersteunen, moet evaluerend onderzoek vervolgens uitwijzen of MO's daadwerkelijk een meerwaarde hebben. Pas als dit oordeel positief uitvalt kunnen MO's een nog belangrijkere actor worden in OS. Op dit moment zijn er nog onvoldoende aanknopingspunten om hier een wetenschappelijk gefundeerde uitspraak over te doen. Wat de inzet van MO's voor draagvlakversterking betreft is duidelijk dat dit in potentie goed kan werken, maar geen doel op zich moet zijn. Het overbrengen van ervaringen kan het debat over OS in Nederland echter wel levendiger maken. De media, maar ook de overheid, zouden zich meer bezig kunnen houden met het voor het voetlicht brengen van positieve bijdragen die migranten leveren, in plaats van steeds de negatieve aspecten van migratie te benadrukken.

Hoofdstuk 5: Social capital en institutionaliseringsprocessen

5.1 Inleiding

De Notitie Migratie en Ontwikkeling uit 2008 werd algemeen beschouwd als een toenadering in de richting van migranten en hun organisaties. Het kabinet, bij monde van Minister Koenders van Ontwikkelingssamenwerking en staatssecretaris Albayrak van Justitie, sprak hierin waardering uit voor hun potentie en inzet, en gaf aan dat migranten meer betrokken zouden moeten worden bij OS. Samenwerking tussen MO's, MFO's en overheid zou bevorderd moeten worden, en capaciteitsversterking van MO's was hierbij belangrijk. Twee jaar later kan echter gesteld worden dat hier voorlopig niet al teveel van terecht is gekomen. Samenwerking is slechts mondjesmaat van de grond gekomen, en uit de analyse in het vorige hoofdstuk kan opgemaakt worden dat de meeste MO's nog steeds een gebrekkige capaciteit hebben. De uitkomst van MFS II is bovendien zeer teleurstellend voor MO's. Ook de discussie over erkenning van het werk van MO's lijkt niet verder te komen. MO's klagen dat hun stem niet gehoord wordt, en de gevestigde orde wuift deze kritiek weg door duidelijk te maken dat MO's eerst maar eens moeten bewijzen dat ze van toegevoegde waarde zijn in OS. In het vorige hoofdstuk hebben we in dit verband gezien dat er nog te weinig onderzoek is verricht naar dit aspect. De voorlopige conclusie zou dus kunnen luiden dat het op papier toebedelen van een belangrijke rol aan MO's in OS te voorbarig is geweest, of dat hier andere redenen voor zijn geweest. In potentie kunnen MO's volgens de meeste geïnterviewden echter wel iets toevoegen aan de huidige manier van werken in OS, en dit zou reden genoeg moeten zijn om hen een kans te geven. Bovendien geldt de Notitie Migratie en Ontwikkeling nog steeds als beleid.

Voor een geoliede samenwerking tussen MO's, MFO's en overheid is het nodig dat er social capital aanwezig is in de relaties tussen de verschillende actoren. Zoals de analyse in hoofdstuk 3 duidelijk heeft gemaakt versterkt dit namelijk de banden, en zorgt het voor betere resultaten. Om te bepalen of er draagvlak aanwezig is voor institutionalisering van MO's in OS, moeten dus vooral deze relaties worden bestudeerd en geanalyseerd. Centraal hierbij staat de verhouding tussen bonding en bridging capital. Te verwachten is dat er tussen de overheid en MFO's in belangrijke mate bonding capital aanwezig is, gezien hun lange staat van dienst en de vertrouwensrelaties die ontstaan zijn door jarenlange samenwerking. MO's zijn een relatief nieuwe actor, en het bridging capital naar hen toe moet dus eerst groeien. De

gevestigde orde moet dan echter wel voor open staan voor samenwerking met MO's, en in hoeverre dit in de praktijk het geval is zal moeten blijken uit de analyse van de in dit hoofdstuk behandelde deelvraag. Deze deelvraag gaat echter ook verder, en loopt vooruit op het proces van institutionalisering. Bestudeerd wordt of en in hoeverre een aantal factoren die volgens enkele vooraanstaande auteurs op dit gebied vereist zijn voor het ontstaan van institutionaliseringsprocessen, aanwezig zijn in de relaties tussen MO's, MFO's en de overheid.

In dit hoofdstuk worden dus twee theoretische concepten toegepast op de relaties tussen MO's, MFO's en de overheid. De deelvraag die hierbij centraal staat luidt als volgt:

- In hoeverre is er sprake van bridging capital (of een bereidheid om dit te ontwikkelen) tussen de gevestigde actoren in het OS-veld en MO's, en in welke mate zijn enkele belangrijke voorwaarden voor institutionalisering van de samenwerking aanwezig?

Hieronder zal worden ingegaan op de mate waarin er in de relaties tussen de gevestigde actoren en MO's social capital (en in het bijzonder bridging capital) aanwezig is. Hierbij worden tevens de oorzaken geanalyseerd voor de houding van de overheid en MFO's als het gaat om het betrekken van MO's bij OS. Belangrijk hierbij is de vraag in hoeverre het werk van MO's wordt erkend, en op welke punten men vindt dat deze organisaties eventueel nog tekortschieten om een relevante, onmisbare actor te worden in OS. Tevens wordt nagegaan in hoeverre de theoretische voorwaarden voor institutionalisering zoals beschreven in hoofdstuk 3 aanwezig zijn. Hieronder zullen eerst de meningen en argumenten worden behandeld, zoals deze tijdens de interviews naar voren zijn gekomen. De percepties van de geïnterviewden zijn in dit hoofdstuk leidend omdat het gaat om relaties tussen mensen of groepen van mensen. Andere manieren van datavergaring zouden tot een te beperkt beeld van de werkelijkheid leiden. De analyse wordt overigens wederom verdeeld in enkele belangrijke thema's, en het eerste hiervan heeft betrekking op de mate waarin de gevestigde actoren het werk van MO's erkennen. Hierop aansluitend wordt de vraag behandeld in hoeverre deze erkenning ook vertaald wordt in een daadwerkelijke uitgereikte hand, met andere woorden de mate waarin migranten door de gevestigde orde actief betrokken worden bij OS. Tevens komt hierbij de verhouding tussen bonding en bridging capital aan de orde, en worden de samenwerkingsverbanden die er tot nu toe zijn geweest geëvalueerd. Het laatste thema heeft betrekking op de aanwezigheid van factoren die vereist zijn voor het ontstaan van institutionaliseringsprocessen. In sectie 5.4, de discussie, wordt tenslotte getracht om een rode draad te destilleren uit de voorgaande analyse.

5.2 Erkenning van MO's

De geïnterviewden die direct of indirect betrokken zijn bij de overheid geven aan dat de erkenning voor het werk van MO's er zeker is. Het feit dat MO's bijna geen subsidie hebben gekregen in MFS II wil volgens één van hen niet zeggen dat ze geen rol meer spelen binnen het Ministerie van Buitenlandse Zaken. Als MO's een aanvraag indienen voor subsidie wordt eerst gekeken of het aan de regels voldoet, en vervolgens wordt er een kosten-baten afweging gemaakt. Daarbij wordt onder andere gekeken naar de duurzaamheid van het project. Wat MFS II betreft kregen aanvragen waar MO's bij betrokken waren extra punten, maar dit was niet het enige aspect waar naar gekeken werd. Dat er uiteindelijk slechts 1 MO financiering toegewezen heeft gekregen houdt in dat de anderen niet aan alle voorwaarden voldeden. Het gaat natuurlijk om grote bedragen, dus de aanvragen moeten ook streng beoordeeld worden. In de toekomst zal het voor MO's echter wel mogelijk zijn om aan de criteria te voldoen, al

zal er waarschijnlijk slechts een kleine groep professionele organisaties overblijven. Er bestaat volgens deze geïnterviewde zowel bij de overheid als bij MFO's zeker geen weerstand tegen samenwerking met MO's. Een andere overheidsbetrokkene is het eens met de bovenstaande argumenten, maar geeft wel aan dat de overheid haar deuren in sommige gevallen wel wat meer open zou kunnen zetten. Hierbij wordt vooral bedoeld op MFS. Toch zijn er zijn er binnen de Nederlandse OS-sector volgens deze geïnterviewde voldoende mogelijkheden voor MO's om zich te bewijzen. Hun rol moet echter niet gezocht worden in een concrete terugkoppeling van hun kennis naar het land van herkomst, maar meer als onderdeel van de Nederlandse samenleving. Migranten zijn in staat om een ander licht te laten schijnen over OS, en de overheid moet dit zoveel mogelijk faciliteren. De derde geïnterviewde benadrukt vooral de vooruitgang die de laatste jaren is geboekt met betrekking tot de rol van migranten in OS. Zo is er nu bijvoorbeeld specifiek beleid op het gebied van migratie en ontwikkeling, terwijl dat er eerst niet was.

Een vertegenwoordiger van een MO is van mening dat de gevestigde actoren het werk van MO's beginnen te erkennen. De situatie is totaal anders dan 5 jaar geleden, en dit blijkt vooral uit het feit dat de overheid regelmatig overlegt met MO's over in te nemen standpunten op conferenties of over nieuw te voeren beleid. Wat dat betreft loopt Nederland zelfs voor op andere landen. Een andere vertegenwoordiger van een MO sluit hierbij aan, door aan te geven dat er een begin is, en dat de situatie beter is dan 10 jaar geleden. De rol van MO's staat op de agenda, al hebben ze volgens deze geïnterviewde nog een lange weg te gaan om erkend te worden door de gevestigde orde. Ook twee van de drie vertegenwoordigers van MFO's zijn van mening dat MO's steeds meer erkend worden, maar plaatsen tevens kanttekeningen. Zo geeft één van hen aan dat de meeste MFO's eigenlijk niet zo goed weten wat ze met migranten aan moeten aangezien ze veel samenwerken met lokale partners en de toegevoegde waarde van MO's niet direct zien (zie in dit verband ook het al eerder gememoreerde artikel van Groot en Gibbons, 2007). Bovendien leven er zowel bij de overheid als bij MFO's twijfels over het inzetten van mensen die niet voor niets uit hun land vertrokken zijn. Een andere vertegenwoordiger van een MFO is van mening dat de erkenning er wel is, maar dat MFS II (ondanks het feit dat aanvragen extra punten konden verdienen als er MO's bij betrokken waren) duidelijk heeft gemaakt dat de voortzetting hiervan niet helemaal gelukt is. Waar dit aan ligt is moeilijk te zeggen. Erkenning mag volgens deze geïnterviewde echter niet alleen uitgedrukt worden in geld of technische ondersteuning, belangrijk is ook dat er overleg plaatsvindt.

De overige geïnterviewden zijn minder positief over de mate waarin het werk van MO's door de gevestigde actoren wordt erkend. Een van de buitenstaanders geeft aan dat hoewel uit beleidsnotities van de overheid valt op te maken dat migranten steeds meer een belangrijke rol gaan spelen in OS, de terechte kritiek hierop is dat er veel plannen en beleidslijnen zijn, maar weinig concrete voorstellen waardoor er in de praktijk weinig van terecht komt. De anderen plaatsen vooral vraagtekens bij de motieven van de overheid. Zo denkt een vertegenwoordiger van een MFO, die overigens wel van mening is dat de erkenning voor MO's begint te komen, dat migratie- en ontwikkelingsprojecten vanuit de overheid tot nu toe vooral bedoeld zijn om illegale migratie tegen te gaan en terugkeer te bevorderen. Ook één van de onderzoekers denkt dat het de overheid vooral om terugkeer gaat. Het grootste deel van het geld gaat immers naar terugkeerprogramma's die weinig te maken hebben met ontwikkeling, onder andere van de IOM. Wat het subsidiestelsel betreft wordt migranten het gevoel gegeven dat ze mee kunnen doen, maar uiteindelijk worden er zoveel eisen aan hen gesteld dat bijna alle aanvragen worden afgewezen omdat ze niet aan de voorwaarden voldoen. MO's worden hierdoor in een keurslijf gedwongen, met als gevolg dat ze niet onderscheidend meer kunnen zijn. Er zou

volgens deze geïnterviewde gekeken moeten worden naar mogelijkheden om flexibeler met de criteria om te gaan als men MO's er echt bij wil betrekken. Ook een andere onderzoeker denkt dat de overheid vooral vanuit eigen belangen redeneert die weinig betrekking hebben op OS. De Notitie Migratie en Ontwikkeling uit 2008 is volgens deze geïnterviewde vooral retoriek. Men zegt dat MO's een belangrijke actor zijn in OS, maar hier wordt niet naar gehandeld. Wel kunnen MO's via MFO's subsidie binnenhalen, maar ook die denken eerst aan hun eigen belangen. Pas als die belangen samen gaan met die van MO's zijn ze bereid tot samenwerking. De derde geïnterviewde onderzoeker sluit aan bij de bovenstaande argumenten, door aan te geven dat zo lang Nederland zichzelf niet als een migratiesamenleving ziet, projecten die gericht zijn op migratie en ontwikkeling weinig effect zullen hebben. Bovendien is het subsidiestelsel niet gericht op vernieuwing, want organisaties moeten al heel goed zijn om in aanmerking te komen voor financiering. De tweede geïnterviewde buitenstaander geeft aan dat ex- Minister Koenders de migranten erbij gehaald heeft om het draagvlak voor OS onder de Nederlandse bevolking te versterken. MO's zijn hierdoor gelegitimeerd en tot een interessant kanaal gemaakt. MFO's zitten er niet altijd op te wachten om MO's te betrekken bij hun werk, het kan voor hen een last zijn om migranten op te vangen en ze moeten er veel moeite in stoppen. Hun bezwaren zijn echter van praktische aard en niet van ideologische aard. De uitkomst van MFS II geeft aan dat MO's nog te amateuristisch bezig zijn. Ook een vertegenwoordiger van een MFO denkt dat migranten door de overheid vooral zijn binnengehaald om voor nieuw elan te zorgen met betrekking tot het verwaterde draagvlak voor OS in Nederland. Tevens was de overheid geïnteresseerd in hun remittances. Een vertegenwoordiger van een MO is tenslotte van mening dat de gevestigde actoren in OS teveel bezig zijn met het beschermen van hun eigen belangen. Het is een behoudende groep en men moet eraan wennen dat MO's ook bezig zijn met OS. Dit is vooral een kwestie van tijd. Op dit moment is er echter nog weinig erkenning. Voor MFS II werden bijvoorbeeld zoveel beperkingen opgelegd dat MO's niet mee konden doen.

5.3 MO's actief betrekken: bonding en bridging capital

Uit de percepties van de geïnterviewde vertegenwoordigers van MO's zou men kunnen opmaken dat het bonding capital tussen de overheid en MFO's groter is dan het bridging capital van MFO's en overheid naar MO's. Eén van hen geeft bijvoorbeeld aan dat OS een dichtgetimmerd iets is, waar migranten niet makkelijk tussen kunnen komen. Er worden eisen aan MO's gesteld waar zij onmogelijk aan kunnen voldoen; het is te ingewikkeld, te gedetailleerd en te bureaucratisch. Grote organisaties, zoals MFO's, worden hierdoor bevoordeeld. Volgens deze geïnterviewde werken Nederlandse organisaties liever met elkaar samen dan met MO's, en is de OS-sector een ons-kent-ons wereld waarin gewerkt wordt op basis van ervaring en vertrouwensrelaties. Ook een andere MO'er is van mening dat er te hoge eisen worden gesteld. Volgens deze geïnterviewde is er sprake van een 'chicken and egg' situatie. De overheid en MFO's vinden namelijk dat MO's moeten bewijzen dat ze betrouwbare partners zijn door te professionaliseren, echter zonder subsidie in de vorm van startkapitaal zijn ze hier niet toe in staat. Dit startkapitaal wordt door de gevestigde orde niet verleend, en hieruit valt op te maken dat MO's nog te weinig serieus genomen worden. Bij de trainingen op het gebied van capaciteitsopbouw die het Ministerie van Buitenlandse Zaken aanbiedt voor MO's wordt teveel gevraagd van MO's, want veel van deze organisaties zijn er nog niet klaar voor om mee te denken over het grotere beleid aangezien ze de capaciteit missen om zich hiermee bezig te houden. De derde MO'er vult tenslotte nog aan dat er weinig vernieuwing is in de OS-sector, omdat dezelfde organisaties het voor het zeggen houden. MFO's worden nog altijd voorgetrokken, en migranten zijn bovendien weinig zichtbaar op belangrijke posities bij deze organisaties. De overheid is er nog te weinig mee bezig om

migranten actief te betrekken bij OS, op dit moment kan zelfs gezegd worden dat ze weg-gemarginaliseerd zijn. Migranten worden volgens deze geïnterviewde niet expres buitengesloten maar er is ook geen beleid om hen binnen te halen, en dit is een gemiste kans.

De geïnterviewde onderzoekers en buitenstaanders sluiten min of meer aan bij bovenstaande argumenten. Eén van de onderzoekers is daarbij van mening dat het feit dat MO's weinig actief betrokken worden ook te maken heeft met de onduidelijkheid over wat ze nu werkelijk toe te voegen hebben. Als er meer onderzoek komt waaruit blijkt dat MO's een specifieke meerwaarde hebben, zullen andere organisaties volgens deze geïnterviewde ook eerder geneigd zijn om met hen samen te werken. Een andere mogelijkheid is dat MO's zich meer mengen met Nederlandse organisaties (wat tot nu toe dus nog te weinig gebeurt). Ook één van de buitenstaanders denkt dat *als* MO's al buitengesloten worden, dit op basis van een gebrek aan competenties is. MO's moeten volgens deze geïnterviewde hun capaciteit en competenties versterken om meer serieus genomen te worden, en trainingen kunnen hierbij helpen. Tenslotte moeten ze hun voorstellen meer aanpassen op de prioriteiten en programma's van het Ministerie. Als ze dit doen en ook nog onderscheidend zijn, zullen ze meer welkom zijn bij Nederlandse organisaties. Een andere geïnterviewde onderzoeker geeft aan dat de overheid wel wat processen in gang heeft gezet om de diaspora meer te betrekken bij het ontwikkelingsbeleid, maar is van mening dat er nog te weinig aan gedaan wordt. De overheid zou actief op zoek moeten gaan naar representatieve MO's, aangezien de diaspora sterk gefragmenteerd is. Als dit niet gebeurt bestaat het gevaar dat sommige groepen worden bevoordeeld, en anderen benadeeld. De overheid zou meer moeten inzetten op het versterken van de institutionele capaciteit van MO's. Een goede manier om samen te werken ontbreekt nog, er is nu vooral sprake van competitie. Sommige MFO's hebben wel samenwerkingsverbanden met MO's, maar niet omdat ze dat belangrijk vinden. Dit blijkt volgens deze geïnterviewde uit het feit dat MO's zich moeten omvormen naar hun criteria en belangen. De skills en bronnen waarover MO's beschikken worden op dit moment niet benut omdat de gevestigde actoren er niet goed naar zoeken of er geen gebruik van maken omdat het niet aansluit bij hun eigen belangen. Ook de derde geïnterviewde onderzoeker denkt niet dat de overheid al te serieus bezig is met het thema migratie en ontwikkeling. Als men hier echt iets mee zou willen, zouden er veel meer hoogopgeleide migranten in staat gesteld moeten worden om naar Nederland te komen. Een ander probleem is echter de fragmentatie binnen de verschillende diasporagemeenschappen.

Medewerkers van MFO's zijn het niet eens met bovenstaande argumenten. Volgens hen worden er door de gevestigde actoren voldoende initiatieven genomen om MO's er actief bij te betrekken. Zo geeft een vertegenwoordiger van een MFO aan dat enkele MO's geld hebben gekregen van het Ministerie voor projecten die gericht waren op kennisoverdracht of terugkeer. Tevens wordt er ondersteuning gegeven door middel van masterclasses en capaciteitsopbouwtrainingen. De meeste MFO's bieden bovendien ook ondersteuning aan MO's, zowel voor projecten als voor capaciteitsopbouw. Een andere vertegenwoordiger van een MFO sluit hierbij aan. Volgens deze geïnterviewde hebben MFO's gedurende de afgelopen jaren onder andere via het Linkis programma subsidie gegeven aan MO's, en daarnaast is door middel van capaciteitsversterking geprobeerd om van deze organisaties significante zelfstandige actoren te maken in OS. Daarbij werden MO's door sommige MFO's gestimuleerd om in gezamenlijkheid aan te kloppen voor ondersteuning. Mede hierdoor zijn koepelorganisaties van migranten ontstaan, waarin werd samengewerkt op basis van een gemeenschappelijk programma of thema en ook aan beleidsbeïnvloeding gedaan kon worden. Bij MFS II hebben de meeste MFO's een risicocalculatie gemaakt die onder druk van bezuinigingen in het nadeel van MO's is uitgevallen, maar dit wil niet zeggen dat de

samenwerkingsverbanden met MO's niet voortgezet worden. De gevestigde actoren zouden volgens deze geïnterviewde in sommige gevallen echter wel wat meer 'out of the box' kunnen denken, in die zin dat ze MO's uit zichzelf uitnodigen om te bespreken wat ze voor elkaar kunnen betekenen, zonder gelijk te beginnen over financieringsmodellen en criteria. De derde vertegenwoordiger van een MFO ziet vooral veel in gemengde besturen, en benadrukt dat migranten ook input kunnen leveren door bij MFO's te werken. Volgens deze geïnterviewde gebeurt dat op dit moment ook al, in tegenstelling tot wat hier boven door enkele anderen werd gesteld.

Ook de geïnterviewden die direct of indirect betrokken zijn bij de overheid geven aan dat migranten zoveel mogelijk betrokken worden bij OS. Er bestaat volgens één van hen dan ook zowel bij de overheid als bij MFO's zeker geen weerstand tegen samenwerking met MO's. Er is de realisatie dat migranten van meerwaarde kunnen zijn, alleen hen betrekken bij OS gaat niet van de ene op de andere dag. Het is echter meer een proces dan onwil. Men probeert MO's ook mee te laten gaan in het proces, door ze te stimuleren om op een hoger niveau te gaan zitten dan hun eigen regio of gemeenschap. Dit gaat bijvoorbeeld aan de hand van discussies op consultatiedagen voor het GFMD. De overheid probeert ook MO's en MFO's dichter bij elkaar te brengen. Belangrijk voor MO's is dat ze aantonen wat ze in het verleden al hebben gedaan, en een visie en een doelstelling hebben. Vervolgens moeten ze laten zien dat ze weten hoe ze deze visie kunnen uitvoeren en ook als organisatie in staat zijn om dit te doen. Ook de andere twee geïnterviewden geven aan dat migranten steeds meer betrokken worden bij het ontwikkelingsbeleid, en dat er de laatste jaren veel veranderd op dit gebied. Eén van hen stelt bijvoorbeeld dat het belangrijk is dat MO's een boost krijgen, en dat dit voor de overheid al enkele keren een reden is geweest om speciaal voor deze organisaties extra subsidierondes te faciliteren. Het is op dit moment voor MO's echter vaak nog moeilijk om aan alle regels en eisen te voldoen, en dit zegt iets over de professionaliteit en de kwaliteit van zulke organisaties. Hen betrekken is volgens deze geïnterviewde dan ook een proces dat tijd kost, en vaak met verschillende verwachtingen gepaard gaat. In de toekomst zullen MO's echter waarschijnlijk in toenemende mate aan de gevraagde criteria kunnen voldoen.

Opvallend is dat alle geïnterviewden die ervaring hebben met samenwerking tussen MO's en MFO's of de overheid, hier positief over zijn. De vertegenwoordigers van MO's geven bijvoorbeeld aan dat de samenwerkingsverbanden die er zijn naar tevredenheid van beide partijen verlopen. Een van hen stelt zelfs dat er geen negatieve ervaringen zijn. De organisatie van deze geïnterviewde werkt al 5 jaar samen met de overheid, met goede resultaten. Ook de geïnterviewde medewerkers van MFO's geven aan dat de samenwerking naar tevredenheid verloopt. Een van hen benadrukt daarbij dat als organisaties ergens mee zitten, ze dit altijd aan hen kunnen laten weten. Over het algemeen worden er echter alleen maar positieve geluiden vernomen. De uitkomst van MFS II zal volgens deze geïnterviewde dan ook op den duur wel weer rechtgezet worden. Een andere geïnterviewde geeft aan dat de door deze persoon vertegenwoordigde MFO al ver voordat er überhaupt sprake was van de inbreng van migranten, samenwerkte met diasporaorganisaties. De laatste jaren is er bovendien een programma opgezet voor clusters van MO's die samenwerkten in netwerkorganisaties, waarbij het doel was om hen zelfstandige actoren te maken. MO's konden op deze manier iets opbouwen van capaciteitsversterking zodat ze beleidsmatig en projectmatig een track record op konden bouwen, en dit werd door alle betrokkenen als positief ervaren. Ook de geïnterviewden die direct of indirect betrokken zijn bij de overheid zijn positief over de samenwerking met MO's. Eén van hen geeft bijvoorbeeld aan dat de samenwerkingsverbanden die er tot nu toe zijn geweest, heel goed zijn verlopen. MO's werden daarbij zoveel mogelijk gestimuleerd om samen te werken in platforms, zodat ze kennis konden bundelen,

ervaringen konden uitwisselen, en op die manier de organisatie beter konden maken. Dit bleek in sommige gevallen echter lastig te zijn voor MO's, omdat ze moeite hadden om tot overeenstemming te komen over een bepaalde visie. Een andere geïnterviewde geeft aan dat de samenwerking in het begin soms met vallen en opstaan gaat, echter als het format er ligt en MO's de ruimte krijgen om het in te vullen, dan verloopt de samenwerking over het algemeen goed. Ook de derde geïnterviewde kan zich vinden in de bovenstaande positieve percepties over samenwerking met MO's, en geeft aan dat de gevestigde orde en MO's elkaar bovendien steeds beter weten te vinden.

5.4 Discussie

5.4.1 Social Capital

Volgens Putnam (2000) zijn er kenmerken van sociale organisatie zoals netwerken, normen, en vertrouwen die coördinatie en samenwerking faciliteren en daardoor leiden tot hogere wederzijdse opbrengsten. Belangrijk aspect van samenwerking is dat er sprake is van wederkerigheid in de relaties. Verder is het nodig dat er bridging capital aanwezig is bij organisaties. Hierdoor kunnen namelijk links worden gelegd met andere groepen waardoor er minder eenzijdige informatie wordt verkregen. Tevens wordt er gerefereerd aan het vermogen om bruggen te bouwen en je blik te vergroten, en daarmee een samenleving vooruit te helpen. Er kunnen echter ook sociale ongelijkheden ingebed zijn in een systeem, namelijk als normen en netwerken die bepaalde groepen dienen, juist een obstakel vormen voor anderen. Degenen die geen onderdeel zijn van zo'n netwerk, kunnen hier nadelen van ondervinden (zie ook H3). Wanneer gekeken wordt naar de percepties van MO's, MFO's, onderzoekers, overheid en buitenstaanders, komt als algemeen beeld naar voren dat de erkenning voor het werk van MO's begint te komen. Wel worden er vraagtekens geplaatst bij de motieven van de overheid, zo zijn sommigen van mening dat het hen vooral te doen is om definitieve terugkeer van migranten of draagvlakversterking voor het OS-beleid. MO's geven aan dat er nog een lange weg te gaan is, en dat de OS-sector in Nederland een dichtgetimmerd geheel is waar zij moeilijk tussen kunnen komen. Ook zijn de gevestigde actoren volgens hen vooral bezig met het beschermen van hun eigen belangen. Er wordt dan ook nog te weinig werk van gemaakt om MO's daadwerkelijk te betrekken, het blijft tot nu toe vooral bij woorden. De verwachtingen die gewekt zijn, onder andere door de Notitie Migratie en Ontwikkeling uit 2008, zijn tot nu toe niet waar gemaakt. Zo werden MO's voor MFS II uitgenodigd om mee te doen, terwijl van te voren duidelijk was dat zij niet aan de gevraagde criteria konden voldoen. Zoals één van de geïnterviewde vertegenwoordigers van een MFO al aangaf is het proces met betrekking tot de toenemende participatie van MO's in OS wellicht te snel gegaan. Er bestaat namelijk nog steeds onduidelijkheid over de toegevoegde waarde van MO's, en MFO's weten dan ook niet altijd wat ze met migranten aan moeten. Men is het erover eens dat de voortzetting van het beleid om MO's te betrekken bij OS niet helemaal gelukt is, en dit blijkt ook uit de uitkomst van MFS II. MFO's vinden echter niet dat MO's bewust worden buitengesloten, zo worden er bijvoorbeeld veel initiatieven genomen om hun capaciteit te versterken. Het belangrijkste is volgens de MFO's dat er overleg plaats vindt, en dit hoeft zich niet altijd te vertalen in financiële of technische ondersteuning. Beiden moeten dan echter hun houding dat ze het beste weten wat er moet gebeuren laten varen. Er kan ook gezocht worden naar andere manieren waarop migranten input kunnen leveren, bijvoorbeeld door bij MFO's te gaan werken. In ieder geval moet voorkomen worden dat er een concurrentieslag ontstaat tussen MO's en MFO's.

Onderzoekers geven aan dat de overheid wel wat actiever op zoek zou kunnen gaan naar manieren om de diaspora te betrekken bij OS. Kennisoverdracht en het aan elkaar koppelen van netwerken moeten hierbij voorop staan. Het huidige subsidiestelsel is echter niet gericht op vernieuwing, en er zijn twijfels over de belangen die de overheid en MFO's dienen. Het migratiebeleid van de Nederlandse overheid is volgens de geïnterviewde onderzoekers vooral gericht op terugkeer, en projecten met betrekking tot migratie en ontwikkeling zijn hierdoor weinig effectief. MO's worden bovendien in een keurslijf gedwongen, waardoor ze niet onderscheidend meer kunnen zijn. Ook de fragmentatie binnen de diaspora, de onduidelijke representativiteit van MO's en hun gebrekkige organisationele capaciteit vormen echter belemmeringen om een belangrijke rol te kunnen spelen in OS. Vertegenwoordigers van de overheid geven aan dat ze proberen om MO's zoveel mogelijk te betrekken bij OS, en dat er de laatste jaren veel verbeterd is op dit gebied. Wel komen ze soms tegen dat MO's niet bereid of in staat zijn om op een hoger niveau te gaan zitten en mee te denken over het grotere geheel. Veel MO's zijn namelijk vooral geïnteresseerd in een verbetering van de situatie van hun eigen familie, dorp, regio of clan. De uitkomst van MFS II wijst erop dat de meeste MO's er nog niet op toegerust zijn om aan de gevraagde criteria te voldoen, maar waarschijnlijk zullen ze hier in de toekomst wel toe in staat zijn. Bij zowel de overheid als MFO's is de realisatie aanwezig dat migranten van meerwaarde kunnen zijn, maar hen betrekken bij OS gaat niet van de ene op de andere dag. Van een weerstand hier tegen is echter geen sprake. Er zijn binnen de OS-sector dan ook voldoende mogelijkheden voor MO's om zich te bewijzen. De samenwerking tussen MO's, MFO's en overheid verloopt steeds beter, en de geïnterviewden zijn van mening dat er gekeken moet worden naar manieren om deze samenwerking voort te zetten en uit te breiden. De meerwaarde, representativiteit, neutraliteit en professionaliteit van MO's moeten hierbij wel steeds kritisch beoordeeld worden. Beide partijen moeten bovendien bereid zijn om over hun eigen schaduw heen te stappen. De buitenstaanders geven aan dat er nog weinig terecht is gekomen van het beleid om MO's te betrekken bij OS. Dit is echter vooral te wijten aan praktische tekortkomingen bij MO's. Veel van deze organisaties zijn er (nog) niet op voorbereid om een rol te spelen in OS. Ze zullen zelf moeten aantonen dat ze een waardevolle en betrouwbare partner zijn, zodat MFO's niet meer om hen heen kunnen. Tot die tijd zullen de gevestigde actoren er niet al teveel werk van maken om samenwerking met MO's te zoeken, tenzij ze daar zelf om andere redenen baat bij hebben. Op dit moment zijn de meeste MO's nog te amateuristisch bezig, en zijn ze er ten onrechte overtuigd van hun geschiktheid op basis van hun migrant- zijn.

Uit de percepties van alle geïnterviewden tezamen valt af te leiden dat de overheid en MFO's er nog niet volledig achter staan om MO's te betrekken bij hun werk, en zich er soms ongemakkelijk bij voelen. Het beleid om de rol van MO's in OS te versterken staat wel op papier, maar de daad is (nog) niet bij het woord gevoegd. Het bridging capital is dus in onvoldoende mate aanwezig. Deze houding bij de gevestigde actoren komt voort uit de praktische tekortkomingen die zij zien bij MO's op het gebied van capaciteit, professionaliteit en expertise, twijfels over hun toegevoegde waarde en het feit dat veel MO's een narrow focus hebben. Deze bezwaren zouden in de toekomst in principe weggenomen kunnen worden, echter wat ook regelmatig naar voren komt is dat de gevestigde orde niet altijd in staat is om haar eigen belangen opzij te zetten. Op dit moment zijn de wederzijdse normen, netwerken en vertrouwensrelaties vooral aanwezig tussen MFO's en de overheid, en is er volgens veel van de geïnterviewden sprake van een gesloten circuit waar MO's moeilijk tussen kunnen komen. Tenslotte is er weinig sprake van wederkerigheid in de relaties tussen MO's en de gevestigde actoren, aangezien MO's voor financiering afhankelijk zijn van anderen, die bovendien niet altijd even overtuigd zijn van het belang om hen te betrekken bij hun werkzaamheden.

5.4.2 Voorwaarden voor institutionalisering

Relaties en interacties

Van Doorn en Lammers (1976) onderscheiden vijf voorwaarden voor het ontstaan van institutionaliseringsprocessen. De eerste hiervan is dat als de contacten tussen de verschillende groepen (in dit geval MO's, MFO's en overheidsorganen) slechts incidenteel zijn, het groeiproces van de sociale structuur niet op gang kan komen. Uit de percepties van de geïnterviewden blijkt dat deze interacties er regelmatig zijn, echter ze zijn wel ad hoc en worden niet als vanzelfsprekend ervaren. De tweede voorwaarde is coördinatie van interactie. Hiervoor is het belangrijk dat er sprake is van gelijke normen, verwachtingen, doeleinden en waarden. Dit is bij de interacties tussen MO's en de gevestigde orde niet het geval. Tijdens de interviews kwam duidelijk naar voren dat er regelmatig sprake is van verschillende verwachtingspatronen, en bovendien heeft de uitkomst van MFS II gezorgd voor wantrouwen. Een vertegenwoordiger van een MO beseft bovendien dat het andersom voor de gevestigde actoren ook lastig is om te bepalen welke MO's ze kunnen vertrouwen. Er zijn namelijk veel MO's, en de verschillen zijn niet altijd duidelijk. Deze geïnterviewde pleit daarom voor een keurmerk voor MO's, aan de hand waarvan de gevestigde actoren kunnen bepalen welke organisaties in aanmerking komen voor financiering. Een medewerker van een MFO denkt dat de oorzaak voor het ontstaan van wantrouwen ligt in het feit dat er een aantal stappen zijn overgeslagen bij het betrekken van MO's. Als het proces was gestart met elkaar leren kennen, uitwisseling en reflectie dan was het onderlinge begrip en vertrouwen veel groter geweest. Ook een geïnterviewde die betrokken is bij de overheid geeft aan dat het wederzijdse vertrouwen nog niet altijd aanwezig is, vooral doordat MO's nog geen lange staat van dienst hebben. Andere organisaties moeten zich hier echter niet door laten afschrikken. Een medewerker van een MFO is overigens van mening dat de gevestigde actoren juist wel durven te vertrouwen op MO's. Het feit dat niet alle geïnterviewden het hierover eens zijn, is echter reden genoeg om aan te nemen dat er tussen de verschillende actoren nog niet altijd een vertrouwensrelatie bestaat.

De derde voorwaarde die Van Doorn en Lammers noemen is de aanwezigheid van een urgent probleem, waarbij iedereen inziet dat enkelingen afzonderlijk niet tot een oplossing kunnen komen. In dit geval is er wel een urgent probleem, namelijk armoede in ontwikkelingslanden, maar MFO's en de overheid betwifelen of ze MO's nodig hebben om dit probleem op te lossen. Zoals eerder besproken zijn er twijfels over de toegevoegde waarde van MO's, en werken MFO's in veel gevallen liever met lokale partners. Andersom zijn MO's juist afhankelijk van de gevestigde actoren voor financiering. De voorwaarde dat iedereen inziet dat er zonder MO's niet tot een oplossing gekomen kan worden, is dan ook niet vervuld. Eén van de onderzoekers denkt overigens dat als MO's, MFO's en de overheid de effectiviteit en impact van projecten en beleid op het gebied van ontwikkelingssamenwerking willen vergroten, ze elkaar wel nodig hebben. Soms is het voor OS-organisaties echter beter om een status quo te behouden omdat er anders niets meer te doen is voor hen. De resultaten van ontwikkelingshulp zouden volgens deze geïnterviewde dan ook meer inzichtelijk gemaakt moeten worden.

De vierde voorwaarde is dat er een gemeenschappelijke cultuur bestaat, waarbij er sprake is van gelijkgezindheid over "gemeenschappelijke uitgangspunten ter beantwoording van de vraag hoe men de onderlinge relaties en de collectieve aanpak van het probleem moet regelen." Ook deze voorwaarde is niet aanwezig, aangezien het voor alle actoren nog onduidelijk is wat de rol van MO's precies zou moeten zijn in samenwerkingsverbanden, en hoe daarbij de verhoudingen moeten liggen tussen de verschillende actoren. Hierop wordt in

hoofdstuk 7 overigens verder ingegaan. De vijfde en laatste voorwaarde is de beschikbaarheid van leidersfiguren. Deze leiders moeten de gezamenlijke normen, verwachtingen, doeleinden en waarden formuleren, de interacties organiseren en voor elke groep een rol definiëren. Een leidersfiguur was aanwezig in de persoon van Minister Koenders. Hij kwam (samen met het Ministerie van Justitie) met de Notitie Migratie en Ontwikkeling (2008), waarin MO's een belangrijke rol toebedeeld kregen. Koenders is inmiddels echter afgetreden, en het is afwachten hoe de nieuwe staatssecretaris van Buitenlandse Zaken denkt over betrokkenheid van MO's bij OS.

Complementariteit

Zollschan en Perucci (1964) zijn van mening dat er voor het ontstaan van institutionaliseringsprocessen tevens sprake moet zijn van complementariteit tussen de betrokken actoren. Deze complementariteit is, zoals hier boven aangegeven in de interviewverslagen, in potentie zeker aanwezig. Alle geïnterviewden geven aan dat MO's, MFO's en overheid elkaar goed aan zouden kunnen vullen. Volgens één van de onderzoekers kan er bijvoorbeeld sprake zijn van complementariteit als migranten een brugfunctie vervullen door netwerken aan elkaar te koppelen. Volgens een andere onderzoeker kunnen MO's het werk van andere actoren aanvullen door input te leveren op basis van hun ervaring en expertise. Twee geïnterviewden die betrokken zijn bij de overheid geven tenslotte aan dat MO's complementair kunnen zijn aan de gevestigde actoren doordat ze extra kennis bezitten waar anderen niet over beschikken. Er kan dus gesteld worden dat de verschillende actoren in staat zijn om elkaar aan te vullen. Volgens sommigen wordt deze aanvulling echter nog te weinig gezocht. Zo geeft een medewerker van een MFO aan dat beide partijen niet pragmatisch genoeg denken op dit gebied, en is één van de onderzoekers van mening dat de skills en bronnen van MO's niet benut worden omdat de gevestigde actoren er niet goed naar zoeken of er geen gebruik van maken omdat het niet aansluit bij hun eigen belangen. Op dit moment gebeurt dit volgens deze geïnterviewde echter nog te weinig. Er zou dus meer nagedacht moeten worden over manieren waarop sprake kan zijn van complementariteit in plaats van competitie.

Aansluiting bij bestaande patronen

Volgens Zollschan en Perucci (1964) zal een nieuw patroon van geïnstitutionaliseerde betrokkenheid van MO's aan moeten sluiten bij reeds bestaande patronen. Gezien het feit dat de Nederlandse OS-sector vaak als geïntegreerd en gesloten wordt gekenmerkt en er een hoge mate van afhankelijkheid bestaat, is dit niet vanzelfsprekend. Het nieuwe patroon zal door iedereen geaccepteerd moeten worden; er moet dus draagvlak voor zijn. Hier wordt in een later hoofdstuk nog op ingegaan, echter wat hier alvast vermeld kan worden is dat twee van de geïnterviewden betwijfelen of het voor MO's goed is om te institutionaliseren, aangezien ze in dat geval hun eigen identiteit en onderscheidendheid verliezen. Van de drie dimensies van institutionaliseringsprocessen die Thurlings et al (1980) onderscheiden is vooral de eerste van belang, namelijk structurering. Hieronder kan het vastleggen van sociale posities en bijbehorende rollen worden verstaan. Dit is tot nu toe niet gebeurd, ook in de Notitie Migratie en Ontwikkeling uit 2008 wordt namelijk veel ruimte voor eigen invulling van de rol van MO's gelaten. Dit zal de voortgang van een eventueel te starten institutionaliseringproces bemoeilijken.

De algehele conclusie die naar aanleiding van de in dit hoofdstuk behandelde deelvraag getrokken kan worden, is dat er op basis van het bovenstaande wat betreft de aanwezigheid van zowel social capital als voorwaarden voor het ontstaan van institutionaliseringsprocessen, nog te weinig aanknopingspunten zijn om te kunnen stellen dat deze aspecten in belangrijke mate waarneembaar zijn als het gaat om de relaties tussen MO's en de gevestigde actoren.

Hoofdstuk 6: Transnationalisme versus integratie

6.1 Inleiding

De hoofdvraag van dit onderzoek heeft zoals bekend betrekking op draagvlak voor institutionalisering van MO's in OS. Om deze vraag te kunnen beantwoorden, is het onder andere nodig dat inzichtelijk wordt gemaakt in hoeverre er überhaupt draagvlak is voor het feit dat migranten zich bezig houden met OS, of dat men vindt dat ze eerst maar eens moeten integreren. Uiteraard vormen de geïnterviewden geen dwarsdoorsnede van de Nederlandse samenleving, maar zij zijn wel degenen die vorm moeten geven aan een eventueel institutionaliseringproces. Als deze mensen erachter staan, en van mening zijn dat de inzet van migranten in OS geen hindernis vormt voor hun integratie (of andersom), dan is er geen reden om aan te nemen dat beide loyaliteiten met elkaar in botsing zullen komen. Aangezien de geïnterviewden MO's en hun activiteiten van dichtbij meemaken, kunnen zij goed inschatten of dit in het verleden is gebeurd. Indien de geïnterviewden twijfels hebben over de mate waarin migranten in staat zijn om een balans te vinden tussen transnationalisme en integratie en bang zijn dat hun activiteiten op het gebied van OS hieronder zullen lijden, dan ligt institutionalisering niet voor de hand.

Integratie is de laatste jaren zo ongeveer het belangrijkste thema in de politiek, en ook de media besteden er regelmatig aandacht aan. De opkomst van de door sommigen als one issue partij gekenschetste PVV van Geert Wilders heeft duidelijk gemaakt dat een groot deel van de kiezers van mening is dat de integratie van nieuwkomers in de Nederlandse samenleving is mislukt. Eén van de agendapunten van de PVV is dat migranten niet in de gelegenheid gesteld zouden moeten worden om een dubbele nationaliteit te bezitten, aangezien dit ten koste zou gaan van hun loyaliteit aan Nederland. Zoals we in hoofdstuk 3 hebben gezien, bestaan er echter verschillende meningen over de relatie tussen beide loyaliteiten. Zo is Maccucato (2005) bijvoorbeeld van mening dat migranten heel goed in staat zijn om tegelijkertijd een bijdrage te leveren aan de economie van zowel het gastland als het herkomstland. Vertovec (2009) geeft aan dat er lang niet altijd een lineaire relatie bestaat tussen transnationalisme, en volgens Snel, Engbersen en Leerkes (2004) is er überhaupt geen duidelijk verband. Vancluysen, Van Craen en Ackaert (2009) stellen tenslotte dat de relatie afhankelijk is van het type activiteit. In dit onderzoek zal nagegaan worden hoe de geïnterviewden hierover denken.

Smith en Schapendonk (2008) leveren nog een waardevolle aanvulling op bovenstaande discussie, namelijk dat ook de overheid een rol speelt bij de zoektocht van migranten naar een balans tussen transnationalisme en integratie. Als de overheid over het algemeen negatief tegenover migratie staat (wat in het geval van Nederland zeker gezegd kan worden gezien het

feit dat men de instroom van immigranten drastisch wil verminderen), dan worden de interacties tussen transnationalisme en integratie volgens Smith en Schapendonk in negatieve zin beïnvloed. Met de geïnterviewden is daarom tevens besproken hoe zij denken over het overheidsbeleid op dit gebied, en hoe dat eventueel beter ingevuld zou kunnen worden.

Een ander aspect van de relatie tussen transnationalisme is de vraag in hoeverre er onder de bevolking in de landen van herkomst eigenlijk draagvlak aanwezig is voor de activiteiten van MO's. Draagvlak is namelijk een belangrijke factor voor het slagen van OS-projecten, en het zou bijvoorbeeld zo kunnen zijn dat men helemaal niet zit te wachten op migranten die om bepaalde redenen uit het land zijn vertrokken en het nu allemaal beter denken te weten. Het voert voor dit onderzoek echter te ver om dit na te gaan door middel van gesprekken in de landen zelf. Ook is hier nog te weinig ander onderzoek naar verricht. Aangezien het een te belangrijk aspect is om buiten beschouwing te laten, zijn de geïnterviewden gevraagd naar hun ervaringen met projecten van MO's, en de mate waarin er volgens hen draagvlak voor deze projecten aanwezig was in het land van herkomst. Op deze manier kan er in ieder geval iets over gezegd worden.

In dit hoofdstuk komt de derde deelvraag aan de orde, wat betekent dat er ingegaan wordt op de concepten transnationalisme en integratie. Deze deelvraag luidt als volgt:

- In hoeverre zijn transnationalisme en integratie wederzijds uitsluitend en in welke mate is er in de herkomstlanden draagvlak aanwezig voor de activiteiten van MO's?

Aan de geïnterviewden is gevraagd in hoeverre transnationalisme en integratie met elkaar kunnen botsen, en of de overheid in staat is om hier met behulp van ondersteunend beleid wat meer samenhang in aan te brengen, zodat migranten een balans kunnen vinden. Tevens wordt ingegaan op een aspect dat sterk gerelateerd is aan de verhouding tussen transnationalisme en integratie, namelijk de mate waarin er in landen van herkomst draagvlak aanwezig is voor de activiteiten van MO's. Net als in de voorgaande hoofdstukken worden eerst de argumenten van de geïnterviewden behandeld en in relatie tot de literatuur geplaatst, waarna in de conclusie wordt getracht om hieruit een rode draad te destilleren zodat de deelvraag kan worden beantwoord. In sectie 6.2 wordt ingegaan op het draagvlak onder de bevolking in de herkomstlanden, waarna in sectie 6.3 besproken wordt in hoeverre en op welke wijze transnationalisme en integratie samen kunnen gaan. In sectie 6.4 zal vervolgens worden ingegaan op het overheidsbeleid op dit gebied, en in sectie 6.5 worden de belangrijkste discussiepunten nog eens op een rijtje gezet.

6.2 Draagvlak in herkomstlanden

De meningen van de geïnterviewden over de mate waarin er in de herkomstlanden draagvlak aanwezig is voor de activiteiten van MO's zijn ruwweg onder te verdelen in drie stromingen. De eerste hiervan is positief, en leunt op de argumenten dat migranten juist sneller een vertrouwensrelatie op weten te bouwen, of dat elke vorm van hulp welkom is. Volgens een vertegenwoordiger van een MO is er, onder de voorwaarde dat projecten goed worden voorbereid, zeker draagvlak aanwezig voor de activiteiten van MO's. Wel moet men eraan wennen dat ontwikkelingswerk ook door migranten gedaan wordt, wat in het begin kan leiden tot wantrouwen en ongeloof. Dit slaat echter om als het project goed verloopt. Voor migranten is er geen drempel van taal en cultuur, en omdat ze weten waar de gevoeligheden liggen zijn ze in staat om sneller een vertrouwensrelatie op te bouwen. Ook het feit dat migranten hebben meegemaakt hoe het is om in deze gebieden te leven werkt daarbij in hun

voordeel. Een vertegenwoordiger van een MFO sluit hierbij aan, en geeft uit eigen ervaring aan dat het draagvlak voor projecten van MO's vaak sterk aanwezig is in de herkomstlanden. Mensen hebben volgens deze geïnterviewde ook heel veel vertrouwen in migranten en hun organisaties. Als een project slaagt en de gemeenschap er baat bij heeft, wat meestal het geval is, dan is er ook draagvlak aanwezig. Het feit dat migranten die het ergens anders hebben gemaakt iets terug willen doen voor de mensen die achter blijven heeft ook impact binnen de samenleving. Zolang ze niet pretenderen alles beter te weten maar juist de mensen erbij betrekken is alles in balans, en is het wantrouwen dat in het begin kan bestaan snel overwonnen. Een vertegenwoordiger van een andere MO sluit hierbij aan, en geeft aan dat het feit dat migranten in eerste instantie niet gezien worden als ontwikkelingswerkers bovendien niet betekent dat hun initiatieven minder effectief zijn. Als een migrant iets opzet in zijn land van herkomst doet hij dit volgens deze geïnterviewde vanuit een emotionele band, waardoor zijn intrinsieke motivatie sterker is. Hij begrijpt de context beter, is niet geïnteresseerd in eigen gewin en ziet het als zijn plicht om bij te dragen aan ontwikkeling. Uiteindelijk zal hierdoor een vertrouwensrelatie ontstaan.

Eén van de buitenstaanders is van mening dat er in landen van herkomst altijd draagvlak aanwezig is voor de activiteiten van MO's, aangezien alles wat van buiten komt zeer welkom is. Als je het gemaakt hebt hier en zoveel geld hebt dat je iets terug kunt sturen, dan ben je volgens deze geïnterviewde populair. In conflictgebieden kan dit soms anders zijn, maar alles bij elkaar zijn dat uitzonderingen. De situatie in Afrika is zo dat je goed zit als je een familielid in het Westen hebt, want dat betekent dat er basisvoorzieningen komen. Een vertegenwoordiger van een MO sluit aan bij deze redenering, en geeft aan dat in gebieden waar armoede bestaat elke vorm van assistentie, ondersteuning of medewerking van harte welkom is. Er is bijvoorbeeld geen reden te bedenken waarom mensen niet zouden willen dat er een school gebouwd wordt. Wel moeten veel mensen eraan wennen. Op foto's moet naast wat zielige mensen ook altijd een gulle blanke man te zien zijn. Ontwikkelingshulp is volgens deze geïnterviewde echter geen domein meer van blanke mensen, en dit kan maar beter ingezien worden om te voorkomen dat we straks achter lopen op andere landen.

De tweede stroming heeft als kernelement dat het draagvlak voor de activiteiten van MO's in het land van herkomst verschilt per land, regio en case. Een vertegenwoordiger van een MFO geeft bijvoorbeeld aan dat het onder meer afhankelijk is van de mate waarin er in het land van herkomst sprake is van sociale klassen. In landen als India en Pakistan kunnen er conflicten ontstaan als bepaalde kasten er wel bij betrokken zijn en andere niet. De complexiteit hiervan is volgens deze geïnterviewde echter niet te vatten. Eén van de overheidsbetrokkenen denkt dat sommige landen hun diaspora als meerwaarde zien en proberen hen er actief bij te betrekken, terwijl andere landen hen vooral als verraders zien. Bij het Ministerie wordt daarom voor elk ingediend projectvoorstel gekeken of het betreffende land open staat voor de diaspora, of dat het project tegengewerkt zal worden omdat men vindt dat de diaspora zich mengt in interne aangelegenheden. Ook de drie onderzoekers denken dat het draagvlak verschilt per geval. Volgens één van hen zijn vooral de redenen van vertrek van belang. Het heeft dus te maken met de achtergrond, bijvoorbeeld of er sprake is geweest van een conflictsituatie. Een probleem kan hierbij gevormd worden door het feit dat veel MO's in Nederland gerund worden door slechts één persoon die alles doet, en ook het veld in gaat om concreet te overleggen. Als deze persoon namelijk botst met de mensen in het land van herkomst, kan het project volgens deze geïnterviewde nooit succesvol zijn. Ook een andere onderzoeker denkt dat het draagvlak bepaald wordt door de redenen van vertrek. In sommige gevallen zijn migranten vijanden van de staat, en in andere gevallen worden ze als helden ontvangen. Wantrouwen bestaat volgens deze geïnterviewde vooral tussen de diaspora en de

staat of tussen een specifieke diasporagroep en de fractie waar zij een conflict mee hadden. In hun eigen gemeenschappen genieten migranten echter over het algemeen veel vertrouwen. De derde onderzoeker geeft aan dat diasporanetwerken meer betrokken zijn en misschien iets meer begrijpen van de context in een land, echter dit kan volgens deze geïnterviewde ook tegen hen werken. In Suriname zit men bijvoorbeeld niet te springen om Surinamers die in Nederland hebben gezeten, hoewel dit begint te kenteren omdat men inziet dat het voor de ontwikkeling van het land van belang is om te putten uit het reservoir van de diaspora

De derde stroming bestaat uit de overige geïnterviewden, die niet al te positief zijn over de mate waarin er in de landen van herkomst draagvlak aanwezig is voor de activiteiten van MO's, of er überhaupt geen uitspraak over durven te doen. Een vertegenwoordiger van een MFO geeft bijvoorbeeld aan dat er veel dieper en meer gediversifieerd onderzoek verricht moet worden om iets te kunnen zeggen over het draagvlak voor de activiteiten van MO's. Rond projecten in Somalië bestaat bijvoorbeeld een zwart gat van evaluatie, aangezien dat te gevaarlijk zou zijn. Het is in de eerste plaats de taak van een MO om dit zichtbaar te maken en daarmee een track record op te bouwen, maar ook donoren en de overheid moeten gericht kijken wat de actoren zijn, hoe de verhoudingen liggen en in hoeverre projecten van MO's inbreuk maken op burgerlijke processen. Eén van de buitenstaanders sluit aan bij de mening dat er nog te weinig onderzoek is verricht naar de mate waarin er in de herkomstlanden draagvlak aanwezig is voor projecten van MO's. Puttend uit eigen ervaring was de ontvangst van migranten die terug gingen naar Afghanistan en Bosnië om projecten op te zetten vaak niet goed, mensen zagen hen als verraders omdat ze gevlucht waren tijdens de oorlog. Er zou wat dit betreft echter een verschil kunnen zitten tussen conflictgebieden en landen waar migranten om economische redenen zijn vertrokken, maar hier is volgens deze geïnterviewde op dit moment nog te weinig over bekend. Eén van de overheidsbetrokkenen geeft tenslotte aan regelmatig van anderen te vernemen dat lang niet iedereen in de landen van herkomst zit te wachten op een landgenoot die het allemaal beter denkt te weten. Veel migranten die zich met OS bezig houden zijn geen professionals, en hebben dus weinig toe te voegen in hun thuisland. Als ze toch iets willen doen moeten ze zich volgens deze geïnterviewde richten op kleinschalige projecten of samenwerking zoeken met anderen.

6.3 Transnationalisme versus integratie in individuele gevallen

In hoofdstuk 3 werd duidelijk dat Mazzucato(2005) van mening is dat migranten in staat zijn om tegelijkertijd een bijdrage te leveren aan de economie van zowel het gastland als het herkomstland. Het feit dat ze activiteiten ontplooiën in hun land van herkomst hoeft er dus niet op te wijzen dat ze weinig investeren in het gastland. Vertovec (2009) sloot hierbij aan, door te stellen dat transnationalisme en integratie onderling verbonden en vervlochten zijn, en tegelijk plaats kunnen vinden. Volgens Vertovec bestaat er bovendien lang niet altijd een lineaire relatie tussen transnationalisme en integratie, en is er dus geen sprake van een 'zero-sum game'. Ook Snel, Engbersen en Leerkes (2004) kwamen tot de conclusie dat transnationale activiteiten niet hinderend hoeven te werken voor integratie, echter volgens hen is er überhaupt geen duidelijk verband tussen beide processen. De bevindingen van Vancluysen, Van Craen en Ackaert (2009) gaven tenslotte aanleiding om te veronderstellen dat de relatie tussen transnationale activiteiten en de mate van sociaal-culturele integratie afhankelijk is van het type activiteit.

Wanneer de percepties van de personen die in het kader van dit onderzoek zijn geïnterviewd naast elkaar worden gezet, komt duidelijk naar voren dat transnationalisme en integratie goed samen kunnen gaan, en dit betekent dat de geïnterviewden dezelfde positie innemen als

Mazzucato en Vertovec. De redeneringen van de geïnterviewden zijn echter verschillend. Volgens een vertegenwoordiger van een MO bestaat er überhaupt geen verband en zijn het twee verschillende discussies (wat dus aansluit bij de redenering van Snel et al.), en volgens een vertegenwoordiger van een MFO is transnationalisme net als de multiculturele samenleving iets waar je niet tegen kunt vechten, en heeft het daarom weinig zin om het verband met integratie te onderzoeken. Voor de hypothese van Vancluysen, et al. is in dit onderzoek geen bewijs gevonden. De percepties van de overige geïnterviewden zijn onder te verdelen in twee categorieën, en de eerste hiervan wordt gevormd door degenen die vinden dat het behoud van banden met het land van herkomst een voorwaarde is voor integratie. Zo geeft een vertegenwoordiger van een MFO bijvoorbeeld aan dat migranten pas goed kunnen integreren als ze rust krijgen vanuit hun land van herkomst en er goede banden mee onderhouden. Een vertegenwoordiger van een MFO sluit hierbij aan. Integreren kan je volgens deze geïnterviewde alleen maar als je goed in je vel steekt, en je identiteit vanuit het thuisland is daar heel erg bij nodig. Het helpt dan ook niet om de banden met het land van herkomst te verbreken. Een gebrekkige identiteit heeft volgens deze geïnterviewde namelijk altijd een gebrekkige participatie tot gevolg. Ook één van de overheidsbetrokkenen denkt dat het behoud van banden met het land van herkomst belangrijk is. Om te kunnen integreren in een land zullen migranten volgens deze geïnterviewde hun eigen wortels erin mee moeten nemen, anders werkt het niet. Een andere overheidsbetrokkene sluit hierbij aan, door te stellen dat transnationalisme geen negatieve, maar juist een positieve invloed heeft op integratie. Dit blijkt uit verschillende onderzoeken. MO's die in Nederland financiering willen krijgen voor hun projecten zullen samenwerking moeten zoeken met MFO's of de overheid, en zich verdiepen in wet- en regelgeving op dit gebied. Dit betekent dat ze ook actief zijn in de Nederlandse samenleving. Een probleem is volgens deze geïnterviewde echter dat veel mensen niet weten waar migranten zich allemaal mee bezig houden, waardoor hun eerste reactie is dat het niet bijdraagt aan integratie. Ook één van de onderzoekers denkt dat transnationalisme en integratie goed samen kunnen gaan. Uit onderzoek blijkt volgens deze geïnterviewde zelfs dat een goede band met het land van herkomst helpt bij de integratie in het gastland, zoals hierboven ook al gesteld werd. Eén van de buitenstaanders geeft tenslotte aan dat als MO's een goede reputatie opbouwen en laten zien dat ze iets bereiken in OS, hun integratie in de Nederlandse samenleving goed samen kan gaan met hun transnationalistische activiteiten.

Een andere groep van geïnterviewden benadrukt vooral dat degenen die het meest geïntegreerd zijn, ook het beste in staat zijn om OS-activiteiten te ontplooien. Geen van hen is echter van mening dat het één ten koste gaat van het ander. Volgens een vertegenwoordiger van een MO is het voordeel van migranten die geïntegreerd zijn dat ze de spelregels kennen, waardoor ze beter weten waar ze iets kunnen doen in OS. Een vertegenwoordiger van een MFO sluit hierbij aan. Uit onderzoek blijkt volgens deze geïnterviewde dat hoe meer iemand geïntegreerd is, hoe meer hij betrokken is bij zijn land van herkomst. Pas wanneer migranten hier gesetteld zijn kunnen ze iets doen in OS. Eén van de overheidsbetrokkenen deelt deze mening, en geeft aan dat hoe beter migranten zich wortelen in Nederland, des te beter kunnen ze ook een rol van betekenis spelen bij de ontwikkeling van hun land van herkomst. Ook één van de onderzoekers denkt dat geen enkele migrant is in staat om iets te doen in zijn land van herkomst, zonder een stabiel leven te hebben in het gastland. Wie de taal kent en goed integreert, kan op zoek gaan naar werk en gebruik maken van de kansen die hem geboden worden. Eén van de buitenstaanders sluit aan bij bovengenoemde argumenten, en geeft aan dat mensen die het meest geïntegreerd zijn in de Nederlandse samenleving juist de beste resultaten bereiken in OS. Dat het voor de publieke opinie tot een contradictie leidt komt

volgens deze geïnterviewde doordat veel mensen alleen het negatieve beeld van migranten hebben dat door de media en rechtse politici wordt geschetst.

6.4 Overheidsbeleid

In hoofdstuk 3 werd uit de bijdrage van Smith en Schapendonk (2008) aan het boek 'Tales of Development; People, Power and Space' afgeleid dat als er bij de overheid sprake is van een negatieve benadering ten opzichte van migratie, de interacties tussen transnationalisme en integratie bij individuele migranten hierdoor beïnvloed kunnen worden. Door strenge overheidsmaatregelen op het gebied van integratie, in combinatie met het proces van 'othering' dat door Van Houtum en Van Naerssen (2001) beschreven werd, kan het vermogen van migranten om een balans te vinden tussen beide loyaliteiten namelijk onder druk komen te staan. Van Hear et al. (2004) sloten aan bij de redenering van Smith en Schapendonk, door te stellen dat bij de overheid van het vestigingsland de nadruk niet altijd zou moeten liggen op de terugkeer van migranten, maar ook op het ondersteunen van migranten die meer bij kunnen dragen aan de ontwikkeling van hun land van herkomst door juist te blijven. Aan de in het kader van dit onderzoek geïnterviewde personen is gevraagd in hoeverre het beleid van de Nederlandse overheid ondersteuning biedt aan migranten bij hun zoektocht naar een balans tussen transnationalisme en integratie.

Enkele van de geïnterviewden zijn van mening dat de overheid er op een goede manier mee bezig is om samenhang aan te brengen tussen aan de ene kant het migratie- en integratiebeleid, en aan de andere kant het ontwikkelingsbeleid. Zoals verwacht mocht worden gaat het hierbij vooral om degenen die direct of indirect betrokken zijn bij de overheid. Volgens één van de overheidsbetrokkenen komt de samenhang tussen het migratie- en ontwikkelingsbeleid vooral naar voren in de Notities. Als het primair om de rol van MO's in OS gaat is BZ echter 'leading' op dat dossier. Ook een andere overheidsbetrokkene benadrukt het belang van de Notitie Migratie en Ontwikkeling. Verder is het volgens deze geïnterviewde interessant om te kijken naar circulaire migratie. Dit kan namelijk een triple win zijn: voor de migrant zelf, voor het land van herkomst en voor het land van tijdelijk verblijf. Eén van de overheidsbetrokkenen sluit aan bij bovenstaande argumenten, en noemt het belangrijk dat er inmiddels samenwerking plaatsvindt tussen verschillende departementen als het gaat om het migratiebeleid. Verder moet de overheid zich er volgens deze geïnterviewde niet teveel mee bemoeien, al is het wel cruciaal dat migranten zo snel mogelijk de taal leren. Een vertegenwoordiger van een MFO tenslotte is ook positief, en stelt dat de overheid op de juiste weg is om het migratie- en ontwikkelingsbeleid aan elkaar te koppelen, door aan de ene kant gebruik te maken van de diaspora om de situatie in het Zuiden te verbeteren, en aan de andere kant de migratieproblematiek in Nederland tegen te gaan.

De overige geïnterviewden zijn minder positief over de rol van de overheid op het betreffende gebied, en maken hierbij gebruik van verschillende argumenten. Een vertegenwoordiger van een MFO geeft bijvoorbeeld aan dat er tussen transnationalisme en integratie geen tegenstelling hoeft te bestaan, echter soms wordt deze door regeringen aangebracht. In veel Europese landen, waaronder Nederland, is het beleid gericht op assimilatie, terwijl in de Verenigde Staten meer nadruk ligt op het creëren van een 'melting pot'. Het is de verantwoordelijkheid van zowel de migrant zelf als de overheid om ervoor te zorgen dat ze onderdeel van de samenleving kunnen zijn zonder hun identiteit te verliezen. Beiden moeten zich niet bedreigd voelen, maar inzien dat ze van elkaar kunnen leren. Dit laatste gebeurt op dit moment echter nog te weinig. Een vertegenwoordiger van een MFO sluit hierbij aan, en stelt dat het hier gaat om natuurlijke processen waar de overheid zich niet mee moet

bemoeien, want het valt toch niet te sturen. Migranten beginnen de tegengestelde boodschap van de overheid echter wel te voelen, zoals Smith en Schapendonk al suggereerden. Aan de ene kant wil een deel van de politici dat ze zich volledig assimileren of het land verlaten, maar anderen willen hen juist betrekken bij OS. Volgens deze geïnterviewde accentueert dit de geringe kwaliteit van de Nederlandse politiek, en heeft het met migranten niets te maken. Ook één van de onderzoekers stelt dat het beleid op dit gebied vooral afhankelijk is van welke partijen er in de regering zitten en wat de politieke agenda is. De manier waarop de regering migranten wil laten integreren is volgens deze geïnterviewde echter verkeerd. Mensen aan wie asiel wordt verleend worden niet goed begeleid, en weinig gestimuleerd om te participeren in de samenleving. De overheid zou hen meer kansen moeten bieden om zich te mengen met Nederlanders, en om te wennen aan de manier van werken hier (bijvoorbeeld door middel van stages). Pas als ze iets bereikt hebben in het gastland en beschikken over middelen zullen ze gaan denken aan terugkeer of zich vanuit hier gaan inzetten voor hun land van herkomst. Ook een vertegenwoordiger van een MO denkt dat de overheid meer samenhang aan zou kunnen brengen door meer kansen te bieden aan migranten. Eén van de buitenstaanders benadrukt overigens de lastige taak van de overheid om alle belangen tegen elkaar af te wegen. Volgens deze geïnterviewde zijn er in Nederland veel verschillende belangen en politieke voorkeuren, en bovendien kan er soms een tegenstelling bestaan tussen korte termijn- en lange termijnbelangen.

Een vertegenwoordiger van een MO stelt dat de Nederlandse overheid er wel even mee begonnen is om samenhang aan te brengen tussen transnationalisme en integratie door middel van de Notitie Migratie en Ontwikkeling, maar volgens deze geïnterviewde is de uitvoering hiervan inmiddels alweer stopgezet. Eén van de buitenstaanders leidt hieruit af dat het Ministerie tot nu toe niet de indruk maakt er serieus mee bezig te zijn, en één van de onderzoekers sluit hierbij aan. Als men hier echt iets mee wil moeten er volgens deze geïnterviewde via het Europese migratiebeleid veel meer hoog opgeleiden in de gelegenheid worden gesteld om gebruik te maken van hun transnationale banden. De benadering ten opzichte van migratie is op dit moment dus te negatief, en dit sluit aan bij de argumenten van Smith en Schapendonk. Daarnaast moet er volgens deze geïnterviewde beter nagedacht worden over de toegevoegde waarde van migranten in termen van kennis en energie, en over manieren waarop remittances kunnen worden omgezet in investeringen. Een vertegenwoordiger van een MFO denkt dat het gebrek aan samenhang in beleid vooral te maken heeft met het feit dat de overheid in de ban is van hypes. Volgens deze geïnterviewde wordt er vaak negatief gesproken en gedacht over migranten, en worden er verboden gezet op hun identiteit. Dit terwijl de overheid juist zou moeten bevorderen dat mensen op zoek gaan naar hun eigen identiteit, aangezien een gebrekkige identiteit altijd tot een gebrekkige participatie leidt. Deze opvatting komt overeen met de bijdragen van Van Houtum en Van Naerssen, en Smith en Schapendonk. Ook de overige twee geïnterviewden noemen de mate van samenhang tussen het migratie- en ontwikkelingsbeleid beperkt. Eén van de onderzoekers twijfelt daarbij vooral over de motieven van de overheid. Volgens deze geïnterviewde worden er veel zaken onder ontwikkeling geschoven die eigenlijk om controle en terugkeer gaan. Het IOM is bijvoorbeeld niet geïnteresseerd in de impact die hun terugkeerprogramma's hebben op ontwikkeling, en het Ministerie blijkbaar ook niet. Als 100% terugkeert is het programma geslaagd. Het bedrag dat daadwerkelijk aan ontwikkeling wordt uitgegeven is dan ook kleiner dan het lijkt. Deze laatste opmerkingen kunnen worden opgevat als ondersteuning voor de redenering van Van Hear et al.

6.5 Discussie

Zoals een aantal geïnterviewden al opmerken is er nog te weinig onderzoek verricht naar de mate waarin er in landen van herkomst draagvlak aanwezig is voor de activiteiten van MO's. Dit betekent dat er afgegaan moet worden op de ervaringen en percepties van de geïnterviewden. De meningen hierover zijn echter verschillend. Sommigen geven aan dat bij de projecten die zij van dichtbij hebben meegemaakt het draagvlak sterk aanwezig was, terwijl anderen benadrukken dat mensen in landen van herkomst om verschillende redenen niet altijd zitten te wachten op migranten. Hieruit valt op te maken dat, zoals veel van de geïnterviewden al suggereren, de mate waarin er draagvlak aanwezig is verschilt per land, regio en geval. Vooral de redenen waarom migranten vertrokken zijn spelen hierbij een belangrijke rol. Het zou dan ook goed zijn om een vergelijkende casestudy uit te voeren waarbij de verschillen in kaart worden gebracht en de oorzaken hiervan worden geanalyseerd. Opmerkingen die in dit verband nog wel gemaakt kunnen worden zijn dat in gebieden waar echte armoede heerst alles van buiten welkom is, en dat migranten in de gevallen waarin zij door de lokale bevolking worden geaccepteerd als ontwikkelingswerkers in staat zijn om sneller een vertrouwensrelatie op te bouwen omdat ze in dezelfde situatie hebben gezeten.

Mazzucato, Vertovec, Snel et al. en Vancluysen et al. gaven al aan dat transnationalisme en integratie niet hinderend voor elkaar hoeven te werken, en alle geïnterviewden zijn het hiermee eens. Sommigen geven aan dat migranten pas kunnen integreren als ze rust krijgen over de situatie in hun land van herkomst en er sterke banden mee kunnen blijven onderhouden, en anderen voegen hieraan toe dat de migranten die het meest geïntegreerd zijn ook het beste in staat zijn om OS-activiteiten op te zetten omdat ze weten wat er van hen gevraagd wordt. Het mes werkt kortom aan twee kanten. Migrantten moeten in staat worden gesteld om hun eigen identiteit te behouden, want dit heeft een positieve invloed op hun participatie in het gastland. Als ze eenmaal gesetteld zijn en zekerheden van werk, huisvesting en inkomen genieten, kunnen ze vervolgens gaan nadenken over manieren om een bijdrage te leveren aan de ontwikkeling van hun land van herkomst. Mazzucato, Smith en Schapendonk en Van Hear et al. geven echter aan dat er binnen de overheid soms conflicterende belangen kunnen spelen, waardoor de samenhang tussen het migratie- en ontwikkelingsbeleid gebrekkig blijft. Mazzucato is hierbij van mening dat integratie en ontwikkeling nog teveel los van elkaar worden gezien, aangezien verschillende departementen vanuit verschillende perspectieven kijken naar migratie. Meerdere geïnterviewden ondersteunen deze opvatting en geven aan dat het feit dat de grenzen meer en meer dichtgetimmerd worden en de dubbele loyaliteit van migranten steeds vaker ter discussie wordt gesteld, niet te rijmen valt met het beleid om hen te betrekken bij OS. Er is sprake van een tegengestelde boodschap, zoals één van de geïnterviewden het treffend verwoordt. Ook wordt hier en daar gesuggereerd dat het de regering vooral om terugkeer van migranten gaat, en dat men minder geïnteresseerd is in hun rol in OS. Migratie wordt, zoals Smith en Schapendonk ook al aangaven, meer gezien als een bedreiging dan als een kans. Het beleid dat door de regering wordt gevoerd werkt dan ook niet bevorderend voor de participatie van migranten. De geïnterviewden zijn daarnaast van mening dat zowel de media als de politiek zich minder eenzijdig moeten richten op negatieve beeldvorming over migranten, en hun positieve bijdragen nadrukkelijker voor het voetlicht moeten brengen. Tenslotte kan er meer gekeken worden naar mogelijkheden om een triple win situatie te bereiken, bijvoorbeeld door circulaire migratie te stimuleren. Wanneer de percepties over het in dit hoofdstuk behandelde onderwerp per groep worden vergeleken zijn er overigens geen opvallende verschillen aan te geven, al zijn vertegenwoordigers van MO's zoals verwacht mocht worden iets positiever over het draagvlak voor hun activiteiten.

Hoofdstuk 7: Rol van MO's in verhouding tot andere actoren

7.1 Inleiding

De voorgaande hoofdstukken spitsten zich toe op de potenties van MO's (H4), en op de daarbij gewenste verhoudingen tussen bonding en bridging capital (H5), en transnationalisme en integratie (H6). Tevens werd er nagegaan of enkele belangrijke theoretische voorwaarden voor institutionalisering aanwezig zijn in de samenwerking tussen MO's, MFO's en overheid (H5). In dit hoofdstuk zal tot slot worden bekeken welke vorm van samenwerking volgens de geïnterviewden de meeste positieve effecten zou kunnen opleveren, en wat hierbij de gewenste verhoudingen zijn tussen de verschillende actoren in het OS-veld. Uiteindelijk maakt de samenwerkingsvorm waar de betrokkenen daadwerkelijk toekomst in zien namelijk de beste kans om geïnstitutionaliseerd te worden. Hieronder wordt daarom met behulp van een pragmatische blik geanalyseerd op welke terreinen de mogelijkheden liggen voor MO's.

Over de rol van MO's in OS worden regelmatig conferenties georganiseerd, en dit betekent dat er nog geen consensus is over wat MO's nu het beste kunnen doen. Het is voor MO's soms ook moeilijk om te accepteren dat ze niet gewoon *alles* zelf kunnen doen, en dat samenwerking met andere actoren gewenst is. De (door sommigen aan hen toegedichte) houding dat ze alles beter weten over hun land omdat ze er vandaan komen kan hen daarbij parten spelen. Zoals we hebben gemerkt zitten de andere actoren er bovendien niet altijd op te wachten om met hen samen te werken. Zij hebben namelijk jarenlange ervaring met OS, en besteden daarnaast een groot deel van hun werk uit aan lokale partners. De meerwaarde van MO's is voor hen (nog) niet altijd duidelijk. We hebben hier met andere woorden te maken met een complexe materie, die zich moeilijk leent voor pakkende uitspraken.

Een ander aspect dat van belang is om te bestuderen omdat het duidelijk invloed heeft op de werkverhoudingen tussen MO's, MFO's en overheid, is de mate van wederzijdse afhankelijkheid. In de huidige situatie is deze afhankelijkheid vrij eenzijdig, aangezien MO's over het algemeen weinig eigen middelen hebben, en daarom regelmatig aankloppen bij MFO's of het Ministerie voor financiering van hun projecten of ondersteuning op het gebied van capaciteitsversterking. In dit onderzoek zal worden ingegaan op de mate waarin er voor MO's mogelijkheden liggen om hun afhankelijkheid van andere actoren te verminderen. Hierbij

wordt gebruik gemaakt van de resource dependency benadering, zoals die door Pfeffer en Salancik (1978) is geformuleerd (zie tevens H3). De agency van MO's staat hierbij centraal.

In dit hoofdstuk wordt de laatste deelvraag van dit onderzoek besproken. Deze is relevant voor het draagvlak voor institutionalisering omdat er sprake dient te zijn van een zekere richting in de ontwikkeling van de rol van MO's in OS. Op het moment dat alle betrokkenen zich hierin kunnen vinden, zou het institutionaliseringproces in principe gestart kunnen worden. De deelvraag waar het hier om gaat luidt als volgt:

- Welke rol kunnen MO's vervullen in relatie tot andere actoren in het OS-veld en op welke wijze kunnen MO's de mate waarin zij afhankelijk zijn van andere actoren zoveel mogelijk beperken?

Dit hoofdstuk zal worden onderverdeeld in vier paragrafen. In de eerste hiervan (7.2) zal uitvoerig worden ingegaan op de rol die MO's kunnen vervullen binnen een samenwerkingsverband met andere actoren. Alle ervaringen, meningen en andere bijdragen van de geïnterviewden zijn hierbij relevant, en zullen dus worden meegenomen in de analyse. De tweede en derde paragraaf gaan over afhankelijkheidsverhoudingen. In sectie 7.3 zal vooral worden ingegaan op de manier waarop MO's zich opstellen ten opzichte van andere actoren, en hierbij zal tevens een vergelijking met de theoretische bijdrage van Pfeffer en Salancik worden gemaakt. In sectie 7.4 worden de alternatieve mogelijkheden voor financiering van projecten van MO's besproken, en in de laatste paragraaf wordt uit het voorgaande een rode draad gedestilleerd, en komen de belangrijkste elementen terug in de discussie.

7.2 Rol van MO's

Brugfunctie

Een groot deel van de geïnterviewden is van mening dat MO's een brugfunctie kunnen vervullen tussen de Westerse wereld en het Zuiden. Volgens een vertegenwoordiger van een MO zijn samenwerkingsverbanden tussen MFO's en lokale partners vaak ineffectief omdat de lokale organisaties alles door een andere lens zien. MO's daarentegen hebben ervaring opgebouwd in het Westen en weten daardoor beter hoe ontwikkelingssamenwerking vormgegeven moet worden. Hierdoor kunnen ze een brugfunctie vervullen tussen MFO's en lokale partners. Tevens kunnen MO's werkzaamheden voor MFO's verrichten op het gebied van monitoring en evaluatie van projecten. Het is voor migranten makkelijk om een paar keer per jaar terug te gaan naar hun land van herkomst om te beoordelen in hoeverre er sprake is van progressie. MFO's hebben dan geen permanente staf meer nodig in deze landen. Een vertegenwoordiger van een andere MO sluit hierbij aan, door te stellen dat in Nederland gevestigde MO's kunnen dienen als bemiddelaar tussen MFO's en lokale partners bij projecten in het Zuiden. Lokale partners verbergen namelijk nogal eens dingen, en vertellen dan alleen wat MFO's willen horen omdat ze bang zijn anders hun subsidie kwijt te raken. Dit zorgt voor een vertroebelde weergave van de werkelijkheid. MO's zijn in staat om hier doorheen te prikken en de toneelangst van lokale partners weg te nemen, wat de effectiviteit van de projecten ten goede komt. Ook de derde vertegenwoordiger van een MO denkt dat MO's bij uitstek geschikt zijn om de lokale partner tips te geven over hoe ze moeten communiceren met de MFO, of tips te geven aan MFO's over lokale gebruiken en uitdagingen en problemen die er spelen in het gebied. Op die manier brengen ze bovendien twee werelden bij elkaar.

Ook twee vertegenwoordigers van MFO's staat positief tegenover een bemiddelende rol van MO's. Volgens één van hen kunnen MO's nuttige feedback geven op de programma's die

MFO's hebben, en op die manier kunnen ze de verbindende schakel zijn tussen *hier* en *daar*. Veel landen worden op dit moment geregeerd door de diaspora, dus als je de diaspora hier negeert verlies je de koppeling met de mensen daar. Overleggen is altijd goed, maar het is niet zo dat MFO's dit altijd *moeten* doen. Migranten moeten niet eisen dat ze mee mogen denken over een programma, MFO's moeten de ruimte en de vrijheid krijgen om hun werk te doen en daarbij zelf kunnen bepalen of ze wel of geen advies vragen van de diaspora. Een vertegenwoordiger van een andere MFO sluit hierbij aan. Volgens deze geïnterviewde kunnen andere organisaties migrantengroepen raadplegen over projecten die zij in hun land van herkomst hebben. Het kan niet zo zijn dat mensen die uit hun land zijn weggegaan vanuit hier gaan bepalen wat er in dat land moet gebeuren, maar de dialoog moet wel meer gezocht worden. Er moet een gezamenlijk proces gestart worden, zodat Nederlandse organisaties en migranten van elkaar kunnen leren. De drie geïnterviewden die direct of indirect betrokken zijn bij de overheid sluiten aan bij bovengenoemde argumenten, en zien dus ook wel wat in een rol van MO's als intermediair. Eén van hen stelt bijvoorbeeld dat MO's door hun kennis over het land waar ze vandaan komen, hun netwerken en het feit dat ze weten hoe je dingen aanpakt in zo'n land, een brugfunctie kunnen vervullen tussen MFO's en lokale partners. Een ander is het hier helemaal mee eens, en denkt dat het voordeel van MO's is dat ze over specifieke kennis beschikken en daardoor makkelijker met de lokale partner in gesprek kunnen gaan. Ook de derde geïnterviewde ziet mogelijkheden voor een brugfunctie van MO's, en stelt dat hun toegevoegde waarde ligt in de extra kennis waar ze over beschikken.

Twee van de drie geïnterviewde onderzoekers borduren verder voort op het idee van MO's als intermediair. Eén van hen geeft bijvoorbeeld opnieuw aan dat MO's een brugfunctie kunnen vervullen tussen MFO's en lokale partners. Ze kunnen hen helpen door achtergrondinformatie te verschaffen, en door onderhandelingen te voeren. Migranten hoeven daarbij niet het werk over te nemen van mensen die in het betreffende gebied werken. Ze kunnen met hen samenwerken als ze dezelfde doelen nastreven, of naast elkaar als MFO's hun eigen objectieven hebben die niet overeenkomen met die van de diaspora. Het belangrijkste is dat er ontwikkeling plaats vindt, en dat alle bijdragen hieraan elkaar versterken. De resultaten zijn daarbij belangrijker dan de manier van implementatie. Ook een andere onderzoeker is van mening dat MO's een brugfunctie kunnen vervullen door hun kennis, en door netwerken aan elkaar te koppelen. Opvallend is verder dat één van de buitenstaanders kritisch is over de veronderstelde mogelijkheden voor een brugfunctie van MO's. Deze geïnterviewde vindt het inefficiënt als MO's gaan bemiddelen tussen MFO's en lokale partners. Het zou het beste zijn als het Ministerie projecten direct financiert, maar zo lang dat niet gebeurt moeten er zo min mogelijk schakels tussen geplaatst worden. MO's kunnen zich beter richten op kleine, lokale projecten.

Links leggen

Enkele geïnterviewden geven aan dat MO's organisaties in het Westen kunnen verbinden aan organisaties in het Zuiden door contacten te leggen, waardoor interessante samenwerkingsverbanden kunnen ontstaan. Dit kan ook gezien worden als een vorm van een brugfunctie. Volgens een vertegenwoordiger van een MO kunnen ze op deze manier bijvoorbeeld een Nederlandse school en een school in het land van herkomst aan elkaar verbinden. MO's weten in hun land van herkomst namelijk bij wie ze moeten zijn, en in Nederland zijn ze een vertrouwde bron van informatie. Een vertegenwoordiger van een andere MO sluit hierbij aan, en stelt dat MO's bijvoorbeeld ook projecten van MFO's kunnen initiëren, aangezien ze beter in staat zijn om contacten te leggen met lokale organisaties. Ook volgens één van de onderzoekers zijn MO's in de gelegenheid om organisaties in de herkomstgebieden te verbinden aan actoren in Nederland.

Kennisoverdracht

De geïnterviewden zien ook nog ruimte voor andere manieren waarop MO's een rol kunnen spelen in OS. Eén van de onderzoekers is bijvoorbeeld van mening dat de nadruk moet liggen op kennisoverdracht van migranten naar hun land van herkomst. NGO's en MFO's baseren hun werk volgens deze geïnterviewde op dit moment echter nog te weinig op kennisnetwerken. Ze zouden meer moeten kijken naar hoe er met kennis omgegaan moet worden, en hoe kennis op de plekken terecht kan komen waar dat nodig is. Eén van de buitenstaanders sluit hierbij aan, en stelt dat migrantennetwerken geschikte personen kunnen selecteren om tijdelijke vacatures op te vullen in hun land van herkomst als daarbij sprake is van kennisoverdracht. MO's moeten echter geen taken van de overheid overnemen in hun land van herkomst, en ook geen tijdelijke tekorten voor beroepskrachten opvullen aangezien dat geen duurzaam effect heeft op de ontwikkeling van het land. Migrantten moeten volgens deze geïnterviewde meer betrokken worden bij OS, maar dan moet wel worden ingezet op duurzame kennisoverdracht en niet op praktische uitvoering. Een vertegenwoordiger van een MO denkt in dezelfde richting, en stelt dat er veel migranten zijn die over specifieke skills beschikken. MO's kunnen er volgens deze geïnterviewde voor zorgen dat een expert op de goede plaats wordt ingezet. Ook één van de onderzoekers is tenslotte van mening dat de expertise van MO's in sommige gevallen van pas kan komen.

Beleidsinput

Volgens sommige geïnterviewden kunnen MO's tevens een waardevolle input leveren voor het beleid van MFO's en de overheid. Een vertegenwoordiger van een MO geeft aan dat het interessant zou zijn als er meer nagedacht zou worden over hoe MO's betrokken kunnen worden op het gebied van beleid en grotere samenwerkingsverbanden. Op dit moment hebben MO's volgens deze geïnterviewde namelijk bijna geen samenwerkingsverbanden, spelen ze geen rol op het gebied van beleidsvorming, beleidsbeïnvloeding en lobby, en zijn ze niet zichtbaar bij MFO's en de overheid op plekken waar inhoudelijk werk wordt gedaan. Er is dus sprake van twee werelden die naast elkaar bestaan, en als je die op beleidsniveau dichter bij elkaar zou brengen dan zou dat een meerwaarde genereren. Migrantten moeten een duidelijkere stem krijgen in het ontwikkelingsbeleid, aangezien ze al veel doen op dat terrein en er een bepaalde visie op hebben. Een vertegenwoordiger van een MO sluit hierbij aan, en geeft aan dat MO's een verfrissende input kunnen leveren voor het beleid van MFO's. Een goede stap in deze richting is volgens deze geïnterviewde dat er inmiddels een aantal migrantten werken bij MFO's. Een vertegenwoordiger van een MFO is hier overigens ook voorstander van. Deze geïnterviewde ziet weinig perspectief voor MO's die als zelfstandige organisaties bezig zijn met OS, en stelt dat er gekeken zou moeten worden naar andere manieren waarop migrantten input kunnen leveren. Zo kunnen ze bijvoorbeeld bij MFO's gaan werken, want uit onderzoek is gebleken dat vooral organisaties met gemengde besturen goed presteren. Eén van de buitenstaanders sluit hier min of meer bij aan, door te stellen dat het de vraag is of MO's zich moeten profileren als aparte categorie. Volgens deze geïnterviewde kunnen ze beter proberen om aansluiting te vinden bij andere kanalen. Er is namelijk weinig dat MO's onderling verbindt, en bovendien is de mate waarin deze organisaties een meerwaarde vertegenwoordigen omstreden. Eén van de overheidsbetrokkenen is wat betreft de input van MO's van mening dat het Ministerie hen meer zou kunnen betrekken bij het OS-beleid, echter zoals in een eerder hoofdstuk al werd aangegeven zitten MO's hier niet altijd op te wachten en hebben ze moeite om met één stem te spreken.

Ondersteuning / andere vormen van samenwerking of juist meer zelfstandig?

Een aantal geïnterviewden benadrukt dat MFO's en overheid ondersteuning moeten blijven bieden aan MO's op het gebied van zowel individuele projecten als capaciteitsversterking.

Veel MO's hebben namelijk nog niet het vereiste niveau om volwaardig partner te kunnen worden in OS, en kunnen alle hulp die hen op dit terrein geboden wordt gebruiken. Verder kan er nog worden ingezet op het faciliteren van investeringen van migranten in hun land van herkomst, en op de rol van migranten bij politieke veranderingsprocessen. Een vertegenwoordiger van een MFO is overigens van mening dat MO's uit het oog verloren zijn dat ze, weliswaar op een lager niveau, veel zelfstandiger kunnen werken. Toen MO's net opkwamen hadden ze namelijk directe banden met partnerorganisaties in het Zuiden, beschikten ze over eigen vrijwilligers en middelen en waren ze vooral gericht op projecten die de basisbehoeften vervulden in een land, zoals scholing en drinkwater. Hier zou in toenemende mate opnieuw op ingezet kunnen worden.

7.3 Opstelling t.o.v. andere actoren

De meningen van de geïnterviewden over de manier waarop MO's zich opstellen ten opzichte van andere actoren zijn onder te verdelen in drie categorieën. De eerste hiervan wordt gevormd door degenen die vinden dan MO's zich te afhankelijk opstellen. Volgens een vertegenwoordiger van een MFO is dit vooral een organisatorisch probleem. Wanneer MO's collectief sterker worden, kunnen ze ook pro actief zijn. Op dit moment zijn er verschillende migrantennetwerken, terwijl alle groepen aangeven dat ze iedereen vertegenwoordigen. Het Ministerie zou graag met 1 of 2 partners om de tafel zitten, maar ze hebben gemerkt dat de diaspora het onderling niet eens kan worden. Hierdoor worden ze wat terughoudender en gaan ze wat stapjes terugnemen. Ook volgens één van de overheidsbetrokkenen stellen MO's zich op dit moment nog te afhankelijk op. Daarnaast zijn veel migranten volgens deze geïnterviewde ten onrechte van mening dat ze alles kunnen en weten op basis van het feit dat ze er vandaan komen. Hier zitten nog een paar schakels tussen, en dit wordt niet altijd onderkend. Dit soort ontwikkelingen hebben echter vooral tijd nodig, en we moeten dus niet alles te snel willen doen. Ook een vertegenwoordiger van een MO erkent dat de veel MO's op dit moment vooral op subsidies draaien, wat hen afhankelijk maakt van andere organisaties. Het zou daarom goed zijn als ze zouden kijken naar alternatieve bronnen voor financiering. De meeste MO's zijn hier echter nog te weinig mee bezig. Volgens deze geïnterviewde is het voor hen ook lastig om een strategische visie te ontwikkelen, aangezien ze vaak op vrijwillige basis actief zijn. Toch zullen ze in de toekomst met een lange termijn planning moeten gaan werken, waarin ze zich ten doel stellen om elk jaar een groter deel van hun activiteiten met eigen middelen te financieren. Subsidies zullen namelijk steeds minder beschikbaar zijn. Eén van de overheidsbetrokkenen sluit hierbij aan, door te stellen dat MO's meer na zouden kunnen denken over manieren waarop ze minder afhankelijk van anderen kunnen worden. In tijden van budgettaire krapte wordt het steeds moeilijker om alleen voort te leven op overheidsgelden, dus MO's moeten volgens deze geïnterviewde zelf ook eigen bronnen aanboren. Een vertegenwoordiger van een MFO is tenslotte van mening dat migranten veel meer hun eigen verhaal en ideeën moeten formuleren. MO's zijn volgens deze geïnterviewde door de overheid als extra laag aangebracht tussen MFO's en lokale partners om het draagvlak voor OS in Nederland te versterken, en daardoor in het subsidiestelsel gerold. De uitkomst van MFS II zal er hopelijk toe leiden dat ze weer terugkeren op hun eigen middelen en op een andere manier met het subsidieverhaal meegaan.

Enkele andere geïnterviewden stellen dat MO's wel afhankelijk zijn van andere actoren, maar dat dit vooral veroorzaakt wordt door het financieringsstelsel waarmee in de Nederlandse OS-sector gewerkt wordt. Zo stelt één van de onderzoekers dat het feit dat MO's afhankelijk zijn van andere actoren een probleem is van onze Nederlandse afrekensystematiek en het systeem van subsidie. Dit systeem is volgens deze geïnterviewde niet gericht op vernieuwing, want je

moet al een heel goede organisatie zijn om in aanmerking te komen voor financiering. MO's krijgen hierdoor weinig kansen om zich te bewijzen. Het geld *dat* ze krijgen wordt echter ook op een verkeerde manier besteed, namelijk aan kleine projecten. Migranten zouden zich namelijk meer moeten richten op het opzetten van netwerken, kennisbanken en databanken. Volgens één van de buitenstaanders zijn MO's niet meer of minder afhankelijk van de overheid dan andere organisaties. De Minister geeft aan waar de prioriteiten liggen, en iedereen die in aanmerking wil komen voor subsidie zal zich daarop moeten richten. Wel is het zo dat MFO's vastgeroest zitten in oude patronen, en sceptisch zijn over particuliere initiatieven en MO's. Hierdoor kijken ze misschien onterecht met een negatieve bril naar hen. Dit leidt er volgens deze geïnterviewde toe dat MO's het gevoel hebben dat ze niet gehoord worden, en gefrustreerd raken doordat ze steeds worden afgewezen. Ook de andere buitenstaander denkt dat MO's weinig andere opties hebben. Zelfs de MFO's hebben zich volgens deze geïnterviewde helemaal laten inpakken door het Ministerie. Nu zijn ze voor 50% afhankelijk van de overheid maar vroeger was dit zelfs 75%, en dat betekent dat ze moeten dansen naar de pijpen van het Ministerie. Daar komt het geld vandaan, dus men heeft geen andere keus. Eén van de onderzoekers sluit hierbij aan, en stelt dat het feit dat andere actoren hen hulpbronnen verschaffen ervoor zorgt dat MO's zich gaan gedragen naar hun wensen. Dit leidt volgens deze geïnterviewde automatisch tot afhankelijkheid. MO's hebben hierdoor weinig ruimte om hun eigen ideeën te implementeren. Eén van de overheidsbetrokkenen benadrukt tenslotte vooral het feit dat veel migranten het al moeilijk hebben om zich staande te houden in de Nederlandse samenleving, en daarnaast ook nog voor hun familie in het land van herkomst moeten zorgen. Voor financiering van projecten zijn ze daarom afhankelijk van het Ministerie. Sommige organisaties proberen actief een plaats te verwerven in het OS-veld, maar anderen minder. Zoals gezegd zijn veel organisaties niet in staat om aan de gevraagde criteria te voldoen, dus misschien zou er een eigen loket voor MO's moeten zijn bij het Ministerie als men hier echt iets mee wil.

De overige geïnterviewden vinden zijn van mening dat MO's zich helemaal niet afhankelijk opstellen ten opzichte van andere actoren. Zo benadrukt een vertegenwoordiger van een MO dat er ook heel veel MO's zijn die niemand kent, maar die wel met individuen, groepen en eigen geld projecten uitvoeren in hun land van herkomst. Het zou volgens deze geïnterviewde echter wel goed zijn als MO's in toenemende mate los komen van subsidies, onder andere door het geld dat ze krijgen vooral te gebruiken voor nieuwe ideeën en capaciteitsversterking, en niet voor de kernactiviteiten. De slag naar professionalisering is echter groot, en het blijft voor MO's bijna onmogelijk om te concurreren met MFO's. Wel kunnen MO's door hun krachten te bundelen en ervaringen en informatie uit te wisselen nog beter werken en meer zichtbaar zijn. Eén van de overheidsbetrokkenen sluit hierbij aan, en stelt dat er op dit moment een verschuiving waar te nemen is bij MO's. Steeds meer organisaties zijn namelijk aan het kijken naar alternatieve manieren om financiering te krijgen. Dit kan bijvoorbeeld door krachten te bundelen en meer gebruik te maken van eigen middelen in de vorm van contributies van leden. Wel vinden MO's het moeilijk om aan te geven op welke gebieden ze ondersteuning van de overheid nodig hebben, en hebben ze de neiging om slechts te doen wat het Ministerie belangrijk vindt. Dit terwijl het om de organisaties zelf moet gaan, en MO's zelf hun visie moeten geven op aspecten van hun organisatie die versterkt moeten worden om een belangrijke speler te kunnen worden. MO's zijn overigens wel actief in het benaderen van andere organisaties, en gaan met hen in gesprek om te kijken wat ze voor elkaar kunnen betekenen. Ook een vertegenwoordiger van een andere MO geeft aan dat het beeld dat MO's afhankelijk zijn onjuist is. Als er één doelgroep is die het zonder subsidies en leningen doet, dan zijn het volgens deze geïnterviewde de migranten. Ze doen hun werk bovendien zonder dure consultants, zonder overheid, en zonder professionele medewerkers. Wel gebeurt het

teveel in los verband en is er weinig coördinatie. Als de overheid de opbouw van een professionele infrastructuur bij hen zou stimuleren, dan zou de meerwaarde van MO's nog veel groter zijn. Eén van de onderzoekers sluit hierbij aan, door te stellen dat er veel initiatieven zijn, echter deze worden niet altijd opgepakt door andere actoren. Om te voorkomen dat migratie en ontwikkeling eenzijdig overgedragen wordt van het Noorden naar het Zuiden, zouden vooral MO's die activiteiten hebben in zowel het gastland als het land van herkomst ondersteund moeten worden. Beide kanten moeten baat hebben bij de samenwerking, zodat er minder sprake is van eenzijdige afhankelijkheid van andere actoren. Een andere onderzoeker geeft tenslotte nog aan dat de afhankelijkheid ook met de discussie over erkenning te maken heeft. Deze discussie komt de laatste jaren niet veel verder, en volgens deze geïnterviewde heeft dit te maken met verschillende verwachtingspatronen en een gebrek aan concrete samenwerkingsverbanden. Beide partijen zouden nu eens een constructieve houding moeten aannemen en gedurende enkele jaren samen hard aan het werk gaan, waarna evaluatieonderzoek moet uitwijzen wat de samenwerking teweeggebracht heeft.

Agency vs afhankelijkheid in het perspectief van de resource-dependency benadering

In deze paragraaf gaat het om de mate waarin MO's gebruik maken van hun agency om de afhankelijkheidsverhoudingen te beïnvloeden. Pfeffer en Salancik (1987) (zie ook H3) hebben een aantal belangrijke aanbevelingen gedaan op dit gebied. Zo onderstreepten ze bijvoorbeeld het belang van het ontstaan van coördinatiemechanismen. Uit het bovenstaande kan worden afgeleid dat er in de relaties waarbij MO's betrokken zijn slechts in beperkte mate sprake is van zulke mechanismen. Vooral de onderlinge afstemming tussen MO's van hun initiatieven wordt door een aantal geïnterviewden gebrekkig genoemd. Verder valt op dat alle organisaties die zich met OS bezig houden in sterke mate afhankelijk zijn van de overheid voor financiering, echter de toewijzing van subsidies aan MFO's verloopt wel gecoördineerd, maar de ondersteuning van MO's niet. Dit zou natuurlijk te maken kunnen hebben met het feit dat MO's een relatief nieuwe actor zijn in OS, maar het kan ook zo zijn dat overheid en MFO's dit bewust tegenhouden omdat ze hun eigen belangen niet altijd opzij kunnen zetten. Hier zal in de eindconclusie nog op teruggekomen worden. Een ander punt van Pfeffer en Salancik was dat het voor organisaties belangrijk is om functionele banden te hebben met andere organisaties. Hierdoor verkrijgen ze namelijk informatie, en kunnen ze tevens informatie overbrengen. Bovendien kunnen banden met andere organisaties de eerste stap betekenen in het verkrijgen van steun en hulpbronnen, en kan de organisatie gelegitimeerd worden doordat anderen zich in toenemende mate met jouw organisatie kunnen identificeren. Functionele banden helpen dus om de uitwisselingen tussen een organisatie en haar omgeving te stabiliseren, en om onzekerheid te verminderen. Dat veel MO's deze banden niet hebben is in vorige hoofdstukken al duidelijk geworden, en werd hier boven nog eens onderstreept.

In hoofdstuk 3 werd tevens gesteld dat de overheid en MFO's een machtspositie innemen ten opzichte van MO's, en dat het overleven van MO's vooral afhankelijk is van de mate waarin ze in staat zijn om hiermee om te gaan. Hiervoor boden Pfeffer en Salancik een handleiding, waarin onder meer werd aangegeven dat het scannen van de omgeving belangrijk was. Verder zouden MO's moeten proberen om zoveel mogelijk discretionaire ruimte te houden, onder andere door afhankelijkheid van anderen te spreiden. Daarnaast was het belangrijk om interessant te zijn voor anderen uit de omgeving, en om zoveel mogelijk partners tevreden te houden. Bovendien vonden Pfeffer en Salancik het essentieel dat er binnen de organisatie een structuur ontstaat waarbij niet één en dezelfde persoon bij alles betrokken is, zodat er ruimte is voor specialisatie en de effectiviteit en efficiëntie toe kan nemen. Tenslotte worden problemen waarmee een organisatie te maken heeft volgens Pfeffer en Salancik meestal veroorzaakt door anderen in de omgeving, wat betekent dat voor het oplossen van deze

problemen de activiteiten van verschillende organisaties op elkaar afgestemd moeten worden. Afgaande op de percepties van de geïnterviewden scoren MO's niet al te best op bovenstaande punten. Het scannen van de omgeving en het spreiden van afhankelijkheid zijn bijvoorbeeld niet de sterkste punten van MO's, aangezien ze vaak sterk gericht zijn op het Ministerie. Anderen dienen echter ook aanvragen in bij MFO's en andere donoren, en deze verschillen lijken vooral veroorzaakt te worden door de mate waarin er met vrijwilligers gewerkt wordt. MO's doen wel hun best om interessant te zijn voor andere organisaties, maar ze zouden hier nog meer uit kunnen halen. Zo geeft één van de geïnterviewde buitenstaanders bijvoorbeeld aan dat wanneer MO's zich in toenemende mate zouden gaan richten op lobbyen, ze een niche zouden opvullen in de huidige OS waardoor ze ook meer welkom zouden zijn bij andere organisaties. De structuur blijft verder een zwak punt van MO's. Veel organisaties worden nog steeds gerund door enkelingen, wat hen minder betrouwbaar maakt. Koepelorganisaties en platforms kunnen hier een oplossing voor bieden. Ook het afstemmen van activiteiten verloopt niet altijd even goed bij MO's, en samenvattend kan dan ook gesteld worden dat het bij MO's vooral ontbreekt aan een professionele structuur. Om deze structuur te verbeteren hebben MO's echter financiële ondersteuning nodig, en dit brengt ons wederom bij de vicieuze cirkel van het 'chicken and egg' verhaal (zie ook hoofdstuk 5). Hieronder wordt echter ingegaan op andere financieringsmethoden die een alternatief zouden kunnen bieden voor de subsidies.

7.4 Alternatieve mogelijkheden voor financiering

Eén van de manieren waardoor MO's minder afhankelijk kunnen worden van andere actoren, is door op zoek te gaan naar alternatieve geldbronnen. De geïnterviewden hebben enkele interessante ideeën op dit gebied (waarvan er een aantal ook al in de praktijk worden gebracht), die ik hieronder zal samenvatten. Een vertegenwoordiger van een MO geeft bijvoorbeeld aan dat men inkomsten kan verwerven door wetenschappelijk werk te publiceren, door consultatie- en advieswerkzaamheden te verrichten, of door te investeren in projecten die zelfstandig geld genereren. Ook een vertegenwoordiger van een andere MO ziet mogelijkheden om aan inkomstenwervingsactiviteiten te doen. Dit kan volgens deze geïnterviewde bijvoorbeeld door in Nederland een koffiehuis op te zetten, waarbij de koffie uit het land van herkomst wordt geïmporteerd. Tevens kunnen MO's geld vragen van hun leden in Nederland. Dit laatste aspect wordt overigens ook genoemd door twee geïnterviewden die betrokken zijn bij de overheid. Eén van hen noemt daarnaast nog de optie om private sponsors te zoeken, en ook een vertegenwoordiger van een MFO ziet hier wel wat in. Volgens deze geïnterviewde zou fondsenwerving binnen de Nederlandse samenleving geen slecht idee zijn voor MO's. Als het gaat om geld zijn migranten hier niet goed in, maar ze zijn wel bereid om er veel tijd en energie in te investeren. Op dit moment krijgen een aantal MO's training op het gebied van fondsenwerving, en dit biedt perspectief. Volgens een vertegenwoordiger van een MFO kunnen MO's sowieso veel meer dan ze denken, en dit blijkt ook uit inzamelingsacties die regelmatig worden gehouden. Daarnaast zijn veel migranten volgens deze geïnterviewde bereid om remittances in te zetten voor gezamenlijke doelen. Eén van de onderzoekers stelt echter terecht vast dat het bundelen van remittances een andere discussie is, aangezien je dan meer over 'hometown associations' praat dan over OS-organisaties. Het zal volgens deze geïnterviewde lastig worden om migranten bereid te krijgen om hun remittances in te zetten voor de ontwikkeling van hun land als geheel. Een andere onderzoeker merkt tenslotte nog op dat het wel goed zou zijn als MO's meer gebruik zouden maken van eigen middelen, echter niet alle diaspora groepen hebben deze middelen en de mate waarin ze zelf geld kunnen genereren is volgens deze geïnterviewde bovendien afhankelijk van de omstandigheden in het gastland.

7.5 Discussie

In paragraaf 7.2 werd ingegaan op de rol die MO's kunnen spelen in OS, en dan vooral in samenwerking met andere actoren. Hieruit kwam naar voren dat de geïnterviewden over het algemeen positief tegenover een brugfunctie van MO's staan. Zo'n rol houdt in dat MO's de verbindende schakel kunnen zijn tussen de Westerse Wereld en het Zuiden, en dit kan op verschillende manieren vormgegeven worden. Zo kunnen MO's optreden als bemiddelaar tussen MFO's en lokale partners, of links leggen tussen organisaties *hier* en mogelijke partnerorganisaties *daar* en op die manier projecten initiëren. MO's kunnen volgens de geïnterviewden verder bovendien op allerlei andere manieren iets toevoegen aan het werk dat MFO's doen in hun landen van herkomst, en dit kunnen ze zowel vanuit hier doen als op de plekken waar de projecten zich afspelen. Belangrijk is volgens sommige geïnterviewden dat hierbij wordt ingezet op kennisoverdracht, aangezien dat de bijdrage van MO's iets duurzaam geeft. Tenslotte kan de rol van MO's volgens enkele geïnterviewden ook meer op beleidsmatig niveau gezocht worden, echter dan zullen ze het wel in toenemende mate eens moeten worden met elkaar. Dit is tot nu toe echter lastig gebleken, gezien de vele onderlinge verschillen. Samenvattend kan gesteld worden dat de rol van MO's zich nog verder moet uitkristalliseren, en hiervoor zal de dialoog vaker gezocht moeten worden.

Wat de veronderstelde afhankelijkheid van MO's ten opzichte van andere actoren betreft kunnen een aantal dingen worden gezegd. Eén daarvan is dat de meningen van de geïnterviewden over de mate waarin MO's zich afhankelijk opstellen ten opzichte van andere actoren nogal uiteenlopen. Sommigen vinden dat MO's zich te afhankelijk opstellen, terwijl anderen het hier absoluut niet mee eens zijn en aangeven dat MO's juist bij uitstek zelfstandig zijn. Dit verschil kan te maken hebben met het feit dat veel initiatieven onbekend blijven. Vooral vertegenwoordigers van MO's benadrukken dat er veel MO's zijn die niemand kent, maar die toch met eigen middelen projecten uitvoeren in hun land van herkomst. MFO's en het Ministerie krijgen echter logischerwijs vooral te maken met degenen die keer op keer aanvragen voor subsidie indienen, en hierdoor kan het beeld met betrekking tot afhankelijkheid van MO's in het algemeen vertroebeld worden. Overigens merken enkele geïnterviewden terecht op dat de Nederlandse OS-sector nu eenmaal gebaseerd is op afhankelijkheid. Het Ministerie beheert namelijk de belastinggelden die bestemd zijn voor OS, en heeft het dus min of meer voor het zeggen. MO's, maar ook MFO's en andere organisaties moeten dansen naar de pijpen van het Ministerie als ze in aanmerking willen komen voor subsidie. Uit paragraaf 7.4 valt echter op te maken dat er voor MO's ook andere manieren zijn om hun projecten te financieren. Hier zal in de toekomst dan ook meer op ingezet moeten worden, aangezien de recente overheidsbezuinigingen het budget van het Ministerie onder zware druk hebben geplaatst. Vooral fondsenwerving en income generating activity kunnen hierbij in potentie interessant zijn voor MO's.

De algehele conclusie die naar aanleiding van de in dit hoofdstuk behandelde deelvraag getrokken kan worden is dat een brugfunctie tussen de Westerse wereld en het Zuiden de meest geschikte rol is voor MO's die zich bezig houden met OS. Verder zijn er voldoende mogelijkheden voor MO's om hun afhankelijkheid van andere actoren zoveel mogelijk te beperken, en om een prominentere plaats te verwerven in het OS-veld zullen ze meer gebruik moeten gaan maken van deze mogelijkheden.

Hoofdstuk 8: Conclusie en aanbevelingen

8.1: Inleiding

In dit hoofdstuk wordt, aan de hand van de informatie die de empirische analyses met betrekking tot de deelvragen hebben opgeleverd, uiteindelijk een algemene conclusie geformuleerd. Daarnaast zullen er aanbevelingen worden gepresenteerd van zowel wetenschappelijke als politiek-maatschappelijke aard. Er wordt in dit hoofdstuk gebruik gemaakt van een oplopend abstractieniveau. In sectie 8.2 worden eerst de hoofdthema's uit dit onderzoek opnieuw centraal gesteld, waarbij een korte samenvatting wordt gegeven van de belangrijkste inzichten die de analyses met betrekking tot deze onderwerpen hebben opgeleverd. De thema's vormen gezamenlijk de sleutel tot de beantwoording van de hoofdvraag, en verdienen daarom ook in dit laatste hoofdstuk aandacht. Gezien de lengte van dit onderzoeksrapport is een dergelijke recapitulatie van de percepties van de geïnterviewden geen overbodige luxe, en bovendien wordt hiermee alvast de weg geplaveid voor de volgende paragraaf. In sectie 8.3 wordt namelijk ingegaan op de consequenties van de empirische bevindingen voor de beantwoording van de hoofdvraag. De afzonderlijke hoofdstukconclusies vormen hierbij de leidraad. In paragraaf 8.4 wordt, met het conceptuele kader als organiserend middel, ingegaan op de theoretische implicaties van dit onderzoeksrapport. Met behulp van een schema in de stijl van Sayer zal een poging worden gedaan om causale relaties en verbanden te duiden. Deze paragraaf biedt een theoretische verzwaring ten opzichte van het voorgaande doordat de hoofdvraag, haar subdimensies en de theoretische uitgangspunten van deze scriptie nu in hun onderlinge samenhang worden besproken. In sectie 8.5 wordt de conclusie geformuleerd, waarbij tevens de hoofdvraag wordt beantwoord. In de laatste paragraaf worden tenslotte de aanbevelingen geformuleerd, die kunnen worden afgeleid uit het geheel van de analyses die in dit onderzoeksrapport zijn gepresenteerd.

8.2 Kernthema's en verkregen inzichten

Potenties van MO's voor OS

Het eerste thema had betrekking op de mate waarin bij MO's de potenties aanwezig zijn om een rol te kunnen spelen in OS. Hierover werd duidelijk dat een groot deel van de geïnterviewden van mening is dat migranten een positieve bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van hun thuisland. Vooral als ze daarbij gebruik maken van hun specifieke kennis van taal, cultuur en lokale omstandigheden en hun netwerken van contacten kan er een meerwaarde ontstaan ten opzichte van anderen die zich bezig houden met OS. Bovendien is er bij veel migranten sprake van een sterke emotionele betrokkenheid en intrinsieke motivatie, die hun inzet iets blijvends geeft. Projecten gericht op het omzetten van remittances in investeringen zijn mede hierdoor kansrijk, en kunnen de economie van de herkomstlanden versterken. Wat echter ook naar voren kwam is dat er door een deel van de geïnterviewden vraagtekens worden geplaatst bij de mate waarin er wetenschappelijk bewijs voorhanden is voor de daadwerkelijke aanwezigheid van bovengenoemde factoren, en hun relatie tot het vergroten van de effectiviteit en efficiëntie van OS. Bovendien kleven er ook nadelen aan de inzet van migranten, zoals het feit dat er bij MO's regelmatig sprake is van een eenzijdige focus op hun eigen familie, dorp, regio, clan of politieke fractie. Daarnaast zijn veel MO's op dit moment amateuristisch georganiseerd, en is hun representativiteit vaak onduidelijk. Tenslotte is het de vraag of het morele beroep op migranten om hun remittances in te zetten voor de ontwikkeling van het land als geheel wel gerechtvaardigd is.

Social capital en institutionaliseringsprocessen

Het tweede thema had betrekking op de interacties en samenwerkingsverbanden tussen MO's, MFO's en de overheid, en bestond uit twee onderdelen. Het eerste hiervan was social capital. Hierbij werd vooral gekeken naar de sociale aspecten in de relaties tussen de verschillende actoren. Het ging bijvoorbeeld om de mate waarin de overheid en MFO's erkennen dat MO's een positieve bijdrage kunnen leveren aan de ontwikkeling van hun land van herkomst. Uit de percepties van de geïnterviewden kwam naar voren dat deze erkenning begint te komen, maar dat de gevestigde actoren er nog niet altijd volledig achter staan om MO's te betrekken bij hun werk. De belofte die in de Notitie Migratie en Ontwikkeling uit 2008 werd geformuleerd, namelijk dat migranten een belangrijke rol toebedeeld zouden krijgen in OS, is tot nu toe niet waargemaakt. Het lijkt erop dat de gevestigde actoren zich er soms ongemakkelijk bij voelen dat ze 'iets met migranten moeten' terwijl ze er eigenlijk niet helemaal achter staan. Het beeld dat de Nederlandse OS-sector een gesloten circuit is waar MO's moeilijk tussen kunnen komen, komt ook uit dit onderzoek naar voren. Aangezien MFO's en overheid jarenlange ervaring hebben opgebouwd op het gebied van samenwerking met elkaar en lokale partners, en de meerwaarde van samenwerking met MO's bovendien onduidelijk is, wordt er weinig aandacht aan besteed om MO's er daadwerkelijk op een serieuze manier bij te betrekken. Sociale aspecten in de relaties, zoals bridging capital, wederkerigheid en vertrouwen zijn in onvoldoende mate aanwezig, en door de uitkomst van MFS II zijn de verhoudingen nog verder verslechterd. Opvallend is dat alle geïnterviewden overwegend positief zijn over de samenwerkingsverbanden die er tot nu toe zijn geweest tussen MO's en de gevestigde orde. Het feit dat de voortzetting en uitbreiding hiervan (voorlopig) achterwege is gebleven wekt dan ook de suggestie dat de gevestigde actoren niet altijd in staat zijn om hun eigen belangen opzij te zetten. Uit de percepties van de geïnterviewden komt echter ook naar voren dat er bij veel MO's praktische tekortkomingen bestaan op het gebied van capaciteit, professionaliteit en expertise. Onder de voorwaarde dat er in de toekomst in belangrijke mate wordt ingezet op het versterken van deze organisationele aspecten, is het dan ook niet ondenkbaar dat de rol van MO's in OS groter zal worden.

Het tweede onderdeel van dit thema had betrekking op de mate waarin enkele belangrijke voorwaarden voor het ontstaan van institutionaliseringsprocessen aanwezig zijn in de relaties tussen MO's en de gevestigde actoren in OS. Uit de analyse kwam naar voren dat belangrijke voorwaarden als wederzijds vertrouwen, coördinatie van interactie, wederzijdse afhankelijkheid, en een gemeenschappelijke cultuur, niet of in onvoldoende mate aanwezig zijn. Complementariteit tussen MO's en de gevestigde actoren is volgens de geïnterviewden in potentie zeker mogelijk, maar wordt in de praktijk nog te weinig gezocht. Er is in de interacties tussen MO's en de gevestigde actoren dan ook regelmatig sprake van verschillende verwachtingspatronen. Deze situatie is onder andere veroorzaakt doordat het proces van het betrekken van MO's bij OS door de overheid is gestart terwijl de toegevoegde waarde van MO's nog onduidelijk was, aangezien er nog te weinig wetenschappelijke publicaties waren waarin deze meerwaarde wordt aangetoond. Bovendien waren (en zijn) migranten nog zoekende naar wat voor hen de beste rol is, welke organisatievorm hierbij past en welke capaciteiten daarvoor benodigd zijn. In retrospectief kan dus gezegd worden dat het allemaal wellicht te snel gegaan is. MO's kunnen in potentie zeker een interessante bijdrage leveren aan OS, maar hun specifieke rol zal in de toekomst verder uitgekristalliseerd moeten worden.

Transnationalisme versus integratie

Bij het derde thema stond de relatie tussen transnationalisme en integratie centraal. Het eerste aspect hiervan had betrekking op de mate waarin er in de herkomstlanden draagvlak aanwezig

is voor de OS-sactiviteiten van MO's. Hier is nog weinig onderzoek naar verricht, en daarom werd in dit hoofdstuk vooral afgegaan op de percepties van de geïnterviewden. Daaruit kwam het algemene beeld naar voren dat de mate waarin er draagvlak aanwezig is verschilt per land, regio en geval. Tevens werd gesuggereerd dat het draagvlak in belangrijke mate wordt bepaald door de redenen van vertrek van migranten. Vooral als er in het land een conflict heeft plaatsgevonden, kan het feit dat de gelukkigen die de kans kregen om te vluchten nu denken alles beter te weten voor wrijving zorgen bij hun terugkeer. Projecten die goed bedoeld zijn kunnen hierdoor volledig de mist in gaan. Over de relatie tussen transnationalisme en integratie bij individuele migranten waren de geïnterviewden zeer eensgezind. Volgens hen kunnen beide loyaliteiten goed samen gaan, en is er geen reden om aan te nemen dat het één hinderend werkt voor het ander. Wanneer migranten de kans krijgen om aspecten van transnationalisme en integratie te combineren kunnen ze elkaar zelfs versterken. Zo kunnen migranten volgens sommigen pas integreren als ze rust krijgen vanuit hun thuisland, en volgens anderen kunnen ze pas een rol spelen in OS als ze geïntegreerd zijn en de regels van het 'spel' kennen. Het probleem is echter dat de overheid niet altijd een ondersteunende rol vervult op dit gebied. Binnen de overheid spelen namelijk regelmatig conflicterende belangen, waardoor de samenhang tussen het migratie- en ontwikkelingsbeleid gebrekkig blijft. Vooral het feit dat de dubbele loyaliteit van migranten in Nederland de laatste jaren steeds vaker ter discussie wordt gesteld, kan migranten belemmeren om een balans te vinden tussen transnationalisme en integratie. Daarnaast is er sprake van een negatieve benadering ten opzichte van migratie, want overheid is volgens een aantal geïnterviewden vooral geïnteresseerd in de terugkeer van migranten en minder in hun bijdrage aan ontwikkeling. Migratie- en ontwikkelingsprojecten komen dus voort uit een dubbele agenda bij de overheid, wat de effecten op het gebied van ontwikkeling niet ten goede komt. Tenslotte is ook de beeldvorming in de media negatief als het gaat om migranten.

Rol van MO's in verhouding tot andere actoren

Het laatste thema had betrekking op de rol die MO's volgens de geïnterviewden zouden kunnen spelen in samenwerkingsverbanden met andere actoren. Hierbij werd gesuggereerd dat MO's een brugfunctie kunnen vervullen tussen de Westerse wereld en het Zuiden. Dit kunnen ze doen door op de treden als bemiddelaar tussen MFO's en lokale partners, of door projecten te initiëren met behulp van hun contacten in het land van herkomst. Daarnaast was het volgens een aantal geïnterviewden van belang dat er door MO's in toenemende mate wordt ingezet op kennisoverdracht, en zouden migranten in het algemeen een duidelijkere stem moeten krijgen in het landelijke debat over het OS-beleid. Een probleem bij het op beleidsmatig niveau betrekken van MO's wordt echter gevormd door de onderlinge verscheidenheid en fragmentatie in de diaspora. In de analyse met betrekking tot dit thema werd tevens ingegaan op de afhankelijkheidsverhoudingen tussen de verschillende actoren die in dit onderzoek centraal staan. Er wordt vaak gezegd dat MO's zich te afhankelijk opstellen ten opzichte van andere actoren, maar dit beeld werd door de geïnterviewden slechts ten dele bevestigd. Op kleine schaal spelen zich namelijk veel initiatieven af die buiten het zicht van de toonaangevende actoren blijven. Van MO's die erop gericht zijn om betrokken te raken bij de mainstream van het OS-veld kan echter gezegd worden dat ze in belangrijke mate op subsidies draaien, en dus afhankelijk zijn van de gevestigde actoren voor financiering van hun projecten. Wel moet hieraan toegevoegd worden dat MFO's zich zonder overheidssubsidie ook niet zouden kunnen redden. De geïnterviewden zien overigens voldoende mogelijkheden voor MO's om hun afhankelijkheid ten opzichte van andere actoren zoveel mogelijk te beperken, bijvoorbeeld door middel van fondsenwerving of het opzetten van activiteiten die zelfstandig geld genereren.

8.3 Voorlopige indicaties voor de mate van draagvlak

In deze paragraaf wordt nagegaan wat de consequenties zijn van de in de voorgaande hoofdstukken gepresenteerde individuele analyses voor de mate van draagvlak voor institutionalisering van de OS-activiteiten van MO's. Ter opfrissing wordt hier eerst de achterliggende gedachte bij de probleemstelling nogmaals weergegeven. Het vraagstuk over draagvlak dat in dit onderzoek centraal staat heeft, zoals in hoofdstuk 1 duidelijk werd, zowel theoretische als praktische relevantie. Zo worden er verbanden gelegd tussen theoretische concepten die tot nu toe vooral afzonderlijk werden bestudeerd, en kunnen er met behulp van de kritisch realistische aanpak zoals beschreven door Andrew Sayer enkele causale mechanismen worden blootgelegd die mogelijke verklaringen vormen voor de moeizame verhouding tussen MO's en de gevestigde actoren in het Nederlandse OS-veld. De toevoeging die deze scriptie levert aan het debat ligt vooral in de combinatie van de percepties van een zeer diverse verzameling van actoren. De resultaten van deze studie zullen er dan ook hopelijk toe leiden dat de samenwerking en het wederzijds begrip enigszins bevorderd worden, al besef ik dat dit getuigt van een zeer hoog ambitieniveau. Bij de formulering van de doelstelling voor dit onderzoek heb ik ervoor gekozen om het draagvlak voor institutionalisering van de ontwikkelingsactiviteiten van MO's centraal te stellen, omdat dit mijns inziens een indicatie geeft van de positie die MO's op dit moment innemen in het Nederlandse OS-veld. Bovendien hoopte ik dat hieruit een beeld naar voren zou komen van de manier waarop er in meer algemene zin tegen de activiteiten van MO's aan gekeken wordt. Daarbij wilde ik tevens ingaan op de rol die MO's het beste zou passen in OS. De doelstelling luidde daarom als volgt:

Het draagvlak voor institutionalisering van de ontwikkelingsactiviteiten van MO's binnen de mainstream kaders van het OS-veld in kaart brengen, en aanbevelingen doen over de meest wenselijke uitwerking hiervan in de praktijk.

In de hoofdvraag, die min of meer rechtstreeks werd afgeleid uit de bovenstaande doelstelling, kwam tevens de onderzoeksmethode naar voren en werden daarnaast de kaders aangegeven waarbinnen de institutionalisering zich zou moeten voltrekken:

In hoeverre geven de percepties van de verschillende geraadpleegde actoren aanleiding om te veronderstellen dat er draagvlak aanwezig is voor institutionalisering van de ontwikkelingsactiviteiten van MO's binnen de mainstream kaders van het OS-veld?

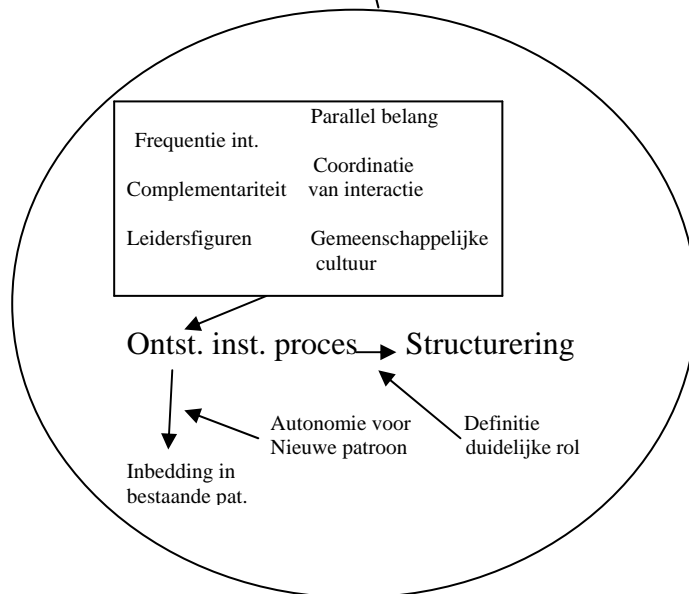
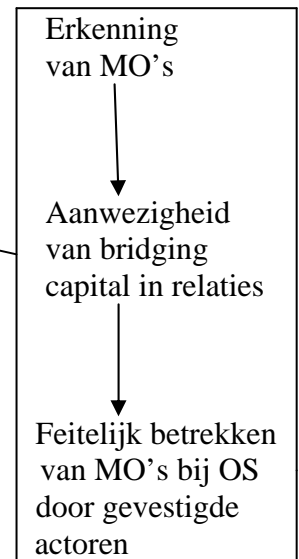
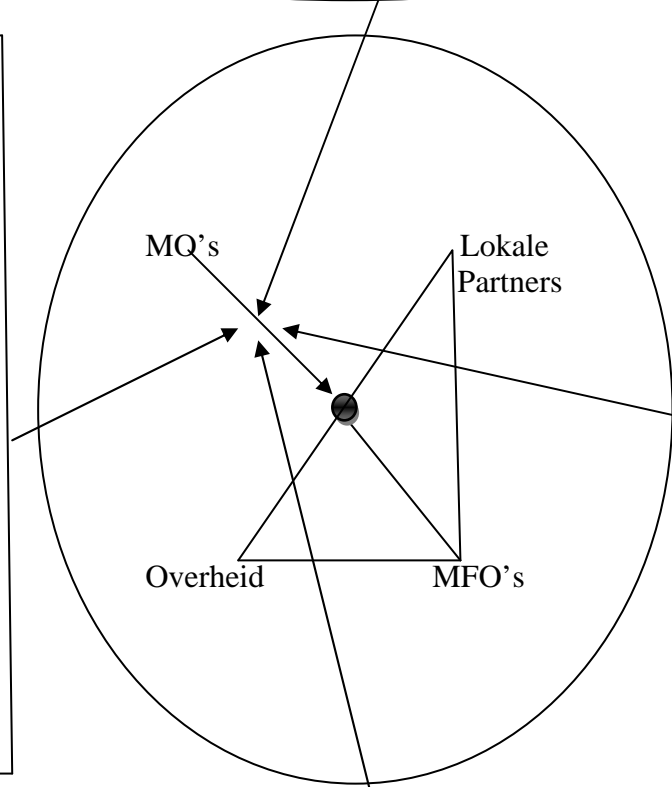
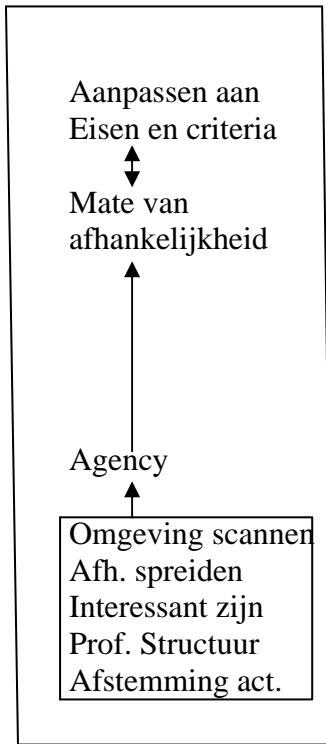
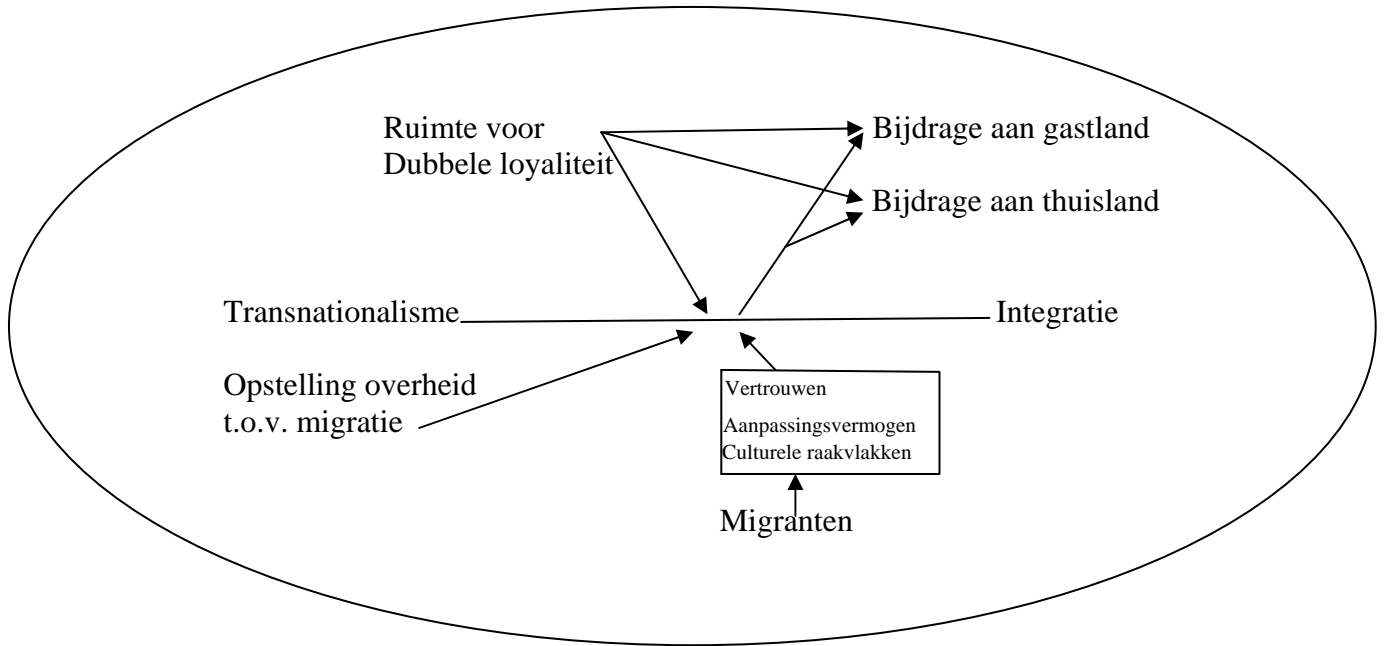
Het gaat in dit onderzoek dus om percepties, en voor een verantwoording van deze en andere methodologische keuzes verwijs ik de lezer graag naar hoofdstuk 2. Hieronder worden aan de hand van de subvragen die op basis van de centrale thema's werden geformuleerd, de belangrijkste deelconclusies nog eens herhaald, waarbij in dit geval bovendien wordt ingegaan op de consequenties die deze verkregen inzichten hebben voor de beantwoording van de hoofdvraag. De conclusie van **hoofdstuk 4** luidde dat, rekening houdend met de huidige stand van zaken op het gebied van onderzoek en evaluatie, het ondersteunen en erbij betrekken van MO's per geval afgewogen zal moeten worden aangezien hun meerwaarde nog altijd omstreden is. Migranten *kunnen* voordelen hebben boven anderen maar dit mag niet als vanzelfsprekend worden beschouwd, en dit houdt in dat kritische vragen over hun betrokkenheid bij OS vaker gesteld en beantwoord moeten worden. Consequentie hiervan is dat op basis van de analyse in hoofdstuk 4 voorlopig gesteld kan worden dat institutionalisering van de ontwikkelingsactiviteiten van MO's binnen de bestaande kaders van het OS-veld op dit moment niet voor de hand ligt, aangezien de twijfels en bezwaren met betrekking tot de inbreng van MO's te sterk aanwezig zijn om hiertoe over te kunnen gaan. Er is met

andere woorden onvoldoende aanleiding om te veronderstellen dat er draagvlak voor institutionalisering aanwezig is. Ook in **hoofdstuk 5** gaven de gepresenteerde analyses, zowel wat betreft social capital als met betrekking tot voorwaarden voor het ontstaan van institutionaliseringsprocessen, onvoldoende aanleiding om te veronderstellen dat er draagvlak aanwezig is voor institutionalisering van de ontwikkelingsactiviteiten van MO's. Een aantal belangrijke voorwaarden voor het ontstaan van institutionaliseringsprocessen zijn namelijk niet aanwezig, de onderlinge relaties tussen de verschillende actoren berusten niet op social capital, en bovendien is er een gebrek aan coördinatie en structuur in de interacties en samenwerkingsverbanden. Daarnaast zal een nieuw patroon van geïnstitutionaliseerde betrokkenheid van MO's bij OS waarschijnlijk moeite hebben om aansluiting te vinden bij reeds bestaande patronen, mede gezien het 'ons-kent-ons' karakter van de Nederlandse OS-sector. Tenslotte is het de vraag of het voor MO's wel aan te raden is om te institutionaliseren, aangezien ze in dat geval mogelijk hun specifieke identiteit en onderscheidendheid verliezen.

Op basis van de analyse die in **hoofdstuk 6** werd gepresenteerd kan gesteld worden dat de interacties tussen transnationalisme en integratie geen sta-in-de-weg hoeven te vormen voor institutionalisering van de ontwikkelingsactiviteiten van MO's, echter de negatieve beeldvorming over migranten in de media en politiek zorgt ervoor dat de balans tussen beide loyaliteiten wordt verstoord. Dit kan ertoe leiden dat de potenties van MO's voor OS niet volledig worden benut, wat het ontstaan van een institutionaliseringsproces minder aannemelijk maakt. Ook het feit dat per geval bekeken moet worden in hoeverre en in de landen van herkomst draagvlak aanwezig is voor de OS-activiteiten van MO's, kan hierbij een belemmerende factor zijn. De analyse als geheel geeft al met al dus onvoldoende aanleiding om te veronderstellen dat er draagvlak aanwezig is voor institutionalisering van de ontwikkelingsactiviteiten van MO's. **Hoofdstuk 7** geeft een iets positiever beeld. Er kan namelijk gesteld worden dat dit hoofdstuk, in tegenstelling tot de voorgaande hoofdstukken, in eerste instantie wel enige aanleiding geeft om te veronderstellen dat er draagvlak is voor institutionalisering van de ontwikkelingsactiviteiten van MO's. Een groot deel van de geïnterviewden ziet namelijk wel wat in een brugfunctie voor MO's, waarbij deze organisaties de verbindende schakel zijn tussen de Westerse wereld en het Zuiden. Wel zal een dergelijke rol voor MO's eerst een aantal jaren in de praktijk gestalte moeten krijgen. Aan de hand van trial and error en evaluatief onderzoek zal duidelijk moeten worden welke specifieke activiteiten van MO's een meerwaarde genereren met betrekking tot de ontwikkeling van hun thuisland. Bovendien zullen de betreffende organisaties zich inventiever en pro-actiever moeten gedragen om een prominente plaats te kunnen verwerven in het OS-veld. Op dit moment is een geïnstitutionaliseerde rol dus niet aan de orde.

8.4 Theoretische implicaties

In deze paragraaf wordt, op basis van de methodologische en theoretische draagpunten van dit onderzoek, nagegaan welke concepten, redeneringen en verbanden ten grondslag liggen aan de bovenstaande analyses. Op de volgende pagina wordt eerst het conceptuele schema nogmaals weergegeven. Vervolgens wordt, met behulp van een modelvorm zoals deze door Andrew Sayer is ontworpen, inzichtelijk gemaakt welke causale mechanismen er mogelijk toe hebben bijgedragen dat de opkomst van MO's in OS de laatste jaren is gestokt. De verbanden die worden onderscheiden vloeien rechtstreeks voort uit de analyse die in dit onderzoeksrapport is gepresenteerd. Na het model volgt een explicatie van de verbanden, waarbij tevens wordt teruggekoppeld naar het conceptuele schema. Uiteindelijk is hiermee al het benodigde materiaal aanwezig voor de definitieve beantwoording van de hoofdvraag in sectie 8.5.

Werking van relaties en causaliteit

Van een aantal relaties uit het schema op de vorige pagina is gedurende dit onderzoek meer duidelijk geworden over de wijze waarop ze werken in de praktijk. Hieronder worden met behulp van een model enkele causale mechanismen en verbanden onderscheiden, die voortborduren op zowel het conceptuele schema als de empirische analyse, maar nu meer gericht en meer specifiek geformuleerd zijn.

Events:	MO's moeten zichzelf eerst bewijzen om geaccepteerd te worden.	Weinig samenwerkingsinitiatieven en -verbanden.	Institutionaliseringproces komt niet op gang.	MO's kunnen minder aandacht besteden aan OS dan gewenst.	Onduidelijkheid over beste rol MO's blijft voorlopig bestaan.	Zelfstandigheid van MO's blijft beperkt.
	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Mechanisms:	Twijfels en bezwaren worden niet weggenomen	Social capital wordt niet ontwikkeld in onderlinge relaties	Rem op het ontstaan van coördinatie en structuur	Balans tussen transnationalisme en integratie wordt verstoord	Mogelijke brugfunctie van MO's krijgt geen gestalte in de praktijk	Agencyruimte wordt te weinig benut
	↑	↑	↑	↑	↑	↑
Events:	Gebrek aan wetenschappelijk bewijs m. b. t. veronderstelde meerwaarde MO's	MFO's en overheid staan niet volledig achter samenwerking met MO's	Theoretische voorwaarden voor institutionalisering slechts in beperkte mate aanwezig	Negatieve benadering t.o.v. migranten: geen ruimte voor dubbele loyaliteit	Gebrek aan ervaring met samenwerking tussen MO's en gevestigde actoren	MO's die zich richten op mainstream stellen zich te afhankelijk op

In het schema dat hierboven is weergegeven zien we enkele belangrijke causale relaties naar voren komen. Geheel volgens de leer van Andrew Sayer wordt hierbij onderscheid gemaakt naar abstractieniveau. Onderaan staan de 'structures', die er via de 'mechanisms' voor zorgen dat bepaalde 'events' plaatsvinden. Wanneer we terugkoppelen naar het conceptuele model valt op dat er enkele elementen zijn toegevoegd in het causaliteitsschema. Het eerste hiervan heeft betrekking op de potenties van MO's en de bijbehorende twijfels en bezwaren, en het tweede betreft de specifieke rol die deze organisaties kunnen spelen in relatie tot andere actoren. Deze elementen zijn voortgekomen uit de empirische discussies die gepresenteerd zijn in dit onderzoeksrapport en zijn relevant voor de beantwoording van de hoofdvraag, vandaar de toevoeging. Voor het overige sluiten de onderscheiden causale relaties aan bij het conceptuele model. Zo is er één die betrekking heeft op social capital, één waarbij de relatie tussen transnationalisme en integratie centraal staat, één waarbij het gaat om voorwaarden voor het ontstaan van institutionaliseringsprocessen, en één die de afhankelijkheidsrelaties in perspectief zet. Hieronder worden de verbanden kort uitgelegd.

Als we naar de eerste kolom kijken zien we dat het gebrek aan bewijs met betrekking tot de veronderstelde meerwaarde van MO's eraan ten grondslag ligt dat MO's nog altijd niet voor vol worden aangezien. Er lijkt een mechanisme te zijn ontstaan waarbij twijfels en bezwaren worden verspreid, en MO's zullen deze zelf weg moeten nemen door een track record op te bouwen. Het tweede verband heeft betrekking op de mate van aanwezigheid van social capital in de onderlinge relaties tussen de verschillende actoren. Social capital moet zich ontwikkelen om een succesvolle samenwerking mogelijk te maken, maar dit is tot nu toe niet gebeurd omdat MFO's en de overheid zich terughoudend blijven opstellen, waardoor het lijkt alsof ze er niet volledig achter staan om MO's te betrekken bij hun werk. Samenwerkingsinitiatieven

en –verbanden komen mede hierdoor slechts mondjesmaat van de grond. Het derde verband heeft de theoretische voorwaarden voor institutionalisering als onderwerp. Het feit dat deze voorwaarden slechts in beperkte mate aanwezig zijn als het gaat om de relaties tussen MO's en de gevestigde actoren in het OS-veld zorgt ervoor dat de samenwerking ongecoördineerd verloopt. Hierdoor ontstaat er geen structuur die vatbaar is voor institutionalisering. In de vierde kolom staat de relatie tussen transnationalisme en integratie centraal. Hierover is in deze scriptie gesuggereerd dat de negatieve benadering in de media en politiek ten opzichte van migranten de balans tussen beide loyaliteiten in negatieve zin beïnvloedt. Migrantengroepen zijn uitstekend in staat om transnationalistische activiteiten en activiteiten gericht op integratie naar eigen inzicht te combineren en hierdoor zelfs op beide gebieden een sterkere positie in te nemen, maar de media en politiek lijken dit niet in te zien. Uiteindelijk kan dit ten koste gaan van de aandacht die migrantengroepen en MO's kunnen besteden aan OS. Het vijfde verband heeft betrekking op de bijdrage die MO's kunnen leveren binnen verschillende soorten samenwerkingsverbanden in het OS-veld. De meest geschikte rol voor MO's heeft tot nu toe niet de kans gekregen om zich uit te kristalliseren doordat er een gebrek is aan ontstane samenwerkingsverbanden. Volgens de in het kader van dit onderzoek geïnterviewde personen ligt een brugfunctie het meest voor de hand, maar zo lang dit geen gestalte krijgt in de praktijk blijft de onduidelijkheid over de beste rol voor MO's in OS bestaan. Het laatste verband dat middels het schema wordt gesuggereerd te bestaan heeft te maken met afhankelijkheidsrelaties. Hierover is in dit onderzoek duidelijk geworden dat vooral MO's die betrokken willen raken bij de mainstream van het OS-veld zich nog regelmatig te afhankelijk opstellen ten opzichte van andere actoren. De ruimte voor agency om deze afhankelijkheid te verminderen, die wel degelijk aanwezig is, wordt hierdoor te weinig benut. Het gevolg hiervan is dat MO's nog altijd slechts in beperkte mate in staat zijn om zelfstandig te opereren. Concluderend kan gesteld worden dat alle beschreven causale relaties negatief uitpakken voor de rol van MO's in OS, wat uiteraard belangrijke consequenties oplevert voor de definitieve beantwoording van de hoofdvraag. Kijkend naar het conceptuele schema zou bij alle vier de pijlen die van de omliggende cirkels en rechthoeken naar de middelste cirkel gaan namelijk een 'min' gezet kunnen worden, wat de pijl van MO's naar het middelpunt een stuk minder sterk maakt en daarmee tevens het draagvlak voor institutionalisering van hun ontwikkelingsactiviteiten in negatieve zin beïnvloedt.

8.5 Conclusie: draagvlak voor institutionalisering?

In de vorige paragrafen is duidelijk geworden dat er in deze studie *geen directe aanwijzingen zijn gevonden voor het bestaan van draagvlak voor institutionalisering van de ontwikkelingsactiviteiten van MO's*. Zowel in de empirische als de theoretische beschouwingen komen remfactoren en beperkingen naar voren die het ontstaan van een geïnstitutionaliseerd patroon belemmeren, en het antwoord op de hoofdvraag kan in mijn ogen dan ook niet anders luiden dan ontkennend. *De in dit onderzoeksrapport gepresenteerde analyse met betrekking tot de percepties van de geraadpleegde actoren geeft dus onvoldoende aanleiding om te veronderstellen dat er draagvlak aanwezig is voor institutionalisering van de ontwikkelingsactiviteiten van MO's*. Om de mate van aanwezigheid van draagvlak te bevorderen zal er ingespeeld moeten worden op de causale mechanismen uit het bovenstaande schema die in de huidige situatie een negatieve dynamiek bewerkstelligen, echter hiervoor moeten eerst de 'structures' aangepakt worden die deze mechanismen in stand houden. Dit betekent wel dat er rekening gehouden moet worden met het feit dat er sprake is van een aantal verschillende concepten die met elkaar in verband staan. Tot nu toe focuste men zich vaak op afzonderlijke onderdelen, maar dergelijke benaderingen zijn in mijn ogen niet compleet. Zoals we in het conceptuele model zagen is er een grote verscheidenheid aan factoren die invloed hebben op de mate

waarin MO's een rol kunnen vervullen in OS, en deze moeten in samenhang met elkaar worden bestudeerd want anders zullen interventies die gericht zijn op het versterken van de positie van MO's ineffectief blijken te zijn. Ik pleit dan ook voor een combinatie van zoveel mogelijk relevante perspectieven en disciplines, zoals in dit onderzoek in de praktijk is gebracht. Dit alles vereist echter een open en onbevooroordeelde blik, alsmede onderkenning van de variëteit aan actoren die een rol spelen binnen het OS-veld. In de laatste paragraaf zal verder op de toekomst worden ingegaan, waarbij op zoek zal worden gegaan naar manieren om de huidige status quo met betrekking tot de rol van MO's in OS te doorbreken.

8.6 Aanbevelingen

Hieronder zullen enkele aanbevelingen worden geformuleerd, die voortborduren op de analyses die in dit onderzoeksrapport zijn gepresenteerd. Uitgangspunt is op welke manieren de rol van MO's kan worden versterkt (en wellicht uiteindelijk geïnstitutionaliseerd), zodat aan de doelstelling van dit onderzoek wordt voldaan. De aanbevelingen zijn onderverdeeld in twee categorieën. De eerste set van aanbevelingen heeft betrekking op de wetenschappelijke gemeenschap, en de tweede set heeft politiek-maatschappelijke implicaties.

Aanbevelingen van wetenschappelijke aard:

- *Er is meer aandacht nodig voor de diversiteit in MO's met betrekking tot kenmerken als representativiteit, focus, track record, en mate van professionaliteit. MO's kunnen en mogen niet over één kam geschoren worden, en het veld moet, mede gezien het grote verloop, regelmatig in kaart gebracht worden.*
- *De mate waarin MO's een meerwaarde vertegenwoordigen ten opzichte van andere actoren in OS is nog altijd omstreden, en dit betekent dat hier meer vergelijkend onderzoek naar verricht moet worden. Ook de mate waarin er onder de bevolkingen van de landen van herkomst draagvlak aanwezig is voor de projecten van MO's, alsmede de factoren die hieraan ten grondslag liggen, moeten vaker worden belicht.*
- *Binnen de wetenschappelijke gemeenschap is een meer pragmatische aanpak vereist om verklarende factoren te kunnen identificeren voor de dynamiek in de relaties en interactiepatronen tussen MO's en andere actoren. Hierbij moeten zoveel mogelijk relevante perspectieven, concepten en disciplines worden gecombineerd.*
- *Kritische vragen over betrokkenheid van MO's bij OS moeten te allen tijde worden gesteld, want hun bijdrage mag niet als inherent positief worden beschouwd. Monitoring en evaluatie zijn belangrijke instrumenten om processen te kunnen duiden.*

Aanbevelingen van politiek-maatschappelijke aard:

- *Binnen het OS-veld dient men op zoek te gaan naar een herdefiniëring van de meest geschikte rol voor MO's in OS. Hiervoor is het nodig dat er een brede dialoog op gang komt, waarbij pragmatische argumenten de doorslag geven en vooroordelen opzij gezet worden. Vervolgens moet er aan de hand van een stappenplan een nieuwe start worden gemaakt met het betrekken van MO's bij OS door de gevestigde actoren.*
- *Om een vertrouwensbasis te kunnen creëren is het belangrijk dat er geen verwachtingen worden gewekt die niet waargemaakt kunnen worden. MFO's en overheid moeten eerlijk zijn over de kansen van MO's met betrekking tot het binnenhalen van subsidies. Als men vindt dat MO's een boost nodig hebben kunnen de criteria wellicht enkele malen worden versoepeld.*

- *MFO's en overheid moeten enkele (op basis van potenties en competenties) geselecteerde MO's (blijven) ondersteunen. De nadruk dient hierbij te liggen op capaciteitsversterking en professionalisering, en minder op financiering van individuele projecten. Tevens moeten MO's worden begeleid in de zoektocht naar alternatieve methoden van financiering.*
- *MO's verdienen een kans om hun potentiële brugfunctie gestalte te geven in de praktijk. Dit kan door hen een rol te geven bij projecten in hun land van herkomst en door aan te sluiten bij hun netwerken van contacten.*
- *De negatieve beeldvorming over migranten in media en politiek moet worden bijgesteld, onder andere door middel van campagnes die de positieve bijdrage van migranten aan de ontwikkeling van hun land van herkomst voor het voetlicht brengen. Migrantengroepen kunnen tevens het draagvlak voor OS onder de Nederlandse bevolking versterken, maar ze mogen hierbij niet tot instrument gemaakt worden.*
- *De diversiteit binnen MFO's en overheid moet worden vergroot, onder andere door meer migranten aan te stellen op inhoudelijke, beleidsbepalende posities.*
- *MO's en de gevestigde actoren moeten meer open staan voor elkaar, en een constructieve houding aannemen. Wederzijdse aanvulling is mogelijk maar dan moet deze wel gezocht worden. MO's moeten niet alles willen doen, maar zich richten op de taken waar ze onderscheidend in kunnen zijn.*
- *MO's moeten afhankelijkheid van andere actoren zoveel mogelijk beperken, onder andere door krachten te bundelen in platforms en koepelorganisaties, samenwerking te zoeken met verschillende partners en meer gebruik te maken van eigen middelen.*

Referenties

- African Foundation for Development. (2000). *Globalisation and Development: A Diaspora Dimension*. London, UK.
- Bakewell, O. (2009). "Which Diaspora for Whose Development? Some Critical Questions about the Roles of African Diaspora Organization as Development Actors" *DIIS Brief*. Denmark: Danish Institute for Development Studies.
- Boeijs, H.R. (2005) *Analyseren in kwalitatief onderzoek: denken en doen* (p. 19, p.27). Amsterdam, Boom.
- Brown, M. (2000). Using the intellectual diaspora to reverse the brain drain: Some useful examples. Cape Town: University of Cape Town.
- Carens, Joseph H. (1987). "Aliens and Citizens: The Case for Open Borders." *The Review of Politics* 49.2: 251-73
- Doorn, J.A.A. van & Lammers, C.J.(1976). "Moderne Sociologie: een systematische inleiding" Spectrum, Utrecht / Antwerpen.
- Downs, Roger M., (1978). Geography and the Mind: "An Exploration of Perceptual Geography" *American Behavioral Scientist*, 22:1, 59.
- Ernste, H. (2008). "Critical geography in post-modern times." In: Hebinck, Slootweg & Smith (eds.), *Tales of Development; People, Power and Space*. Van Gorcum, Assen.
- Etzioni, A. (1968). "The Active Society: A Theory of Societal and Political Processes". Collier-MacMillan, Londen en New York.
- Farrant, M., MacDonald, A. & Sriskandarajah, D. (2006). Migration and Development: Opportunities and Challenges for Policy Makers. *IOM International Organization for Migration*, Geneva, Switzerland.
- Gamlen, A. (2008). "Why engage diasporas?" ESRC Centre on Migration, Policy and Society. *Working Paper no. 63, University of Oxford*.
- Groot, M.C. & Gibbons, P. (2007). "Diasporas as 'agents of development': transforming brain drain into brain gain? *The Dutch Example*. In: *Development in Practice*, 17:3, 445-250.
- Hear van, N., Pieke, F. & Vertovec, S. (2004). "The UK Diaspora Contribution to Development and Poverty Reduction". *Scoping study for the DFID, COMPAS*, 25.
- Houtum, H. & van Naerssen, T. (2001). "Bordering, ordering and othering". *Nijmegen Centre for Border Research, Nijmegen School of Management*.
- Koenders, B. en Albayrak, N. (2008). "Beleidsnotitie internationale migratie en ontwikkeling". <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/notas>

/2008/10/01/internationale-migratie-en-ontwikkeling.html. geraadpleegd op 20 November 2010

- Mazzucato, V.(2005). “Ghanaian Migrants’ double engagement: a transnational view of development and integration policies” *Global Migration Perspectives, no.48*, (p.2, 11, 14)
- Ministerie van Buitenlandse Zaken”(2009). Beleidsnotitie maatschappelijke organisaties: “Samenwerken, maatwerk, meerwaarde” <http://www.rijksoverheid.nl/documenten-en-publicaties/kamerstukken/2010/02/10/notitie.html>, geraadpleegd op 28 November 2010
- Mohamoud, A.A. (2003).“African Diaspora and African Development”. (Background paper for Afroneth), *Sahan wetenschappelijk onderzoek- en adviesbureau, Amsterdam, 22*.
- Naerssen, T. van, Kusters, J. & Schapendonk, J. (2006). “Afrikaanse migrantenorganisaties in Nederland. Ontwikkelingsactiviteiten en opinies over OS”. *Working Papers Migration and Development Series*. Migration and Development Research Group, Radboud Universiteit Nijmegen, Nederland.
- Nelissen, N.J.M. (1980). “Geinstitutionaliseerde beweging; Verstening van de participatie op het terrain van de ruimtelijke ordening. In: Thurlings et al.: “*Institutie en beweging*”.
- Nyberg-Sorensen, N., van Hear, N., & Engberg-Pedersen, P. (2002). “The Migration-Development Nexus: Evidence and Policy Options”. *IOM. Published by Blackwell Publishers Ltd, Oxford, UK*.
- Persbericht regering (09-07-2004). “Meer samenhang in beleid migratie en ontwikkeling” http://www.regering.nl/Actueel/Pers_en_nieuwsberichten/2004/July/09/Meer_samenhang_in_beleid_migratie_en_ontwikkeling, geraadpleegd op 10 Maart 2010. (06-01-2010: inmiddels niet meer te vinden)
- Pfeffer, J. & Salancik, G.R. (1978). “*The external control of organizations; a resource dependence perspective.*” (p.145, 268-277) Harper and Row publishers, New York.
- Post, H. “Het schemergebied van identiteit”. <http://www.basis-online.nl/index.cfm/1,114,374,0,html/Het-schemergebied-van-identiteit>, geraadpleegd op 13 april 2010
- Putnam, R.(2000). “*Bowling Alone; The Collapse and Revival of American Community*” (p. 18-19, 22, 411, 414). Simon & Schuster Paperbacks. New York.
- Orozco, M. (2005). “*Remittances: Global Opportunities for International Person-to-person Money transfers*”. London: Lafferty Group.
- Roozen, N. (2010). “WRR onderschat rol van bedrijfsleven” www.dutchsustainabletrade.com/site/getfile.php?id=64, geraadpleegd op 13 april 2010
- Sayer, A. (1992).“*Method in social science; a realist approach (second edition)*” (p. 52, 114, 117, 245-46). Routledge, London.

- Sayer, A. (2006). "Realism as a basis for knowing the world". In: Valentine, G. and Aitken, S., (eds.) "*Philosophies, people and practices*".
- Skeldon, R. (1997). "*Migration and Development; a Global Perspective*". Addison Wesley Publishing Company.
- Smith, L. & van Naerssen, T. (2010). "Migrants: Suitable Brokers of Development?" <http://www.iss.nl/DevISSues/Articles/Migrants-Suitable-brokers-of-development>, geraadpleegd op 2 april 2010.
- Smith, L., & Schapendonk, S. (2008). "Remittances versus migrants: disjointed flows in a globalizing world". In: "*Tales of development; People, power and space*". Royal van Gorcum, Assen.
- Snel, E., Engbersen, G. & Leerkes, A. (2004). "Voorbij landsgrenzen; Transnationale betrokkenheid als belemmering voor integratie?" . In: *Sociologische gids*, jaargang 51, 2004/2, 98.
- Stiglitz, J. (2006). "*Eerlijke Globalisering*", Uitgeverij het Spectrum, Utrecht.
- Stichting SMS Vluchtelingen: "Migratie & Ontwikkelingssamenwerking". <http://www.smsvluchtelingen.nl/Verslag.25juni.website.pdf>, geraadpleegd op 10 September 2010
- Thurlings, J.M.G., Schreuder, O., van Hoof, J.A.P., Nelissen, N.J.M. & Janssen, J.A.(1980). "*Institutie en beweging*". Van Loghum Slaterus, Deventer.
- Vancluysen, K., Van Craen, M., & Ackaert, J. (2009). "Transnational activities and social-cultural integration of Moroccan and Turkish descendants in Flemish Belgium". *Hasselt University, Belgium*
- Vertovec, S. (2009) "*Transnationalism*" (p. 78, 82), Routledge Taylor and Francis Group, London and New York
- Zollschan, G.K. & Perucci, R. (1964). "Social Stability and Social Process: An Initial Presentation of Relevant Categories". In: Zollschan en Hirsch eds. "*Explorations in social change*". (p. 99-124) Houghton Mifflin Company, USA.

Bijlage 1: Vragenlijst voor interviews

1. Wat zijn volgens u positieve en negatieve aspecten van een belangrijke rol voor migrantenorganisaties bij de ontwikkeling van hun thuisland?
2. Worden migrantenorganisaties door MFO's en de overheid erkend als belangrijke actor in OS en is er, gelet op de uitkomst van MFS II, een verschil tussen theorie en praktijk? Kunt u de frustratie die hierover leeft bij migrantenorganisaties begrijpen?
3. De laatste jaren werken steeds meer migrantenorganisaties samen met MFO's en/of BuZa. Hoe verloopt volgens u over het algemeen deze samenwerking, spelen er problemen bij en wat betekent dit voor de toekomst?
4. Regelmatig zijn MO's voor een belangrijk deel afhankelijk van subsidies, welke consequenties heeft dit voor hun handelen en hoe kunnen ze hier beter mee omgaan?
5. Is er bij migrantenorganisaties sprake van een pro actieve houding die gericht is op het verwerven van hun plaats in het Nederlandse veld van ontwikkelingssamenwerking, zo niet wat is de verklaring hiervoor en wat kan eraan gedaan worden?
6. Een belangrijk aspect van ontwikkelingssamenwerking is draagvlak. In hoeverre kunt u iets zeggen over de mate waarin er onder de bevolkingen van landen van herkomst draagvlak aanwezig is voor de ontwikkelingsactiviteiten van migrantenorganisaties?
7. Migranten bevinden zich in Nederland vaak in een lastige positie. Aan de ene kant wordt van hen verwacht dat ze zoveel mogelijk wortelen in de Nederlandse samenleving om de integratie te bevorderen, maar aan de andere kant wordt er zowel vanuit hun land van herkomst als vanuit BuZa en MFO's aan hen getrokken om hun kennis en remittances in te zetten voor de ontwikkeling van hun thuisland. Kunnen transnationalisme en integratie volgens u samen gaan en wat zijn de voorwaarden voor het vinden van een balans?
8. In hoeverre slaagt de Nederlandse regering erin om het migratiebeleid en het ontwikkelingsbeleid op elkaar af te stemmen?
9. Op welke wijze kunnen de ontwikkelingsactiviteiten van migrantenorganisaties complementair zijn aan die van de overheid, NGO's en lokale partners en in hoeverre kunnen migrantenorganisaties hierin een brugfunctie vervullen?

- 10.** In hoeverre is er sprake van wederzijds vertrouwen, gelijke verwachtingen en gelijkgezindheid tussen migrantenorganisaties, MFO's en het ministerie van BuZa?

- 11.** Welke aanpassingen zouden er plaats moeten vinden om een belangrijkere rol en uiteindelijk institutionalisering van MO's mogelijk te maken en bij wie?

- 12.** Heeft u zelf nog op- of aanmerkingen of toevoegingen?

N.B. Naar eigen inzicht doorvragen.

Bijlage 2: Lijst van geïnterviewden

- Mulugeta Asmellash (Stichting Dir)
- Radj Bhondoe (Seva Network Foundation)
- Bruno Cho Fon (Diaspora Forum for Development)
- Ismail Awil (Oxfam Novib)
- Ronald Lucardie (Cordaid)
- Geesje Werkman (ICCO/Kerk in Actie)
- Sabine Knoers (Ministerie van Buitenlandse Zaken)
- Maarten Sitvast en Mariet van Stalborch (NCDO)
- Kathleen Ferrier (Tweede Kamerlid CDA) (per e-mail)
- Antony Otieno Ong'ayo (Universiteit Maastricht/Utrecht en voormalig onderzoekscoördinator African Diaspora Policy Centre)
- Gery Nijenhuis (Universiteit Utrecht)
- Monique Kremer (Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid)
- Hester van Deutekom (Pharos)
- Sjoerd Zanen (MDF Training & Consultancy)